

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Některá specifika vnímání rodičů jejich dospívajícími dětmi

**Perception of Parents by Adolescent Children: Selected Specific
Characteristics**

Bc. Rút Vávrová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Jiří Pelikán, Csc.

Praha 2011

„Velmi děkuji vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Jiřímu Pelikánovi, Csc. za odbornou pomoc, rady a připomínky při vedení práce.

Děkuji všem také všem respondentům, kteří byli ochotní zúčastnit se výzkumné sondy.“

„Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci s názvem Některá specifika vnímání rodičů jejich dospívajícími dětmi vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 28. června 2011

Anotace

Diplomová práce se soustředí na některá specifika vnímání rodičů jejich dospívajícími dětmi. Teoretická část popisuje rodičovství se zaměřením na období s adolescentním dítětem, dále pak vývoj pojmu dospívající, hlavní charakteristiky tohoto vývojového období a proměnu osobnosti jedince, který jím prochází. Zabývá se také sociálním kontextem a možnými vlivy, které na dospívajícího jedince působí a podílí se na jeho vnímání osoby rodiče. Popisuje i variabilitu některých pohledů na rodiče v závislosti na zvolených faktorech. Jako podklad k další části práce sloužila výzkumná sonda, která měla za cíl zjistit, jak někteří čeští dospívající v současné době vidí své rodiče. Mezi vybrané respondenty byl distribuován dotazník a získané informace byly poté zpracovány a utříděny podle několika kritérií. Výsledky jsou prezentovány v empirické části práce.

klíčová slova:

rodičovství, rodič, dospívání, raná adolescence, pozdní adolescence, vnímání, vztah, socializace, rodina, sourozenci, vrstevníci, škola, společnost, masmedia

Annotation

This diploma thesis focuses on the perception of parents by their adolescent children. Since the topic is very wide the thesis considers only selected specifics. The theoretical part is divided into three chapters. First part describes parenthood especially in the time with adolescent child and the next topic is adolescence, its history and main characteristics and the change of personality of adolescent. The next part is devoted to describing the social context which influences the adolescent child and forms their perception of parent. The examples of variability of this relationship are presented in the last part. The research target was to find how Czech adolescents perceive their parents. A questionnaire was used as a means to reach this aim. Gained data were sorted and the outcome is presented in the thesis.

keywords:

parenthood, parent, early adolescence, late adolescence, perception, relationship, socialization, family, siblings, peers, school, society, mass media

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	9
1 Rodičovství a dospívání.....	10
1.1 Rodičovství	10
1.2 Dospívání	12
1.2.1 Historické pohledy, vývoj pojmu dospívající.....	13
1.2.2 Dospívání z pohledu různých teorií.....	15
1.2.3 Vývojové změny v období dospívání	16
2 Socializační vlivy jako faktory formující adolescentovo vnímání rodičů	19
2.1 Rodina	19
2.1.1 Vztahy v rodině s dospívajícím dítětem	21
2.2 Přátelé a vrstevníci	24
2.3 Škola.....	26
2.4 Společnost – kontext soužití dospívajících a rodičů	27
2.4.1 Kultura jako produkt společnosti.....	29
3 Variabilita vztahu k rodiči a jeho vnímání adolescentem	31
3.1 Shrnutí	37
Výzkumná sonda.....	39
4 Cíl výzkumné sondy, výzkumný problém	40
4.1 Analýza výzkumného pole	40
4.2 Základní hypotézy	41
4.3 Základní soubor a vzorek	41
4.4 Výzkumné metody a techniky.....	42
5 Prezentace a analýza výzkumného materiálu.....	44
5.1 Prezentace údajů o respondentech	44
5.2 Prezentace a analýza výsledků získaných metodou dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami	46

5.2.1	Souhrnné hodnocení	46
5.2.2	Hodnocení v oblasti naplňování emočních potřeb	51
5.2.3	Hodnocení v oblasti rodičovského přístupu a vedení.....	55
5.2.4	Hodnocení v oblasti komunikace	59
5.3	Prezentace výsledků odpovědí na otevřené otázky	64
5.3.1	Prezentace výsledků hodnocení otce	64
5.3.2	Prezentace výsledků hodnocení matky.....	68
5.3.3	Jací jsou podle dospívajících jejich rodiče?	73
Závěr		74
Seznam použité literatury a zdrojů		76
Seznam grafů		79
Seznam tabulek		80
Seznam příloh		81

Úvod

Člověk jako bytost společenská potřebuje mít s dalšími lidmi ve svém okolí vztahy. Ty nejbližší a nejužší ho často pojí se členy jeho vlastní rodiny. A zvláště v této malé, ale velmi důležité sociální skupině, již rodina představuje, je zřetelně patrné, jak se vztahy mezi jejími členy různým způsobem proměňují. Cyklus změn rodinných vztahů je zpravidla v rodinách jedné společnosti podobný, avšak zároveň je pro samotnou rodinu a konkrétní vztah velmi jedinečný. Tak tomu je i se vztahem mezi rodiči a dospívajícími. Setkávání těchto dvou stran se odehrává v každé generaci, avšak pokaždé za jiných okolností a tak nikdy neprobíhá stejné.

Je však jisté, že i ve vztazích se opakují určité vzorce. Sami rodiče kdysi byli dospívajícími a museli se vyrovnávat s požadavky vlastních rodičů. Tento fakt pro ně může a nemusí být výhodou, když nyní stojí v nové pozici a před sebou mají své dospívající dítě. Vzpomenou si na chyby, popřípadě budou schopni následovat dobrý příklad svých vlastních rodičů? V dnešní době mohou rodiče kromě vlastních zkušeností, čerpat i z nepřeberného množství různých rad a příruček, které jim ukazují co a jak s dospívajícími dětmi. A tak se někteří rodiče mohou vyzbrojeni mnohými znalostmi pustit se svými dětmi do boje, další se nesnaží vůbec a jiní se jim snaží být po boku. A jak celou situaci vnímá sám mladý člověk? Pro něj již podobných rad a knih o tom, jak zvládat vztah s rodičem tolik není. Sám se v tomto období potřebuje vyznat ve více věcech, avšak vztah s rodičem je pro něj stále velmi důležitý.

Jako jeden z dobrovolníků pracuji se skupinou mladých lidí. Být s nimi je někdy zajímavé a přínosné, jindy je to činnost, která vyžaduje spoustu trpělivosti. Tito dospívající prožívají různé situace, jež u některých z nich vyvolávají silné emoce, ať už pozitivní či negativní. Často se s tím, co cítí, sdílí s námi, mnohdy nás i žádají o radu a my jsme rádi, že chtějí, abychom byli součástí jejich životů. Přesto si však uvědomujeme, že je pro ně důležitější, aby měli někoho, kdo je jim ještě bližší, kdo je zná celý život a kdo má největší potenciál být jim oporou a tím, kdo je moudře provede v jejich chvílích nejistoty i radosti. Nabízí se zde tedy otázka, zda rodiče pro dospívající tímto vším opravdu jsou a zda je tak jejich děti také vidí. Podle toho, jak dospívající mluví a jednají, by se mohlo zdát, že tomu tak není, avšak je dobré se podívat trochu hlouběji a zjistit, jak dospívající své rodiče ve skutečnosti vnímají. A právě toto téma je předmětem mé diplomové práce.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V první části se zaměřuji na obecnou charakteristiku období rodičovství zvláště v době, kdy děti dospívají. Popisuji různé pohledy na období dospívání, jeho specifika a proměny, kterými jedinec prochází. Jelikož do

vztahu dospívajícího s rodičem vstupují i další faktory, některé z nich zmiňuji v další kapitole. Jak může dospívající svého rodiče vnímat v závislosti na různých okolnostech je následně předmětem poslední kapitoly teoretické části. Empirická část pak přináší výsledky výzkumné sondy, kdy jsem metodou dotazníku sbírala data od respondentů ve věku 12 až 20 let. Otázky byly zaměřeny na různé oblasti vztahu k dětem a rodičovských postojů s cílem zjistit, jak dospívající své rodiče v těchto kategoriích vnímají. Získané výstupy jsem poté utřídila a jsou v práci prezentovány.

Teoretická část

1 Rodičovství a dospívání

1.1 Rodičovství

Rodičovské chování neboli chování, které se týká péče o potomstvo, je vlastní všem živočichům. Dle tradičních názorů je dáno instinktivní výbavou, kdy se projevuje rozmnožovací pud, jehož součástí je pud pohlavní a pud rodičovský. Mít potomky je tedy v souladu s přírodou. I u člověka je rodičovství dáno instinktivní výbavou, na druhou stranu však není pouze vrozené, vedou se spory ohledně míry vrozenosti a míry chování získaného vlastní zkušeností (Hartl, 2000). U lidí k tomu navíc působí ještě další faktory společenské a psychologické. Přivedením potomka na svět jedinci zpravidla naplní určité společenské očekávání a dostanou novou roli, jež je důležitou součástí jejich identity. Stát se rodičem je pro většinu lidí velmi důležité, nemožnost naplnit tuto touhu je pro některé životním zklamáním. Ti se pak snaží svůj osud různým způsobem měnit, mohou díky tomu být ochotni přijmout za vlastní i dítě, které s nimi není biologicky spřízněné. Podle Matějčka (2002) je to proto, že rodičovství je možno rozdělit na biologické a psychologické. Tyto dva přístupy se nemusí navzájem vylučovat, ale někdy se objeví samy o sobě. Rodič, který zůstal pouze u biologického, ale nepřijal to psychologické, je schopen se svého dítěte vzdát, samostatné rodičovství psychologické naopak vede i k přijetí dítěte cizího. Autor má za to, že rodičovství pravé, opravdové a skutečné se zakládá právě na schopnosti překonání svého osobního sobectví a dítě (biologické, či přijaté) plně přijmout. Na druhou stranu jsou i lidé, kteří se k bezdětnosti rozhodli programově, což je jev, který se v naší společnosti objevuje hlavně v průběhu posledních dvaceti let. Rodičovské postoje se připravují celým předchozím životem, nezačnou až v okamžiku příchodu dítěte do rodiny. Rodičovství je také potřebou jednotlivce, díky němu dochází k naplnění toho, po čem touží. Tím je životní smysl, kterému děti dodávají nový rozměr, nové podněty, jimiž potomci rodiče zásobují, životní jistota v tom, že člověk má skupinu blízkých lidí, k nimž patří. Děti tak určují identitu jedince, její jedinečnost, jsou výhledem do budoucnosti, jako pokračování vlastního života (srov. Matějček, 2002).

Rodičem se člověk stává v okamžiku příchodu dítěte do rodiny. Rossiová (podle Možný, 2006) k tomu poznamenává, že člověk se nikdy nestane „exrodičem“, je to tedy role nevratná. Z právního hlediska se rodičem člověk stává při narození či osvojení dítěte. Rodič svou roli může přijmout a ztotožnit se s ní, pak tedy vykonává roli rodiče podle očekávání společnosti se zaměřením na prospěch dítěte ve všech oblastech jeho potřeb. Roli rodiče je

ovšem také možné přijmout a neztotožnit se s ní, takže rodič vykonává svou roli částečně, je pro něj důležitější některá jiná. Odmítnutí role rodiče pak vede k opuštění dítěte. Rodič je pro své dítě tím, kdo jej živí, kdo jej chrání a kdo jej vychovává.

Hartl (2000) uvádí další možnosti velmi volné kategorizace druhu rodičů:

a) rodiče zaměřeni na dítě (child-centered) jsou vřelí, pečující, uvolnění, angažující se na životě svých dětí

b) rodiče zaměřeni na sebe (parent-centered) jsou naopak studení, rezervovaní, více se zabývají svými vlastními zájmy a činnostmi.

Toto rozdělení však popisuje spíše dvě krajní možnosti, mnoho rodičů by se dalo zařadit na různá místa na škále mezi těmito body.

Dytrych a Matějček (1999) však upozorňují na společensky zažitě dělení rodičů na *vlastní* (tím je myšleno biologické), *nevlastní* a *náhradní* (ti, kteří do své péče přijali děti „cizí“). Toto tradiční dělení již jaksi implikuje předpoklad ohledně vztahu k dítěti, totiž, že vlastní je nejlepší a nevlastní je nepravý, jeho bytí v rodině je spíše negativním jevem. Ve skutečnosti však i nevlastní rodiče mohou být ti, kteří jsou zaměřeni na dítě, mají s ním pozitivní vztah a naplňují všechny jeho potřeby. Naopak někteří vlastní rodiče mu někdy mohou způsobit fyzickou či psychickou újmu. Autoři uvádí, že dítě uznává za své rodiče a svou rodinu ty, kteří se o něho osobně starají, kteří s ním mají vztah. Nemusí to tedy být jeho biologičtí rodiče, ale lidé, kteří se k němu mateřsky a otcovsky chovají.

Další dělení, doplněné pro potřeby této práce, bere v potaz hledisko přítomnosti rodiče:

- a) *přítomný* – míněna je přítomnost fyzická, kdy rodič žije s dítětem v jedné domácnosti, a přítomnost psychologická, tedy že se rodič účastní života dítěte, buduje s ním vztah.
- b) *nepřítomný* – míněna je fyzická nepřítomnost, rodič nežije s dítětem v jedné domácnosti. Takto nepřítomný rodič může být:
 - c) *rozvedený* – tento rodič může buďto ze života svého dítěte odejít a již se o ně nezajímat a vzpomínky na takového rodiče a uvažování dítěte o něm je negativní. Může také svou rodičovskou úlohu nadále plnit, udržovat a budovat s dítětem vztah.
 - d) *mrtvý* – úmrtí je definitivní, nečekané (i v případě negativní zdravotní prognózy se často do poslední chvíle doufá, že se zdravotní stav jedince zlepší), vzpomínky na rodiče bývají spíše pozitivní, rodič může být idealizován.
 - e) *nedosažitelný* – rodič, který sice žije s dítětem v jedné domácnosti, ale neúčastní se

života svého dítěte, nebuduje s ním vztah. Důvody k takovému vztahu jsou různé, od nepřijetí rodičovské role a neschopnosti plnit rodičovské povinnosti, přes nutnou nepřítomnost ze zdravotních, popř. ekonomických příčin (pracovní povinnosti), až po vědomé upřednostňování kariéry a vlastního úspěchu před věnováním se dítěti.

Rodičem vychovávajícím dospívající dítě se lidé v dnešní době stávají v poměrně velkém věkovém rozpětí. Některým může být něco málo přes třicet let, jiní už vstoupili do čtvrtého desetiletí svého života. Je však velmi pravděpodobné, že v době, kdy jejich dítě prožívá dospívání, projdou rodiče *krizí středu života*. Ta přichází zhruba ve věku 40 let. Bývá to období uvědomění si předělu svého života, hodnocení toho, co již prožili, jak obstáli ve všech rolích, které zastávali a nové očekávání budoucnosti s vědomím, že některé věci jsou již definitivně za nimi. I přiznání faktu dospívání vlastních dětí je spojeno s náhledem na vlastní stárnutí, což nemusí být vždy příjemné zjištění, někdy si proto rodiče neuvědomují skutečný věk svých dětí a stále je považují za malé. Jejich mladé děti jim však někdy samy dávají najevo, že jsou již staří a také zpochybňují jejich rodičovskou identitu tím, že je přestávají vnímat jako autoritu, což působí, že rodiče ve vztahu k nim projevují různé pocity. Rodiče se v této době proto učí hledat ke svému dítěti jiný přístup a vstupovat do jiné dimenze vztahu s nimi. (Srov. Říčan, 1989.)

Mládí dítěte může rodičům připomínat jejich zážitky z této doby, znovu s nimi vše prožívají a vzpomínají na vlastní touhy a sny, zvláště ty nenaplněné. Někdy mohou mít tendenci do světa dospívajících vstupovat, oblékat se podle stejné módy, poslouchat stejnou hudbu či mluvit stejným způsobem. Mohou tak mít pocit, že si své mládí udržují a zároveň jsou blíž svým dětem. Říčan (1989) to však nevidí jako pozitivní, protože rodič je pro dospívajícího osobou, která mu má pomoci splnit jeho vlastní vývojový úkol.

1.2 Dospívání

Období dospívání probíhá ve druhém desetiletí lidského života. Hartl (2000) dává k českému termínu dospívání ekvivalent adolescence, ale upozorňuje, že je toto označení v odborné literatuře užíváno nejednoznačně. Rozpor je mezi českou terminologií, kdy je jako adolescence označováno období následující po pubescenci a anglickou literaturou, jež takto nazývá celé dospívání. Dospívání je podle něj charakterizováno nástupem sekundárních pohlavních znaků, dosažením pohlavní zralosti, dozráváním rozumových schopností a dotvářením integrity osobnosti. Sám adolescenci věkově vymezuje rozdílně podle pohlaví, u dívek mezi 12. a 18. rokem, u chlapců jsou mezníky 14 a 20 let. U Říčana (1989) se setkáváme s dělením dospívání na pubescenci mezi 11. a 15. rokem a adolescenci, která trvá

od 15. do 20. roku. Vágnerová (2005) dospívání nazývá přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí, kdy dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech: somatické, psychické i sociální. Mnohé z těchto změn jsou primárně podmíněny biologicky, ale vždy je významně ovlivňují psychické a sociální faktory, s nimiž jsou ve vzájemné interakci. Sama už věk 11 až 15 let označuje jako ranou adolescenci a období od 15 do 20 let jako pozdní adolescenci. Macek (2003) upozorňuje, že je užitečné toto období ještě více vnitřně rozdělit a rozlišovat v jeho rámci tři fáze: časnou adolescenci v časovém rozmezí zhruba 10(11) až 13 let, střední adolescenci vymezenou přibližně intervalem 14 až 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle. I podle něj trvalou charakteristikou adolescence zůstává to, že je považována za most mezi dětstvím a dospělostí. Z vývojového hlediska je jejím základním znakem dokončení pohlavního dozrávání, fyzický a duševní rozvoj a sociální učení v nejširším slova smyslu.

V běžné mluvě se můžeme setkat s pojmem puberták, což je označení, které má někdy i hanlivý nádech. Stejně tak se již vžilo anglické označení teenager, čímž se odkazuje na příslušnost k věkové skupině mezi 13 (thirteen) a 19 (nineteen) lety. Je-li takto nějaký člověk nazván, pak je jasné, do které věkové skupiny si mají ostatní označeného zařadit.

Je tedy zřejmé, že uvedené věkové hranice nejsou pevně dané. V běžném životě probíhá tento proces u každého jedince individuálně, je možný dřívější začátek i pozdější konec.

Pro potřeby této práce jsem se rozhodla užívat pojmů dospívající a k němu ekvivalent adolescent. V případě, že budu potřebovat toto období vnitřně rozdělit, použiji členění, které uvádí Vágnerová (2005).

1.2.1 Historické pohledy, vývoj pojmu dospívající

Na období dospívání nebylo ovšem v minulosti vždy pohlíženo jako na samostatné vývojové období. Vágnerová (2005) uvádí, že se dospívání jako specifická fáze vytvořilo v rámci civilizačních změn. Jiný názor je však ten, že v evropské kultuře fenomén dospívání na dvě tisíciletí spíše vymizel (Koops, 1996 podle Macek, 2003).

V dílech některých myslitelů totiž můžeme najít specifikace tohoto období. Například Aristoteles navrhl periodizaci života v sedmiletých cyklech, adolescenci by tak odpovídalo období mezi 14 a 21 lety, v něm má člověk (muž) dokončit svůj tělesný a pohlavní vývoj, formovat svůj charakter, myšlení a rozum. Od 17. století pak někteří filozofové a pedagogové vytváří pedagogické teorie, ve kterých počítají s tím, že před vstupem do dospělosti existuje určité období přípravy na ni. Britský filozof John Locke uváděl, že duševní vývoj probíhající

plynule od narození, kulminuje právě kolem 20. roku života, tedy na konci adolescence. Komenský napsal, že pro úkoly života je nutná příprava a rozdělil toto období na čtyři školy po šesti letech, období dospívání pokrývá škola jinošství (12 - 18 let) a škola mládí (18 - 24 let). V tomto čase je úkolem člověka (mladého muže) vzdělávat se a cestováním získávat zkušenosti, aby pak v pětadvaceti letech už uměl vše náležitě upotřebit (Komenský, 1954). Rousseau v 18. stol. navrhl období, které přemostuje dětství a dospělost a zařadil ho mezi 15. a 20. rok života, je to doba emocionálního dozrávání a přesunu od sobeckosti k zájmu o druhé. (Podle Macek, 2003.)

Pro přechod k dospělosti bylo vždy nejdříve potřeba, aby byl jedinec na úkoly, které ho čekají připraven, tato příprava však byla až do 19. století ztotožňována s biologickým, tedy pohlavním, dozráváním, nutnost dozrávání v oblasti psychické a sociální nebyla brána v potaz (srov. Macek, 2003). U přírodních národů mělo přijetí nové role charakter rituálu a iniciačního obřadu. Jedinec byl po něm brán jako plnohodnotný člen společnosti se všemi právy a povinnostmi a již se nemohl, ani kdyby chtěl, vracet do období dětství. Sám také nebyl schopen tento proces nějak ovlivnit, ani urychlit. Změna jeho identity na dospělého člověka byla jasně vymezena, dána tradicí a vnějšími mechanismy. Ale i v evropském kontextu pro většinu lidí dosažení pohlavní zralosti, jíž bylo dosaženo zhruba ve věku kolem 15 let, splývalo s dosažením zralosti sociální. Děvče se mohlo vdát, chlapec mohl (někdy musel) převzít hospodářství, nebo se začít sám žít; řada pracujících dětí se však sama živila i před patnáctým rokem (srov. Vágnerová 2005; Říčan, 1989). Matoušek (1993) uvádí, že ve středověku se ze sociálního hlediska dítě stávalo dospělou osobou ještě dříve, již kolem osmi let, v tu dobu začalo pracovat, nebo šlo do učení, často daleko od rodiny, kterou kvůli brzké úmrtnosti už mnohdy později ani nespátřilo, muselo se o sebe tedy už postarat samo. Během 19. století došlo k postupnému oddělování světů jednotlivých generací, svět dospělých se přenesl mimo rodinu, do zaměstnání, čímž se zdůraznily požadavky na člověka, který byl označován jako dospělý. Zároveň zavedení systému všeobecného školství a povinná školní docházka, která byla chápána jako příprava na budoucí povolání, postupně vedly k oddělení sociálního světa mladých lidí. Díky technickému a vědeckému pokroku společnost postupně bohatla a rodiče tak mohli dětem dopřát kvalitnější a déletrvající vzdělávání a s tím se rovněž oddaloval jejich plný vstup do světa dospělých. Tito mladí lidé byli a jsou stále existenčně závislí na svých rodičích, ale zároveň to již nejsou děti, které rodiče ve všem poslouchají a vytvářejí svůj vlastní svět, do kterého patří specifická kultura, hodnoty, využívání médií, trávení volného času atd. Ve dvacátém století se pak vnímání a označení této generační skupiny ustaluje. (Srov. Macek, 2003.)

1.2.2 Dospívání z pohledu různých teorií

Vzhledem k tomu, že dospívání, jako samostatně popsaný úsek mezi dětstvím a dospělostí, začalo být vnímáno až na počátku 20. století souvisí i fakt, že teprve v tomto období vznikaly první psychologické teorie, popisující průběh a úkoly adolescence.

První ucelená koncepce, jež se snažila vysvětlit adolescenci, jako vývojové období pochází od G. S. Halla. Ten ve svém díle (r. 1904) vycházel z Darwinovy evoluční teorie a předpokládal, že dítě ve své ontogenezi kopíruje vývojovou cestu lidstva. V adolescenci spatřoval přechodné období mezi dětstvím a dospělostí, kdy se člověk mění z animálního stádia v bytost civilizovanou, polidštěnou. Líčil toto období jako nevyhnutelný a dramatický střet protikladných tendencí v člověku (podle Taxová 1987).

Freud ve své psychoanalýze označoval věk od 12 let za stádium genitální, kdy dochází k novému oživení sexuálního pudu, jehož zaměření nyní již není incestní (jako tomu bylo ve stádiu falickém během 3. až 6. roku života), nýbrž jeho objekt je partnerský, dívka či chlapec (podle Vágnerová, 2005).

Anna Freudová byla zase toho názoru, že v dospívání dochází k růstu pudových tendencí a následně k narušení osobnostní rovnováhy (tj. mezi id a egem) a proto se objevují dva obranné mechanismy. Intelektualizace, jež transformuje sexuální puzení na energii projevující se intelektuální aktivitou, a dále mechanismus asketismu, který veškeré pudy potlačí úplně (podle Vágnerová, 2005).

Podle Piagetovy kognitivní vývojové teorie, která hodnotí vývoj podle vyspělosti poznávacích procesů, se jedinec po 11. roce života dostává do fáze formálních logických operací, kdy se objevuje kapacita pro myšlení abstraktní, formální a hypotetické, řešení problémů či zpracování úkolů probíhá na vyšší zprostředkované úrovni, roste schopnost zdůvodňování, vyvozování závěrů i kritického hodnocení (podle Taxová, 1987).

Ve své psychosociální vývojové teorii Erikson uváděl, že lidský život se dělí do osmi období a v každém stádiu dochází ke konfliktu dvou tendencí, z nichž jedna je pozitivní a druhá je negativní. Pouze pokud je tento konflikt vyřešen, je možné posunout se do další fáze. Mezi 12. a 19. rokem tedy mezi sebou soupeří tendence identity proti zmatení rolí. Člověk bojuje s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti atd., v tomto věku má potřebu hledat kdo je a kam směřuje (podle Vágnerová, 2005).

Ve zmíněných teoriích autoři upozorňují na určitá specifika této věkové skupiny,

nenabízí většinou komplexní pohled na osobnost. Poskytují nám však určitá vodítka v tom, co jsou důležité odlišnosti od jiných období v závislosti na tom, co který autor pokládal za stěžejní znak dospívání. Popisují dané období podle toho, zda kladou důraz na biologické faktory, nebo sociální determinanty, či psychické jevy a procesy, popř. jiné. U výše uvedených teorií, zvláště u Halla, Freuda, Freudové a Eriksona si můžeme povšimnout, že adolescence je podle nich charakterizována převážně konfliktem mezi protichůdnými tendencemi. Tento názor však již není obecně podporován. Pro současné kulturní a společenské podmínky v Evropě a Severní Americe už není obecnou charakteristikou dopívání konflikt. Je to spíše čas pro splnění mnoha požadavků a úkolů pro to, aby se z jedince stala sociální a nezávislá bytost. To, zda bude toto období problematické, je spíše určeno různými okolnostmi, zvláště osobností samotného dospívajícího a také tím za jakých podmínek a v jakém časovém rozmezí se setká se všemi požadavky a úkoly, jež ho čekají. Konflikty se sice mohou vyskytnout, avšak většinou nepřesahují únosnou míru a konstruktivní konflikt nemusí být negativním zážitkem. Ani pojem adolescentní krize, který často bývá ve středu úvah o adolescenci, neodpovídá úplně realitě situace. Spíše než o krizi se v adolescenci jedná o proces pozvolné transformace vlastních pocitů, názorů a hodnot (srov. Macek, 2003). Přes to, jaké pohledy na adolescenci přinesly zmíněné psychologické teorie, je stále možné tlumočit názor, že „adolescent se stává dospělým v okamžiku, kdy přestává být centrem vlastního zájmu a obrací se ve svých aktivitách k druhým“ (Macek, 2003, str. 33). Než však adolescent do tohoto stádia dospěje, čeká ho ještě dlouhý proces.

1.2.3 Vývojové změny v období dospívání

Pro to, aby byl člověk připraven vstoupit do fáze dospělosti, dochází v období adolescence k mnoha změnám. Proměnami člověk prochází i v jiných stádiích života, specifikum dospívání však je, že proměny přicházejí pro jedince náhle, neočekávaně a přichází jich i několik najednou a to v různých oblastech (fyzické, psychické a sociální). Vývoj v jednotlivých oblastech ovšem není souměrný, rozdíly mezi stupněm vyspělosti bývají někdy značné.

Podle Vágnerové (2005) jsou pro adolescenci typické tyto proměny:

Tělesná proměna, která je první nejviditelnější změnou. Mění se nejen výška, ale i tělesné proporce. S tělesnými změnami je spojené pohlavní dozrávání. Zvýší se produkce některých hormonů a ty zahájí fungování pohlavních orgánů. Začnou být viditelné sekundární pohlavní znaky. Tyto změny probíhají hlavně v první fázi adolescence, tedy do 15. roku. Později jsou většinou již všechny tělesné změny dokončené. Tělo, jež zpravidla bývá pěkné,

je důležitou součástí identity jedince, proto o ně náležitě pečuje.

Emoční prožívání a jeho projevy jsou také v průběhu adolescence odlišné. Zpočátku bývá ovlivněno nastupujícími hormonální proměnami, které u dospívajícího mohou vyvolávat změny emočního prožívání, jež mohou být v závislosti na osobnosti adolescenta odlišné. Některý jedinec je více impulsivní a ne vždy se umí ovládat, jiný může být i uzavřenější a neochotný své city navenek projevovat. S celkovou nevyrovnaností souvisí i výkyvy v sebehodnocení, dospívající může být přecitlivělý na projevy ostatních lidí, bývá více vztahovačný. V období pozdní adolescence již výkyvy odeznívají, dospívající přestává být impulsivní a v citech projevuje vyšší stálost.

Mění se rovněž *poznávací schopnosti*. Jedinec je v tomto období již postupně schopen uvažovat hypoteticky a na abstraktní úrovni, myslí systematictěji, začíná zvládat kombinovat a integrovat dílčí úvahy. Tím, že se mu rozvíjí tyto kognitivní schopnosti, dokáže přemýšlet o budoucnosti, plánovat či předvídat, vidět pozitivní i negativní důsledky svých rozhodnutí. Toto přemýšlení se mu však může stát i zdrojem nejistoty, proto může začít aktivně usilovat o změnu současného stavu, nebo se naopak aktivizují obranné tendence, jednou z nich je např. ulpívání na určitém názoru. Dalším způsobem obrany proti nejasnosti a mnohoznačnosti bývá radikalismus dospívajících a tendence zkratkovitě zobecňovat. U starších adolescentů dochází ke zdokonalení nabytých schopností. Typická je flexibilita a schopnost používat nové způsoby řešení. Je schopen ukládat více informací do dlouhodobé paměti a zvládá efektivněji zaměřovat pozornost.

Postupně dochází i k rozvoji *volních vlastností*, především sebekontroly a vytrvalosti, k jejichž zlepšení napomáhá lepší odhad vlastních možností.

V tomto období probíhá aktivní hledání a utváření vlastní *identity*, dospívající je více zaměřený sám na sebe, neboť usiluje o hlubší sebepoznání. Hledá odpovědi na otázky, jež se vztahují k zasazení jeho osoby do časových kontextů – minulosti „Odkud jsem?“, přítomnosti „Kdo jsem?“ „Kam patřím?“ a budoucnosti „Kam směřuji?“. Sám sebe zkoumá a vytváří si na sebe názor, který je však často ovlivněn jeho citovým rozpoložením. Má určitou představu o tom, jaký by chtěl být v ideálním případě a porovnává to s tím, kým se cítí skutečně být. Při tomto hodnocení je pro něj důležité, jak vypadá, co zvládne a nezvládne, jak vnímá svou příslušnost k určitému pohlaví, co je pro něj důležité, čemu věří, jaká práva mu jsou přiznána, jaké má povinnosti a jaké role zastává ve svém sociálním okolí. Identitu si však nevytváří člověk pouze sám v sobě, ale buduje se i ve vztazích s dalšími lidmi. Adolescent si uvědomuje svou odlišnost od ostatních a velice citlivě vnímá chování svého okolí (vrstevníků,

rodičů, dalších autorit a jiných pro něj důležitých osob) ke své osobě a zajímá ho, jaký na něj mají ostatní názor. Potřebuje zjistit kým je ve vztahu k nim, vymezit se vůči nim, dát najevo nezávislost své osoby a právě tu ve vztazích s druhými zkouší. Postupně si své názory na sebe stabilizuje a s okolím začne lépe vycházet. Na konci adolescence by již mělo dojít k úplnému psychickému osamostatnění a důležitému vytvoření vlastní realistické identity a akceptování sebe sama takového, jaký je.

S těmito lidmi a jejich pohledy na svoji osobu se setkává v procesu socializace, který začal probíhat již v rodině a postupně se k němu přidávalo působení dalších skupin a faktorů.

2 Socializační vlivy jako faktory formující adolescentovo vnímání rodičů

Socializaci jedince je možno chápat jako vrůstání do okolního světa, jedná se ovšem o proces pružný, neboť okolní společnost se neustále mění a tak si i jedinec musí neustále osvojovat nové vlastnosti a schopnosti, jež mu umožňují ve společnosti správně fungovat. První socializační skupinou je rodina, k ní se pak přidává vrstevnická skupina, školní třída, zájmové kolektivy a cílem je zapojit se do celého kontextu společenských vztahů. Proto je rovněž nutné porozumět pravidlům, podle nichž daná skupina či celá společnost funguje, pochopit uznávané hodnoty, etické a právní normy. Během dospívání jedinec překročí několik mezníků, které jsou důležité pro určení toho, kým ve společnosti je. Ukončuje povinnou školní docházku a rozhoduje se, jakým směrem se bude dále profesně ubírat. V 15 letech získává občanský průkaz a stává se trestně odpovědným. V pozdní adolescenci přechází do dospělosti, u mnohých dospívajících dochází k ukončení vzdělávání a k nástupu do zaměstnání a osamostatnění se od rodičů. S tím si začíná plně uvědomovat možnost z velké části ovládat vlastní život, což s sebou zároveň přináší větší tlak zodpovědnosti. Tento fakt však nemusí být pro každého jedince přijatelným. A tak ne každý chce touto fází úspěšně projít a být připraven na výzvy dospělosti, ale rád by v tomto přechodném období požitků bez zodpovědnosti zůstal co nejdéle.

Možný (2006) ze sociologického hlediska uvádí jako nejdůležitější socializační faktory čtyřúhelník, jehož vrcholy tvoří rodina – vrstevnická skupina – škola – masmédia. V souvislosti s masmédií je možné za socializační faktor považovat celou společnost včetně předávaných hodnot a myšlenkových směrů.

Jelikož se žádný člověk nenarodí, nevyrůstá a posléze nežije sám o sobě, ale v kontextu vztahů a dalších sociálních interakcí, podíváme se nyní na některé konkrétní oblasti socializace a faktory, jež člověka ovlivňují více a přímo. Mnohé z těchto podnětů totiž mohou určovat i to, jakým způsobem se mladý člověk vztahuje ke svým rodičům.

2.1 Rodina

Rodina může být definována z různých pohledů. Definice sociologická se liší od pohledu právního či pedagogicky-psychologického. V nejširším vymezení může být rodina definována jako „institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti, anebo, česky, společností uznávaný způsob, jak mít a vychovávat děti“ (Možný, 2006, s. 114).

Vzhledem k tomu, že v průběhu věků se podoba rodiny různě měnila, měnily se i definice rodiny. Podob, ve kterých se v současnosti může rodina vyskytnout, je značné množství. V dnešní rodině se tedy vyskytují dospělí – rodiče, mohou být dva, žijící v manželském či partnerském svazku, nebo to může být pouze jeden dospělý člověk, vychovávající dítě či děti (zpravidla maximálně dvě), které jsou s nimi spřízněni pokrevně, právně (osvojením či pěstounskou péčí) nebo pouze vztahově. Členové této skupiny jsou většinou spjati pokrevními svazky, manželstvím nebo osvojením. Pokrevní příbuzenský vztah ovšem není pro definici rodiny nezbytnou podmínkou. Přestože její vliv v moderní společnosti klesá, neboť mnoho jejích funkcí přebírají jiné instituce, rodina stále je a bude důležitá v tom, že tvoří celek, jenž je v ideálním případě jedinci podporou, jsou to pro něj blízcí lidé, kteří ho pozitivně akceptují.

Rodina také pro všechny své členy plní několik funkcí. Je to jednak funkce biologicko-reprodukční, jež zajišťuje pokračování rodu do budoucnosti. Dále pak funkce sociálně-ekonomická, která představuje materiální zajištění všech členů rodiny. Funkce ochranná, neboli zajišťování životních potřeb celé rodiny. Významná je rovněž funkce socializačně-výchovná, tedy příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Rodina má i funkci relaxační, neboť zde lidé odpočívají a společně tráví svůj volný čas. A konečně funkci emocionální, kdy nejdůležitější úlohou rodiny je, že přirozeným způsobem a velice účelně uspokojuje základní psychické potřeby dospělých a zejména dítěte. (Srov. Fischer, Škoda, 2009.) Matějček (1994) těchto potřeb popisuje pět:

- a) Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších *podnětů*, které navozují aktivitu organismu.
- b) Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, což se dá nazvat „*smysluplným světem*“. Z těchto podnětů se pak stávají zkušenosti a zpracovávané poznatky.
- c) Potřeba *životní jistoty*, která se uskutečňuje hlavně v základních citových a sociálních vztazích.
- d) Potřeba *pozitivní identity*, tj. vědomí vlastního „já“ a společenské hodnoty, od které se odvíjí zdravé sebehodnocení dítěte.
- e) Potřeba *otevřené budoucnosti* neboli životní perspektivy, jejíž uspokojení dává člověku pocit naděje.

Nejsou-li výše uvedené duševní potřeby uspokojovány, může být narušen celkový vývoj dítěte. Tento jev se nazývá psychická deprivace. Ta se projevuje různě v závislosti na míře neuspokojování potřeb. Může vést k poruše psychomotorického vývoje a zátěže rozumového

vývoje, city a sociální vztahy jedince mohou být povrchní a nediferencované. U takovýchto dětí se objevuje agresivita, mají potíže s navazováním hlubších vztahů a s přijímáním druhých lidí i sebe sama.

Pro dospívajícího v oblasti potřeb platí, že potřeba dostatečnosti podnětů a smysluplného světa již ustupuje do pozadí, ostatní potřeby zůstávají. Toto se týká potřeby jistoty a bezpečí – neboť jedinec sám umí hypoteticky uvažovat o budoucnosti a některé možnosti ho mohou vyděsit, proto mu vědomí stálého rodinného prostředí pomáhá se s těmito otázkami lépe vyrovnávat, neboť ví, že se má kam vrátit. Významnou roli hraje rovněž potřeba seberealizace, jež vyvstává v souvislosti s volbou směru profesní přípravy, jedinec sám přemýšlí nad tím, jak se v budoucnosti uplatní. A konečně je zde potřeba otevřené budoucnosti, která ponechává prostor pro úvahy nad tím, kým se dospívající stane. Adolescent si může na bezpečné rodinné půdě zkoušet zpochybňovat obecné principy a pravidla a také morální a hodnotové žebříčky, ale vždy má pak možnost jít zpět k tomu, co je pro něj známé a stálé.

Podle toho, jak rodina plní všechny své uvedené funkce, můžeme rodiny rozdělit i dalším způsobem. Dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch zajišťuje rodina funkční, jichž je v běžné populaci většina. Rodina, kde se vyskytují určité závažnější poruchy jejích funkcí, ale která je schopna vlastními silami tyto problémy řešit či kompenzovat je rodina problémová. Rodina disfunkční je ta, ve které porucha jejích funkcí bezprostředně ohrožuje či poškozuje děti, a pro řešení situace je nutný zásah zvenčí. Afunkční je pak taková rodina, která neplní žádnou z uvedených funkcí a dítěti škodí, nebo ho ohrožuje v samotné existenci, pomoc bývá neúspěšná a dítě je z takovéto rodiny odebráno (srov. Dunovský et al., 1995).

Rozsah vlivu, jenž rodinné prostředí na dospívajícího má, je velmi široký. Kromě celkového vlivu je potřeba se zamyslet rovněž nad dílčími faktory, jako jsou samotní rodiče, dále počet dětí v rodině a sourozenecké vztahy. To vše působí na to, jak mladý člověk své rodiče vnímá.

2.1.1 Vztahy v rodině s dospívajícím dítětem

Na vytváření atmosféry v rodině se podílejí všichni její členové. Jedná se o složitý vzorec vzájemných interakcí, který je pro každou rodinu jedinečný. Je tedy jasné, že popsání těchto vztahů bude v této části jen zjednodušené, neboť není prostor pro popis všech proměnných, jež v situaci hrají roli, a pro uvedení všech jejich souvztažností. Hlavním hlediskem při popisování těchto vztahů tedy bude fakt, jakým způsobem ovlivňují některé

rodinné vztahy právě pohled dospívajících na jejich rodiče.

Prvním a nejdůležitějším vztahem v rodině je vzájemný vztah rodičů. Ten se v průběhu času mění, ale vždy tvoří základ rodinných vztahů. Vzájemná láska a úcta, hluboká intimita a důvěrnost vztahu jim poskytuje citovou jistotu, jsou si oporou. Děti, které dospívají, potřebují rodiče, jež mají silný a vyvážený partnerský vztah. Jsou-li si rodiče jistí sebou navzájem, předávají signál o stálosti rodinného prostředí i svým dětem. Teenageři, kteří cítí v rodině jistotu, mohou toto zázemí postupně opouštět a jsou si jistí, že když se vrátí zpět, bude vše tak, jak to znali. Vědí, že až se jednoho dne osamostatní úplně, rodiče se s novou situací dobře vyrovnají, neboť mají jeden druhého. Prožitek kvalitního partnerského vztahu rodičů také může v pozdní adolescenci sloužit jako měřítko či určitý standard pro vytváření a budování vlastního partnerského vztahu (srov. Vágnerová, 2005).

Je-li vztah rodičů disharmonický, dospívající to pozná. Není možné to před ním utajit. Pokud se manželé snaží tyto potíže řešit, jejich dítě tuto snahu oceňuje. Nejsou-li ochotni pracovat na nápravě vztahu a místo toho spolu v manželství trvale zápasí bez ochoty ke hledání kompromisů, odráží se to v pohledu na ně ze strany jejich dospívajících i dospělých dětí. Ve vzájemných hádkách se u rodičů akcentují jejich negativní vlastnosti, jež děti postřehnou a díky nimž si rodičů méně váží. To jim také znesnadňuje všimnout si na rodičích jejich pozitivních vlastností a oceňovat je. Domov se pro děti stává místem, kde raději nechtějí trávit svůj čas, pokud by to bylo v přítomnosti rodičů, mají tendenci ho úplně opouštět dříve, než za optimálních podmínek. Někdy se však může stát, že se pohled na rodiče dostane do větší nerovnováhy a dítě vytvoří s jedním z nich koalici a na tohoto rodiče má pak pozitivní pohled, zatímco druhého naprosto odsuzuje, čímž narušuje zdraví vztahů s a mezi oběma rodiči. (srov. Dytrych, Matějček, 2002).

Značné narušení rodinných vztahů negativním způsobem přináší rozpad rodiny. Tento jev bohužel není v naší společnosti ničím výjimečným. Dytrych a Matějček (2002) uvádí, že z teoretického hlediska je správné hovořit o třech stádiích rozpadu rodiny.

Prvním je manželský (rodinný) nesoulad – vychází z rozporů, které mohou či nemusí být opodstatněné, nicméně na rozdíl od funkčního manželského vztahu, kde při vznikajících nedorozuměních a odlišných názorech zůstává ochota partnerů toto řešit, ve stádiu nesouladu již vůle nacházet kompromisy a řešení chybí. Následuje manželský (rodinný) rozvrat – v rodině dochází k výraznějšímu narušení některé z jejích základních funkcí, téměř je neplní. Toto stádium může být dlouhodobé, či akutní. Posledním stádiem je pak rozvod – jde o formálně právním ukončení manželského svazku. Představuje veřejné vyjádření tohoto konce.

V této fázi již do rodinného života zasahují úřední instituce, jako např. právníci, soudy, oddělení sociálně právní ochrany dítěte apod.

Stádia rozpadu rodiny zpravidla následují za sebou v tomto pořadí, ne vždy se ovšem z nesouladu vyvine rozvrat a následně rozvod. V některých případech se situace v rodině může opět stabilizovat a následně ozdravit a rodina může být opět plně funkční. Na druhou stranu se však může stát, že se situace v rodině dlouhodobě ustálí v některém z prvních dvou stádií. Na dítě pak působí rodinná atmosféra, kdy si rodiče třeba i skrytě projevují vzájemné negativní pocity. Zda se situace zklidní rozvodem rodičů a dítě pak bude méně trpět je otázka, na kterou nelze nalézt jednoznačnou odpověď. Jisté je, že dětem ani dospívajícím neprospívá život v nejistotě, je dobré, pokud se problémy nahlas pojmenují. Při neochotě obou rodičů postupovat tak, aby došlo k ozdravení vzájemných vztahů, pak může být prospěšnější manželství rozvést, je to však vždy záležitost důkladného posouzení každé z těchto situací.

Rozvod rodičů děti snášejí špatně v každém věku, i když někdy mohou být rády, že se předchozí nejistá situace stabilizovala, zvláště pokud bylo chování jednoho z rodičů patologické. Emočně však v každém případě něco ztrácí a musí se s tím vyrovnávat. U adolescentů mohou být někdy negativní reakce zesílené tím, že obecně reagují na podněty bouřlivěji. Jindy jsou zase schopni problém pochopit rozumem a to jim pomáhá se v situaci i ve svých pocitech lépe zorientovat.

Děti mohou po rozvodu k rodičům zaujmout ambivalentní pocity. Chtějí, aby je měli rádi, ale mohou se vyskytnout pocity zrady či opuštění. Jak se situace dále vyvine, závisí u adolescenta do jisté míry na dalším chování rodičů. Někteří se totiž staví do pozice oběti, jiní se snaží z událostí vytěžit co nejvíce pro sebe a bývalému partnerovi se pomstít a jako nástroj použít i děti. Další rodič se může snažit dítě přesvědčit o nepřátelských úmyslech druhého a dítě před ním ochraňovat, což může vést až k zavržení toho, který je prezentován negativně, ačkoli jeho chování k dítěti není špatné. I adolescent potřebuje mít s oběma rodiči dobré vztahy a dospělí mu to ulehčí, pokud se k sobě navzájem budou chovat slušně a nebudou ho brát jako prostředek či cíl svých sporů.

Nejednoznačný je i vztah k případným novým partnerům rodičů. V období dospívání děti obzvlášť špatně snášejí, pokud má nový partner tendence nahrazovat původního rodiče a být dítěti autoritou. Také nemají rády, pokud se nový partner v rodině podbízí či naopak vytahuje, nebo ponižuje dítě či nepřítomného rodiče. Základem dobrého vztahu mezi dítětem a nevlastním rodičem není ani tendence se všem zavděčit. Pomocí může být, když je projevována opravdovost citů, spolehlivost v jednání, je-li schopný, ochotný k budování

vztahu. I s novým rodičem si dítě může utvořit pevný pozitivní vztah, který buď doplní vztah s původním rodičem, nebo ho v případě nepřítomnosti či nefunkčnosti nahradí. Je ovšem také možné, že někteří rodiče ke svým nevlastním dětem projevují negativní emoce a nemají snahu vzájemný vztah budovat (srov. Matějček, 1994, 2002; Matoušek, 1993).

Sourozenecká skupina je jedinečným socializačním prvkem. Jako příslušníci stejné generace, kteří mají společné zájmy, potřeby a postoje si sourozenci mohou být navzájem oporou. Skupina sama ovlivňuje rodičovské postoje a také je jimi ovlivňována. V sourozenecké skupině hraje roli mnoho faktorů. Počet dětí v rodině ovlivňuje míru pozornosti, kterou jsou rodiče schopni dětem věnovat. V interakci s rodičem může hrát roli i pohlaví dítěte, zde se mohou projevit případné preference, ale také to podmiňuje rodičovský přístup k dítěti. Pozici v rodině rovněž určuje pořadí narození. Od nejstarších dětí se zpravidla nejvíce očekává, jsou těmi, kteří změnami, jež život přináší, procházejí jako první. Prostřední sourozenci jsou sevřeni ze dvou stran, je pro ně typická vyrovnanost, neboť si musí sami najít svou pozici, jelikož jim nejsou přiznána privilegia nejstarších, ani jim „vše neprojde“ jako nejmladším. Nejmladší děti v rodině máločím překvapí. Často se snaží bojovat o pozornost svého okolí, protože touží po důkazu přijetí. V adolescenci se vztahy mezi sourozenci mírně transformují, neboť svou roli hrají nastupující proměny, takže se mění i vnímání ostatních. O mladší sourozence se adolescent spíše přestává zajímat, jsou mu na obtíž, avšak může si ve vztahu k nim zkoušet být v autoritativní pozici. Starší sourozenci pro ně mohou fungovat jako ti, kdo je postupně uvádějí do světa dospívajících a později i dospělých. Někdy by se adolescent rád svému staršímu sourozenci podobal, funguje pro něj jako vzor. V jiných případech se od něj chce co nejvíce odlišit, neboť touží po vlastní jedinečnosti. V sourozeneckých vztazích však nejde pouze o to, jak děti vnímají své rodiče na základě vlastní konstelace, ale svou roli hraje rovněž sledování interakce rodiče a sourozence. Podle toho, jak tento další vztah vypadá a jak si ho člověk sám vykládá, může usuzovat jak kvalitní je vztah rodiče k němu samému (srov. Leman, 1997; Vágnerová, 2005; Macek, 2003).

2.2 Přátelé a vrstevníci

Přátelé a vrstevníci jsou nezastupitelným socializačním faktorem, avšak obzvláště v období dospívání začínají výrazně nabývat na důležitosti. Přestože rodina stále zůstává podporou, mladý člověk žije také mimo ni. Je v kontaktu se svými vrstevníky a dalšími lidmi a vytváří si tak širší síť sociálních kontaktů. „Vrstevníci plní funkci komunikační a interakční platformy, kde může dospívající testovat sám sebe“ (Macek 2003, s. 57). Testování probíhá napodobováním druhých, diskutováním, sdílením nových zkušeností. K tomu co dělají, si

také vzájemně dávají zpětnou vazbu. Vrstevnické vztahy ve skupině jsou však různě pevné, záleží na míře angažovanosti jedince. Může skupinu uznávat jako vlastní a identifikovat se s jejími členy a jejími pravidly. Takovými skupinami zpravidla bývají neformální kamarádské party, mohou to být i některé skupiny vzniklé na základě sdíleného hlubokého zájmu – skupiny volnočasových aktivit (např. skautské oddíly). Může však jít o skupiny spíše formálnějšího charakteru, bez hlubších vztahů mezi jejími členy. V tomto případě se jedná o některé školní třídy, či zájmové skupiny, které mají pouze jedno společné pouto. Čím více je skupina pro člověka přitažlivá, tím větší má na něj vliv. Angažovanost jedince se v průběhu existence skupiny může měnit. V každé skupině však mezi jejími členy probíhá interakce a vzájemné ovlivňování.

Neformální vrstevnické skupiny bývají na počátku období dospívání dělené podle pohlaví, utvářejí se v nich blízká přátelství s příslušníky vlastního pohlaví. V přátelském vztahu je pro dospívajícího důležité hlavně vzájemné porozumění, důvěra a možnost sdílet své pocity. Se vzrůstajícím věkem se skupiny koedukují, což je dáno zvýšeným zájmem o opačné pohlaví a uvědoměním vlastní sexuality. V bezpečnějších velkých skupinách se navazují první partnerské heterosexuální vztahy. Vývoj partnerského vztahu postupuje od počátečních schůzek k sexuálním aktivitám, do tohoto období zpravidla spadá zkušenost prvního sexuálního styku. Na konci období adolescence formují heterosexuální páry menší skupinky, vztah v páru je v tuto dobu již pevnější a zahrnuje očekávání společné budoucnosti. V rámci adolescentních erotických vztahů se u některých jedinců může poprvé projevit případná menšinová sexuální identita, či menšinová sexuální orientace¹ (srov. Macek, 2003).

Skupina si vytváří svou skupinovou identitu, jež má vliv na utváření identity samotného mladého jedince a pomáhá mu v období, kdy si sám sebou není úplně jistý. Celá skupina, či někteří její členové se pak pro dospívajícího mohou stát neformální autoritou. Neformální autorita může mít na mladého jedince vliv v mnoha oblastech, na každého ovšem působí vliv v různé míře. Někteří mu tolik nepodléhají, pro jiné však může být autorita vrstevníků větší než autorita jakéhokoli dospělého vyskytujícího se v jejich blízkosti. Aby si skupina zachovala svou homogenitu, definuje si vlastní pravidla. Ta jsou dána především touhou odlišovat se od jasně určeného světa dospělých. Normy skupiny dospívajících mohou být oproti běžným, společností uznávaným normám, modifikovány buď lehce, nebo i více, čímž se skupina může dostávat do konfliktu s majoritou. Skupina pak na svého člena tlačí, aby se

¹ Macek (2003, s. 61) upozorňuje, že je nutné odlišovat menšinovou sexuální identitu, již je definování sebe samého jako muže či ženy v souvislosti se sexuálním prožíváním. Menšinovou sexuální orientací se pak rozumí volba partnera pro uspokojivé sexuální aktivity.

jejím pravidlům přizpůsobil, a podmiňuje tím jeho přijetí a pozici ve skupině, jejich nedodržení jedinci zpravidla přináší určité sankce. Dodržování pravidel celou skupinou dodává dospívajícím určitý druh ochrany před požadavky ostatních zvláště autorit, mohou se totiž schovat za fakt, že se takto chovají všichni vrstevníci. S narůstajícím věkem, zejména pak v období pozdní adolescence však klesá míra vlastního přesvědčení o nezbytnosti konformity s vrstevnickou skupinou a člověk se pak stává nezávislejším na druhých a naopak zodpovědnějším za svá vlastní rozhodnutí.

Vrstevnická skupina ve vztahu k rodičům buďto doplňuje, nebo nahrazuje rodičovskou podporu, záleží na tom, jak sami rodiče fungují. Vrstevníci mohou adolescentovi sloužit, jako modely chování a to zvláště v případě, že nemá správný vzor ve svých rodičích. Jak již bylo zmíněno, vrstevnická skupina slouží dospívajícímu k testování. Samotný adolescent však od vrstevníků získává rovněž podněty k testování vlastních rodičů. Dospívající mezi sebou totiž sdílejí informace o rodičovských požadavcích na svou osobu, o míře práv a povinností, které na ně rodiče kladou. Navzájem se v tomto ohledu srovnávají a v případě, že se cítí vůči svým vrstevníkům v nevýhodě, vytváří na rodiče tlak, aby byla jejich pozice v rodině změněna. I samotný názor na rodiče se u dospívajícího někdy vytváří pod vlivem jeho vrstevníků. Záleží na tom, jak moc si je sám jistý názory na rodičovskou autoritu a oblasti, do kterých mohou v jeho životě zasahovat. Skupina pak může prezentovat určité přesvědčení o rodičích, jež by její členové měli sdílet. Může se to týkat toho, jak o rodičích mluvit, do jaké míry naslouchat jejich názorům, vypracovávají se techniky jak rodičovská nařízení obcházet atd. Nicméně, fungují-li rodiče jako dobré rodičovské vzory a vrstevnická skupina dospívajícího neprojevuje sklony k patologickému chování, je pravděpodobné, že na konci adolescence bude jedinec schopen pochopit a ocenit rodičovské snahy a požadavky, aniž by je poměřoval s ostatními. (Srov. Macek, 2003; Vágnerová, 2005.)

2.3 Škola

Škola jako socializační skupina v sobě spojuje prvek vrstevnické skupiny a další společensko-výchovné instituce. Jako vrstevnická skupina je specifická tím, že byla uměle vytvořena a po dobu studia ji nelze měnit. Jedinec v ní má určitou pozici, která, je-li jednou definována, se dá je stěží změnit. Určuje ji zpravidla míra oblíbenosti založená na různých faktorech podle toho, co skupina považuje za důležité (školní výsledky, povaha a charakter žáka, jeho sebe prezentace, učitelovo hodnocení atd.). I pozice ve třídě tvoří značnou část identity dospívajícího. V samotném procesu socializace škola adolescentovi předává znalosti a dovednosti důležité pro budoucí život, učí ho uvažovat a hledat hypotetická i praktická

řešení mnohých otázek, která mohou být užitečná i pro budoucí životní situace. V současnosti, jak upozorňuje Možný (2006), škola také z velké části převzala výchovnou funkci, původně určenou rodině. Je otázkou, do jaké míry je to vina samotných rodičů, kteří tuto funkci škoře ponechali, někdy možná i s úlevou, že výchova není pouze jejich zodpovědností. Škola se proto může podílet na morálním i osobnostním vývoji žáka a to zvláště v případech, kdy se rodiče vůbec nesnaží své děti v tomto směru korigovat. Prezentuje mu škálu hodnot, z nichž si může vybírat, částečně utváří jeho vztah k autoritám, je zřejmé, že se snaží žáka formovat podle společností uznávaných kritérií, nicméně toto nemusí být vždy způsob výchovy totožný s tím, který by si zvolili sami rodiče.

Vztah k rodičům může škola někdy ovlivňovat podle toho, jak tento vztah prezentuje a jaký postoj k rodičovské autoritě zaujímají vyučující. Je ovšem nutno dodat, že se jedná o ovlivnění minimální. Spíše se může stát, že učení a školní prospěch je příčinou některých vztahových aspektů mezi rodiči a dospívajícími. Podle toho, jak se o tomto tématu rodiče vyjadřují, mohou mít dospívající pocit, že jsou rodiče kontrolující, kritičtí, lhostejní, že není možné se jim zavděčit, či naopak umí ocenit snahu, nebo je to jediná cesta k získání jejich uznání.

2.4 Společnost – kontext soužití dospívajících a rodičů

Dospívající mají za úkol dorůst a začlenit se do společnosti. Nicméně samotná společnost je ovlivňuje již od té chvíle, kdy přišli na svět. Míra jejího vlivu, zpočátku menší, postupně vzrůstá a zejména v období adolescence se s ní jedinec musí vypořádávat nejsilněji. Snad právě díky jeho probíhajícímu psychologickému vývoji, formulování názorů a morálních postojů, hledání hodnot, bývá v této době nejvíce otevřen vlivům společnosti, protože mu přináší nové, zatím nepoznané podněty. V této souvislosti se adolescent často potřebuje ve společnosti zorientovat a je dobré, když má v okolí někoho, kdo mu v tom pomůže. Tuto úlohu mohou zastat i rodiče, ale často může být i pro ně problémem se v dnešní době a společnosti vyznat. Můžeme uvést některé základní odlišnosti dnešní doby od času dospívání rodičů, které ve své knize uvádí Chapman (2003).

- *technika, komunikace* – dnešní svět je technicky vysoce vyspělý a neustále se zdokonaluje, technika umožňuje přístup k mnoha druhům zábavy a také rychlou komunikaci s kýmkoli na světě, kdo je stejně technicky vybaven.

- *informační exploze* – člověk žije ve světě, kde je možné získat mnoha způsoby téměř jakékoli informace, ty se k němu dostanou i v případě, že je cíleně nevyhledává.

- *znalost násilí a vystavení jeho vlivu* – v současné době je násilí člověk vystaven každodenně a to nejen ve filmech, ale mnohdy i osobně v rodinách, nebo prostřednictvím informačních kanálů, které o mnoha druzích násilí denně informují.

- *rozštěpená rodina* – mnoho mladých lidí žije v rodině, kde chybí jeden z biologických rodičů. Rodina má také různé podoby od klasické manželské rodiny s dětmi, přes jednoho rodiče s dětmi, po nesezdané dvojice. Také vztahy s příslušníky širší rodiny jsou různě četné.

- *informovanost o sexualitě a vystavení jejímu vlivu* – v současnosti neexistují jasně daná sexuální pravidla, sex se zaměňuje za lásku a je takto prezentován v médiích, jež dospívající vnímají každý den, sexuální aktivita je samozřejmou součástí známostí a ne vždy si je dospívající vědom důsledků, zvláště emočních, které s sebou toto nese.

- *neutrální morální a náboženské hodnoty* – dnešní generace je tou, jež vyrůstá bez spolehlivých morálních hodnot. Pojmy jako dobré a špatné jsou naprosto relativní. Víra je pro dospívajícího důležitá, avšak není předávána z předchozích generací, nýbrž si ji musí nalézt jedinec sám.

Je ovšem nutné podotknout, že popsané odlišnosti jsou typické pro Spojené státy americké. Historický vývoj moderní české společnosti se od americké mírně odlišuje. Formovaly ji i myšlenkové proudy a společenský systém dvou totalitních režimů, jimiž prošla. Nicméně za posledních dvacet let, jež uplynulo od pádu socialismu a otevření se vlivu západního světa, se náš společenský vývoj natolik zrychlil, že se tyto charakteristiky dají vztáhnout i na něj. Snad jen v posledním uváděném bodě, který se týká neutrálních morálních a náboženských hodnot, je možné konstatovat, že bourání ustálených hodnotových systémů vlivem předchozích světových názorů a ideologií bylo charakteristické už pro dobu rodičů dnešních adolescentů. Přesto však je pro mnohé dospívající i v dnešní době důležitým formativním činitelem jejich víra či jiné myšlenkové proudy. Tyto vlivy utvářejí jejich hodnoty, názory a postoje a ovlivňují celý jejich život.

Dnešní společnost se dá charakterizovat jako „produktivní společnost“, která je orientována na výkon, vyšší výkon je více ceněn (srov. Pelikán, 1997). Lepší materiální, ale i intelektuální vybava je součástí identity jedince a patří mu za to uznání. To často způsobuje porovnávání se s druhými a touhu dosáhnout pokud možno ještě lepšího výsledku. Pro to, aby se k tomuto cíli došlo, jsou používány konkrétní prostředky, člověk má pragmatický přístup a volí zaručené cesty, jež ho dostanou tam, kde chce být, protože to je pro něj nejvýhodnější. Ruku v ruce s tím však přichází strach z neúspěchu a z toho, že se jedinci nedostane náležitého ocenění, nebo i hůře – že na něj bude pohlíženo jako na někoho, kdo selhal a není

schopen dostát nárokům doby a společnosti. Tlak požadavků působí na každého z mnoha různých stran, takže není lehké obstát. Aby se tedy adolescent do společnosti mohl zapojit, potřebuje se v tomto všem zorientovat, vyrovnat se s tím, ujasnit si své priority a vědět, co je jeho úkolem tak, aby byl i pro společnost přínosem.

2.4.1 Kultura jako produkt společnosti

Společnost vytváří určité materiální a duchovní hodnoty, které jsou nazývány kulturou. Člověk sice sám kulturu vytváří, ale zároveň je produktem určité kultury. Formují ho výsledky vědeckého bádání, umění, společenského života i myšlenkové a náboženské proudy v dané společnosti. To vše pak spolu s hodnotami materiální povahy, které byly v jeho kultuře vytvořeny, předává dalším generacím. V současné době se již ovšem nejedná pouze o produkty místní kultury, člověk je vlivem sbližování světa v důsledku používání moderních technologií vystaven i kultuře, jež se nazývá masová. Ta vytváří produkty, jež jsou ve své jediné podobě určené všem lidem bez rozdílu společenského postavení či místa života.

Již od 50. let 20. století se v západním světě stala kulturním zbožím i sama adolescence (Hurrelmann, 1989, podle Macek, 2003). Vznikl tak „průmysl pro teenagery“, který specificky cílil své produkty na adolescentní zákazníky. Ti jich začali využívat a tím se v určitých oblastech zřetelně oddělili od světa dospělých. Začali se určitým způsobem oblékat, poslouchat hudbu určenou jejich věkové kategorii, používat specifické výrazové prostředky, trávili čas sledováním mediálních produktů určených jejich věkové kategorii. Jelikož se jedná o celou oblast kultury, která je určena dospívajícím, ti ji přijímají a zároveň se podílejí na jejím vytváření, nazývá se tento proud „subkulturou mládeže“ (Macek, 2003, s. 38). Autor však také poukazuje na možnost nebezpečí přílišného oddělení světa dospívajících od světa dospělých, neboť tím, že se pohybují v rámci své kultury, nemusí starší adolescenti vědět, jak se do světa dospělých smysluplně začleňovat.

Jedním z nejvlivnějších způsobů, jak přinést kulturní produkty co největšímu počtu lidí po celém světě jsou masmedia. Ta mají podobu tištěnou či vysílanou – rozhlas, televize, internet. Mohou působit pozitivně tím, že přináší informace, vzdělávají, vysvětlují, usnadňují komunikaci a pomáhají člověku odpočinout si. Zároveň však mohou mít i negativní vliv, protože konzumenta mohou svým způsobem formovat. Zvláště televize předkládá divákům určitý obraz, vzorce chování, citové prožitky, prezentuje to, co je atraktivní, žádoucí a standardní, což nemusí být v tomto podání vždy pro člověka a společnost přínosné. Na tomto místě se hovoří o mediální normě. Dnešní adolescenti jsou vlivu médií vystaveni každodenně. Ačkoli jsou ve věku, kdy často to, co jim je předkládáno kritizují, u médií takto kritičtí být

nemusí, právě proto, že tyto produkty bývají vytvářeny speciálně pro ně, a také proto, že nejsou schopni záměry a předkládané principy jasně identifikovat. Sami rovněž teprve zkoumají a hledají své vlastní hodnoty, podle nichž by mohli vše porovnat. Je však jisté, že nemají možnost se z vlivu médií vymanit. Zde hraje svou roli správné působení ve výchově, které existenci vlivu médií přiznává, zjišťuje jeho míru, pomáhá ho redukovat a učí jedince zkoumat to, co vidí a slyší.

3 Variabilita vztahu k rodiči a jeho vnímání adolescentem

Dospívající vnímá rodiče různým způsobem, na základě mnoha různých faktorů. Některé z těchto pohledů nastíníme v této kapitole, je to však výčet neúplný. Je rovněž nutné podotknout, že ne vždy je popsáno adolescentovo vnímání rodičů takto uvědomělé, někdy je spíše podvědomé, sám dospívající by slova pro přesné vnímání mnohdy složitě hledal.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.1, rodina a zvláště rodiče výrazně naplňují potřeby svých dětí, v adolescenci pak tento úkol není nikterak menší. Jednou z důležitých potřeb, jež má být naplňována je i potřeba životní jistoty, která se uskutečňuje hlavně v základních citových vztazích.

Rodič, který tuto potřebu naplňuje ideálně, je milující. O něm adolescent ví, že ho přijímá takového, jaký on sám je. Je si jist tím, že v případě, že se zachová v rozporu s rodičovským očekáváním či jeho hodnotami, neztotožní rodič jeho jednání s jeho osobou a nebude ho odsuzovat. Dá mu najevo své stanovisko a dovolí mu, aby se z chyb poučil, ale vždy ho přijme. Adolescent vnímá jako milujícího rodiče toho, který je ve vztahu k němu vstřícný a vytváří v rodině atmosféru vřelosti. Milující rodič je pro dospívajícího takový, jenž ví, jakým konkrétním způsobem má svému dítěti projevit lásku tak, aby si jí bylo jisté. Neprojevuje mu lásku tak, jako to dělal v době, kdy bylo mladším dítětem, ale tak, aby byla znát proměna vzájemného vztahu, avšak cit stále zůstával. Citová vazba, již k němu byl adolescent připoután od dětství, se musí změnit na jinou, symbolickou úroveň. Rodič je tedy ochotný původně silné pouto postupně uvolňovat. Dospívající pak necítí ze strany rodiče tlak, aby na něm byl stále citově závislý, ale je od něj, někdy i nevědomě, povzbuzován, aby se stával autonomní bytostí. U milujícího rodiče si však je jistý, že pro něj je zázemím, kam se může v případě citových i jiných kolizí vrátit, a že je připraven ho povzbudit, podpořit a poskytnout mu bezpečí, kdykoli to bude potřebovat (srov. Vágnerová, 2005; Chapman 2003).

Milující rodič ovšem není ten, který své dítě miluje bezmezně a je ochoten pro něj udělat vše, oč si řekne. Takového rodiče dítě a tím spíše adolescent považuje za prostředek naplňování všech svých přání. Může ho využívat až zneužívat pro realizaci svých plánů, aniž se zamyslí nad tím, zda rodič nechce jít jinou cestou. Dospívající ví, že ho rodič nikdy neodmítne a snaží se z toho profitovat. Rodiče může považovat za snadno zmanipulovatelného, slabého, jenž není schopen prosadit svou vůli. Někdy může takovýto přístup k dítěti vyústit v syndrom naučené závislosti, kdy dítě vidí rodiče jako ty, kteří vždy vše vyřeší a postarají se o něj, nemá tak prostor pro své vlastní osamostatnění (srov. Chapman 2003; Pelikán, 1997).

Jiný rodič je ten, který dítě přijímá s výhradami. Dítě sice zakouší lásku a rodič naplňuje některé jeho citové potřeby, avšak přesto může mít pocit, že kdyby byl někým jiným, nebo se choval jinak, rodič by ho měl raději. Na takového rodiče dítě může reagovat tím, že se bude neustále snažit dosáhnout toho, co rodič požaduje, aby si tak zasloužilo plné přijetí. Druhou možností může být, že adolescent na snahy o získání rodičovské lásky rezignuje a bude se pokoušet hledat přijetí v jiné skupině.

Rodič nenaplňující základní psychické potřeby svých dětí je ten, který jim ubližuje. Takový rodič své děti psychicky či fyzicky týrá nebo zneužívá. Ve vztahu k dětem se projevuje agresivně, není schopen se ovládat a svůj hněv směřuje proti dětem. U lehčích forem projevů fyzického násilí či používání nepřiměřených trestů se projevuje rodičovská bezradnost a nerozhodnost, jež je vede k tomu, že volí vůči dětem takovéto chování. Dospívající může cítit, že rodiče sami si nejsou ve své rodičovské pozici jistí a proto mají potřebu dávat svou autoritu najevo takto. Adolescent pak může mít dojem, že si „z nich vlastně nemusí nic dělat“, nemusí je brát vážně, protože jsou slabí a on si může vypěstovat taktiku, jak trestům uniknout. Nemá potřebu je uznávat a plnit jejich požadavky, protože mu ve své nejistotě mohou připadat směšní. V případě, že rodič svou agresivitu vůči dítěti stupňuje, se dospívající cítí ohrožen. Někdy pro něj může být rozpoložení a chování rodičů nevypočitatelné, neví, jaká bude jejich reakce na podněty z jeho strany. V jiných situacích, zvláště pokud podobné již před tím zažil, ví, co může očekávat, a tak se může pokusit svou situaci změnit. Buď interakci přeruší a bude se snažit odejít, popřípadě zůstane a zaujme určitou formu obranné strategie. Pokud nevidí jinou možnost, zůstane pasivní, stáhne se do sebe a žije ve svém vlastním světě. Dalším řešením pak je obrana aktivní, kdy se začne slovně či fyzicky bránit, někdy se může zastávat i další osoby přítomné v konfliktu. Agresivní rodič se dospívajícímu jeví jako nepřítel, vůči kterému pak bude zaujímat obezřetný postoj a může mu přát, aby se mu vše, co udělal, jednou vrátilo. Je-li rodič agresorem a dítě zneužívá, zvláště sexuálně, pak se může ve vztahu oběti ke zneužívající osobě objevit tzv. syndrom přizpůsobení. Dítě i adolescent od rodičů očekává naplnění jeho potřeby být milován, a proto může být ochoten přistoupit na agresorovy požadavky a způsob chování, neboť může mít pocit, že tím si zajistí přijetí. Někdy tak může dojít i do stádia, kdy sám zneužívajícího rodiče omlouvá (srov. Dunovský et al., 1995; Matoušek, 1993; Fischer, Škoda, 2009).

Dalším důležitým aspektem pro dospívajícího je, jakým způsobem o něj rodič projevuje zájem. Zajímaví se rodič se snaží o vztah s dítětem. Je tím, kdo je připraven se zeptat na jeho názor či pocit, a nechá ho svobodně se vyjádřit, aniž by sám o tom, co slyšel, vynášel soudy. Dospívající ví, že rodič má přehled o jeho životě – o tom, co souvisí se školou, o jeho

zálibách, o jeho přátelích. Rodiče vidí jako ty, kdo mají touhu se podílet na jeho životě, ale dělají to přiměřeně. Ví, že ho budou podporovat a povzbuzovat v situacích, kdy zkouší něco nového, nebo prochází něčím neznámým, co pro něj může být znepokojující či frustrující. Rodič je pro něj zdrojem pomoci, na který se může v případě potřeby obrátit. Cítí, že se o něj rodič stará a pokud je to potřeba, dá mu přednost před některými vlastními zájmy. Zajímající se rodič rád se svým dospívajícím dítětem tráví čas. Ve své iniciativně však udržuje rovnováhu mezi možnostmi sdílet se a zachovat intimitu.

Některý rodič může vůči svým dětem projevovat přehnaný zájem. Adolescent pak zažívá, že po něm rodič požaduje, aby s ním sdílel každý detail svého života. Chce znát každou podrobnost a neponechá mu prostor pro jeho tajemství. Touží být jeho důvěrníkem a často ho zahrnuje dotazy ohledně jeho prožívání a soukromého světa. Není ochoten akceptovat možnost, že jeho dítě má svobodnou volbu v tom, zda se mu otevře či nikoli, případně do jaké míry. Adolescenti charakterizují tuto vlastnost svých rodičů jako vlezlost. Nadměrná starost o dítě vede k tomu, že někdy může působit nepřiměřeně podle toho, jak moc prožívá některé, někdy i nepřilíš významné, situace v životě dítěte. V případě přílišné angažovanosti vidí dospívající své rodiče jako obtěžující, má pocit, že ho kontrolují a nenechají žít vlastní život.

Problémem jiných adolescentů je rodičovský nezájem. Nevěnují dítěti pozornost, nechtějí vědět o jeho životě. Pokud se nezájem o dítě projevuje ve více rovinách a nejsou naplňovány jeho základní fyzické a citové potřeby, pak se takovýto rodič označuje pojmem zanedbávající. Dítě vidí, že pro rodiče není důležité, že se radši zabývá něčím jiným. Problémem ve vztahu k lhostejnému rodiči je, že proti takovému přístupu je dospívající bezmocný. Ať už zvolí strategii připoutávání pozornosti negativními projevy, nebo se snaží být svému rodiči dobrým synem či dcerou, rodičovský postoj to příliš nezmění (srov. Dunovský et al. 1995; Matoušek, 1993).

Adolescenti mohou osobu svého rodiče hodnotit i podle toho, jaký k nim zaujímá ve výchově přístup. Rodič může vůči svému dítěti vystupovat jako autorita a zároveň partner. Takový rodič ví, k jakému cíli a proč směřuje jeho výchova, a ví to i jeho dítě. Vůči svým dětem má určité požadavky a očekávání, ale jelikož své děti zná, je v tomto ohledu realistický. Často se jeho požadavky týkají spíše obecných principů, než konkrétních oblastí. Dospívající ví, co by si rodič přál, avšak necítí se od něj tlačěn do toho, aby takto bezmyšlenkovitě jednal, je seznámen s tím, proč rodič považuje určitou volbu za dobrou. Dospívající, který svého rodiče vidí jednat spravedlivě, dodržovat dané slovo a být důsledný

s tím, že v celém procesu bere v potaz jedinečnost každé další osoby přítomné v procesu výchovy, ho považuje za autoritu. Od takové autority bývá ochoten rovněž přijmout trest, protože ví, že je zpravidla přiměřený. Takový rodič také obvykle bývá ochoten k tomu, aby byly rodinné hranice stanoveny vzájemnou domluvou, sám je ochoten je dodržovat, čímž dává dospívajícímu příklad, díky němuž je dodržuje i on.

Pro jiné adolescenty je jejich rodič benevolentní. Dospívající od něj nedostává žádné požadavky, je ponechán, aby svým životem prošel podle svých názorů a přání. Takový rodič nestanovil v rodině hranice ani platná pravidla, povoluje dítěti dělat si, co chce. Dospívající pak nevidí, kam až může ve vztahu k rodiči zajít, jaké jsou meze jeho chování, co již není přípustné. Díky tomu si nemusí být úplně jistý svou pozicí v tomto vztahu. Může mít i neuvědomělý pocit, že rodiči na něm vlastně nezáleží, protože se absencí hranic necítí ve vztahu a v rodině chránění. Někdy se na rodiče může dospívající dívat jako na toho, kdo je zde pouze pro to, aby plnil dětská přání. Může k němu ale také cítit určitý despekt, protože vnímá jeho neschopnost vyžadovat dodržení stanovených hranic či příkazů.

Rodič autoritářský má naopak snahu život svého dítěte cele řídit. Je vnímán jako ten, kdo potřebuje mít nade vším kontrolu a vše ovládat. Před takovým rodičem může mít dospívající tendence vše skrývat, nic neříkat a nic nedávat najevo. Autoritářský rodič má pocit, že ví přesně, co jeho děti potřebují, a co a jak mají dělat. Není příliš ochoten podívat se na situaci z jiného hlediska, zjišťovat jaké jsou možnosti řešení. Díky tomuto přístupu se může stát, že adolescent rodiče vnímá jako jedinou autoritu se správným směrem pro svůj život. V touze být rodičem přijat akceptují jeho vedení, protože neznají jinou možnost, jak se rodiči přiblížit. Jiní dospívající považují takového rodiče za panovačného, za osobu, které není možné se zavděčit, a někdy se vůči němu mohou dostat do dlouhodobého vzdoru, který může vyústit i v projevy agresivity (srov. Vališová, 2002; Chapman, 2003; Townsend, 2009).

Vzájemná komunikace mezi rodičem a dospívajícím může být usnadněna komunikačně-partnerským přístupem. Je to komunikace, jež vznikne bez nátlaku, spontánně, která je jasná, přímá a živá. Rodič ví, kdy má rozhovor zahájit a dospívající na něj reaguje. V rozhovoru si dospívající na rodiči cení upřímnost a jednoznačnost prezentovaných názorů a požadavků. Pro mladšího komunikačního partnera je důležité, pokud starší umí vzít v potaz jiný názor, zamyslet se nad ním a případně ho ocenit. Pro partnerství v komunikaci může být podstatné, zda jde rodič dítěti příkladem v tom, že umí uznat případnou chybu a omluvit se za nedorozumění. Má-li adolescent pocit, že ho rodiče nechávají svobodně vyjádřit své názory a že je na ně brán ohled, pak mu nevádí, když se situace někdy stane konfliktní.

Někdy se však rodič může stát v komunikaci protivníkem. Takový rodič sám sebe staví do role všeznalého a bývá vnímán jako ten, kdo pouze poučuje. Dospívající tak má pocit, že rodič pouze lpí na nepodstatných detailech, protože stále něco vysvětluje, aby si tak vůči němu udržel svou nadřazenou roli. Protože není ochoten podívat se na věc z jiného úhlu pohledu, nebo uznat jiný názor, adolescentovi připadá, že je netrpělivý a nekompromisní. Nepřipravenost k akceptaci druhých může vést k zesměšňování či vysmívání se dospívajícímu.

Nesnadným partnerem pro komunikaci je i rodič, který je nečitelný a nedá jasně najevo, co chce. Ten, který o komunikaci v podstatě nestojí, neboť ho adolescentův názor nezajímá. (Srov. Matoušek, 1993; Macek, 2003; Vágnerová, 2005; Prchal, 1970.)

Rodič slouží dospívajícímu jako vzor sociální role. Něco jiného očekává od matky, protože je ženou, a něco jiného očekávají od otce. Vztah k rodiči identického pohlaví je pro dospívajícího velice důležitý. Dítě před sebou má živý model, který může napodobovat.

Matka je pro dceru vzorem její ženské role, do které dcera postupně dorůstá. Dcera sama hodnotí, jak se matka podle jejího názoru s touto rolí vypořádala, a uvažuje, co by sama přidala podle své vlastní představy o této roli. Matka s dcerou spolu sdílí podobný pohled na svět a shodný způsob emočního prožívání. Mohou proto zažívat společné souznění, být si oporou a být spolu solidární. Fakt, že se ony dvě chápou navzájem lépe, než by je pochopili příslušníci opačného pohlaví, může vést k vytvoření vzájemného spojení. Matka může být pro dceru důvěrníci, která ji pomáhá vyznat se v tom, co ženská role představuje.

Je-li pouto příliš silné, může se stát, že vznikne nezdravý vztah, do něhož není možné vpustit i jiné osoby. Dcera pak matku vidí jako jediný a nejlepší vzor pro svůj život a může se stát, že se nikdy neodpoutá z emoční závislosti na ní, což jí pak může bránit v jiných vztazích.

Na druhou stranu se mezi matkou a dcerou může zrodit rivalita. Dcera si uvědomí, že má v této oblasti vzhledem ke svému věku oproti matce některé výhody, a tak se snaží v rámci vymezení se ke své matce tyto výhody zdůrazňovat v matčin neprospěch. Může se naučit dobře vycházet se svým otcem a umět jednat s příslušníky opačného pohlaví tak, jak to matka neumí, má více možností z hlediska seberealizace, vzhledem ke svému mládí má v budoucnosti více příležitostí, může chtít podvědomě matce dokázat, že je lepší ženou. (Srov. Vágnerová, 2005.)

Otec se synem sdílí společnou mužskou identitu, jejíž vědomí předává ten starší tomu mladšímu. Základem jejich vztahu nebývají emoce, nýbrž spíše vědomí společné příslušnosti. Syn ve svém dozrávání otce potřebuje především jako spolehlivý vzor. Tím může otec být, i

když sám zůstává v pozadí. Důležité je vědomí této možnosti. Pro zdravý rozvoj synovy mužské role je otec tím, kdo ho podporuje, ale zároveň mu poskytuje zpětnou vazbu a koriguje jeho chování. Otce potřebuje vidět jako toho, kdo ho miluje a uznává.

Pokud takové projevy od otce nedostává, má pocit, že ho zklamal. Cítí se otcem odmítán, otec je pro něj nedostupnou osobou. K tomu může dojít i v situaci, kdy otec vůči synovi projevuje nepřiměřené nároky a syn má pocit, že otcova očekávání nemůže nikdy naplnit.

Je zde však i možnost, že otec sám se svou mužskou rolí není úplně ztotožněn a tuto nejistotu přenáší i na syna. Syn si pak nemusí být jistý tím, jaké požadavky jsou s mužskou rolí spojené, a může se snažit hledat její vzor mimo rodinu. (Srov. Vágnerová, 2005.)

Do jaké míry se dospívající s rodičem ztotožní, záleží na tom, zda ho považují za dobrý vzor. Úplné ztotožnění se s rodičem je však ojedinělé, v rámci budování vlastní identity přijímá jako pro sebe směřované pouze některé aspekty rodičovy osobnosti.

Rodič opačného pohlaví je prvním nejbližším člověkem, který v rámci rozvíjení nové role vlastním mužským či ženským přístupem tuto roli dospívajícímu doplňuje.

Vztah syna k matce prochází v období dospívání mnohými změnami. Ve své matce vidí syn model ženské role, všímá si, jak se s touto rolí matka vypořádává a na co v rámci naplnění rolových požadavků klade důraz. Díky tomu si následně utváří představy o tom, co bude očekávat od dalších důležitých žen ve svém životě, především od své partnerky. Pro syna může být matka důležitou pomocí v situacích, kdy si ve vztahu se ženami neví rady, neboť nemusí rozumět některým aspektům jejich osobnosti či jejich přáním. Je to také zpravidla matka, kdo je v rodině emocionálnější, a tak syna učí vyjadřovat své city a vyznat se v nich. Svým pozitivním přístupem podmiňuje jeho „mužské chování“. (Srov. Vágnerová, 2005; Matoušek, 2003.)

Může se však stát, že matka je silnou a nezávislou ženou a sama se tak prezentuje i ve vztahu k synovi. V dospívání se pak syn může dostat do konfliktu mezi matčinými představami o mužích a tím, co od něj očekává společnost a další důležití lidé kolem něj. Nemá pocit, že jeho role muže je dostatečně důležitá a oceňovaná, a tak se s ní nemusí ztotožnit, popřípadě ji naplňuje pouze v některých aspektech.

Některá matka je ve vztahu k mužům v rodině příliš poddajná a neprojevuje touhu po jejich respektu a uznání. Pro syna pak může být těžké naučit se přistupovat k ní a k dalším ženám s úctou a oceňovat je.

Otec ve vztahu k adolescentní dceři může někdy být zaražen její proměnou a zachovávat si odstup. Ona však potřebuje, aby s ní byl v interakci, jeho pozitivní reakce na její ženské projevy zlepšují její vnímání sebe sama jako ženy. Otec dceři zprostředkovává její primární obraz muže, vzor, podle kterého bude možná i jen nevědomě porovnávat další muže ve svém životě. Otec ji uvádí do světa mužů a učí ji, jaký je mužský způsob myšlení a jejich reakce, jak žena na muže působí, co od nich může očekávat. Ukazuje jí, jak mít v kontaktech s muži sebedůvěru a zároveň, si uvědomovat svou skutečnou hodnotu a nebýt pro muže jen objektem, o který se zajímají na základě sexuální přitažlivosti.

Někteří otcové však svým dcerám nedovolí se v dospívání odpoutávat, mají setrvalou tendenci jim pomáhat a řešit za ně nové, obtížnější situace. Dcera pak může vidět otce jako toho, jenž je schopen si se vším poradit, vše zvládnout a ochránit ji, nicméně sama žije se syndromem naučené neschopnosti, s přesvědčením, že ona není schopna se s něčím takovým vyrovnat.

Jiní otcové jsou naopak tací, kteří svému okolí i svým partnerkám ve všem ustupují. Jejich dcery otce vnímají jako slabochy, kteří nejsou schopni prosadit sami sebe a svůj názor. Dívky pak k otci mohou mít negativní vztah, protože od něj očekávají pomoc a vedení a utvrzování sebe samých v jejich ženské roli, čehož se jim však nedostává. (Srov. Vágnerová, 2005; Matoušek, 2003.)

Dospívající nevidí jako vzor sociální role pouze své rodiče, ale také rodiče svých vrstevníků. I s nimi se setkává a všímá si, jak se chovají. Srovnává rodiče přátel s vlastními a někdy si díky tomu může formulovat nové požadavky na ty své. I rodiče kamarádů mu mohou doplňovat role a funkce vlastních rodičů. Je možné, že se pro něj stanou přáteli a rádci a budou ho podporovat či korigovat jeho rozhodnutí. Vztah s nimi může být kamarádský. Toto zpravidla bývá odlišující prvek od vztahu s vlastními rodiči, ti jsou pro dospívajícího těmi, kdo za něj nesou určitou zodpovědnost, kdo se o něj starají, kdo si v určitých oblastech od něj udržují odstup. I když je vztah vřelý, nesdílí s dospívajícím úplně všechno, neboť jsou vůči němu v jedinečné pozici rodičů.

3.1 Shrnutí

Rodič je pro dospívajícího velmi důležitou osobou. Nejen proto, že naplňuje jeho potřeby, avšak také z důvodu, že mu sám ukazuje vzorce chování, jednání, možnosti interakcí a různé strategie řešení situací. Seznamuje ho se svými názory, hodnotami a postoji.

Jedním z úkolů dospívajícího je předkládané vzorce zkoumat a postupně si volit, co

považuje za směrodatné pro vlastní život. Tento proces však nebývá samozřejmý a bezproblémový. Mezi jeho účastníky dochází k interakci, navzájem se ovlivňují a reagují na sebe. Ve fázi rané adolescence má dospívající spíše tendence rodiče nadměrně kritizovat a odmítat vše, co se mu snaží předat. Toto se však může stát i v případě, že se rodiče ke svému dítěti chovají vstřícně a vychovávají ho tak, aby rozvíjeli všechny složky jeho osobnosti, což nemusí být vždy jednoduché. Rodiče se pak v reakci na adolescentův negativismus a kritiku mohou uchýlit k direktivnějším metodám. Se vzrůstajícím věkem ovšem adolescent začíná více rozumět záměrům rodičovského působení a je schopen pochopit fakt, že každý člověk je ovlivňován různými faktory a zároveň postaven před mnoho voleb, čímž je i proces výchovy pro všechny zúčastněné složitý.

Výzkumná sonda

4 Cíl výzkumné sondy, výzkumný problém

Cílem výzkumné sondy bylo zjistit, jaký pohled mají dnešní čeští dospívající v určitých oblastech na své rodiče. Jak je vidí jako osobnosti a jak vnímají některé osobnostní rysy rodičů ve vztahu ke své osobě.

Podobným tématem se zabýval výzkum J. Prchala (Prchal, 1970), který zkoumal odpověď na otázku „V čem si nerozumím s rodiči a proč?“ jež byla položena několika stovkám dospívajících na několika školách v Československu. I když cílem tohoto výzkumu nebylo přímo zjistit, jak dospívající vnímají své rodiče, autor ve shrnutí získaných výsledků uvádí, jak adolescenti své rodiče vidí a jaké by si je přáli mít. Některé aspekty vnímání rodiče dospívajícím se rovněž objevují ve výzkumu, který provedl Macek a Širůček (Macek, Širůček, 2007). Zde je však pohled na rodiče pouze jednou z proměnných, které hrají roli v celém výzkumu zabývajícím se jiným tématem.

Má výzkumná sonda by měla být drobným vhladem do problematiky této oblasti rodinných vztahů. Výzkumný problém, který jsem si stanovila, zní:

Vliv věku, pohlaví, rodinného uspořádání a osobního rozhodnutí ke křesťanské víře na to, jak dnešní dospívající vnímají své rodiče.

4.1 Analýza výzkumného pole

Uvědomuji si, že výzkumné pole vytyčené daným problémem je velmi široké. Zahrnuje hlavní aktéry vztahu a další faktory, jež do celé situace vstupují a ovlivňují ji. Ve skutečnosti je téměř nemožné popsat všechny proměnné, které by bylo nutno do výzkumu zahrnout, neboť jejich interakce je příliš složitá a někdy i nepostřehnutelná. Pro potřeby vlastní výzkumné sondy jsem si tedy celý model značně zjednodušila a sleduji, jaké je vnímání rodiče dospívajícím v závislosti na těchto kritériích:

vnímání rodiče dospívajícím v závislosti na těchto kritériích:

- a) pohlaví respondenta
- b) příslušnost k věkové skupině:
 - raná adolescence (11-15 let)
 - pozdní adolescence (16-20 let)
- c) rodinné uspořádání – zda žije adolescent v domácnosti s oběma vlastními rodiči, nebo je jeho situace jiná

- d) pohlaví rodiče
- e) vliv pohledu na rodiče na osobního rozhodnutí dospívajícího řídit se v životě požadavky danými křesťanskou vírou, jež jsou napsány v Bibli.

4.2 Základní hypotézy

Pro svou výzkumnou sondu jsem si formulovala následující hypotézy:

H 1: Dnešní dospívající ve věku mezi 11 a 15 lety své rodiče hodnotí spíše negativně.

H 2: Dnešní dospívající ve věku mezi 16 a 20 lety své rodiče hodnotí spíše pozitivně.

H 3: Všichni dospívající, nezávisle na věku, hodnotí matku pozitivněji v oblasti naplňování emočních potřeb.

H 4: Všichni dospívající, nezávisle na věku, hodnotí otce pozitivněji v oblasti přístupu a vedení.

H 5: Dospívající, který sám sebe považuje za člověka, jež se v životě řídí požadavky danými křesťanskou vírou, jež jsou napsány v Bibli, hodnotí pozitivněji oba rodiče v oblasti přístupu a vedení, než dospívající, který se takovými pravidly neřídí.

4.3 Základní soubor a vzorek

Základním souborem pro výzkum daného problému jsou dospívající, tedy lidé ve věku 11 až 20 let. Pro potřeby vlastního bádání jsem záměrným výběrem zvolila adolescenty ze dvou pražských škol: základní škola v Praze 8 a víceleté gymnázium v Praze 10. Ze základní školy jsem do výzkumného vzorku zahrnula žáky 6. až 9. tříd, z gymnázia pak žáky všech ročníků. Pro to, abych mohla zjistit výsledky pro hypotézu H 5, jsem opět záměrně zvolila dospívající, o nichž jsem předpokládala, že spíše naplní podmínku řídit se požadavky danými křesťanskou vírou, do vzorku jsem vybrala skupinu mládeže Církve Křesťanská společnost v Praze, jejíž členové jsou adolescenti ve věku 12 až 20 let.

Protože jsem do svého vzorku zahrnula pouze některé skupiny, a tak tento vzorek není reprezentativní pro celý základní soubor, je přesnější celé bádání nazývat nikoli výzkum, ale výzkumná sonda.

Získávání údajů od respondentů proběhlo v květnu a červnu 2011. Na školách proběhl výzkum po domluvě s vedením školy, dotazníky byly distribuovány vyučujícími v suplovaných hodinách. V křesťanské církvi byly výzkumné materiály vyplněny během jednoho z pravidelných týdenních setkání. Bylo rozdáno celkem 120 dotazníků, zpět jsem

dostala 97 dotazníků, ale jeden byl vyplněn pouze částečně, proto nebyl do zpracování výsledků zařazen, návratnost tedy byla 80 %.

4.4 Výzkumné metody a techniky

Ke zkoumání pohledů a názorů dnešních českých dospívajících na jejich rodiče jsem zvolila metodu dotazníku, jež se řadí mezi explorativní metody. „Dotazník je často používanou výzkumnou metodou, jejíž podstatou je zjištění dat, informací o respondentovi, ale i jeho názorů a postojů k problémům, které dotazujícího zajímají. Na rozdíl od jiných technik, je používána forma písemných odpovědí na položené otázky.“ (Pelikán, 1998, s. 105). Předností dotazníku je to, že se jím dá v krátkém časovém úseku zasáhnout větší množství respondentů, otázky jsou pro všechny dotazované stejné, což umožňuje i statistické zpracování některých získaných dat. U anonymních dotazníků je pak výhodou to, že se respondenti mohou odvážit napsat skutečný názor, který by za jiných okolností nedali znát. Mezi nevýhody dotazníku naopak patří fakt, že nelze zabránit špatnému vyplnění či nevyplnění dotazníku, popř. některých jeho částí. Je také nutné počítat se subjektivitou výpovědi. Respondent může být ovlivněn některými faktory, které je pak potřeba zohlednit při zpracování a interpretaci. V některých částech dotazníku, kdy je respondent nucen vybrat jednu z nabízených možností se může stát, že respondent zvolí tu, kterou by si v případě možnosti volného vyjádření nezvolil. Dále může dojít k tomu, že respondent postřehne, jaký je záměr výzkumu a své odpovědi podřídí tomuto očekávání. Otázky v dotazníku mohou být buď uzavřené, kdy si respondent musí vybrat jednu z nabízených variant, nebo polouzavřené, kdy je k nabízeným možnostem ponechána i možnost vlastní odpovědi či vysvětlení a dále otevřené otázky, kdy má respondent odpovědět na otázku, či doplnit tvrzení volně vlastními slovy. U otevřených otázek je problematické jejich zpracování. Uzavřené otázky můžeme rozdělit na parametrické otázky, kdy možnosti odpovědí tvoří určité kontinuum od jednoho pólu k opačnému, a neparametrické otázky, kde je třeba možné odpovědi kategorizovat podle jiného zvoleného hlediska. (Srov. Pelikán, 1998.)

Pro potřeby své výzkumné sondy jsem zkonstruovala vlastní dotazník o několika částech. V první části jsem oslovila respondenty, vysvětlila jim, proč se na ně obracím a zaručila jsem jim anonymitu odpovědí. V další části jsem položila několik kontaktních otázek týkajících se pohlaví, věku, typu školy a rodinného uspořádání respondentů. Vzhledem k tomu, že respondenti měli hodnotit své rodiče, bylo nutno v další části specifikovat, kdo přesně je pro potřeby výzkumu pod pojmem rodič míněn. Poté následovaly čtyři části výzkumu se zadáním v úvodu každé z těchto částí. Část I byla koncipována jako kvantitativní

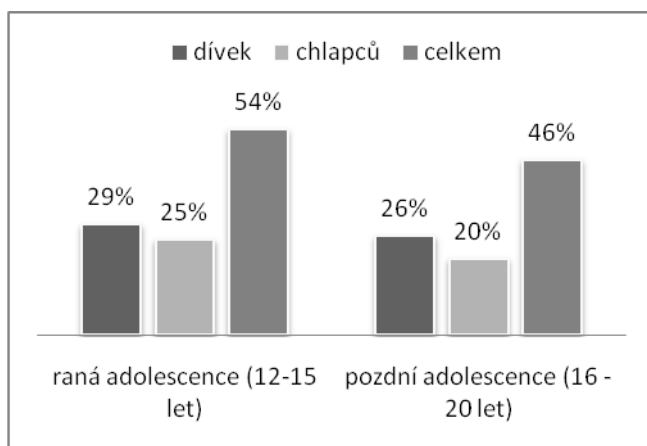
výzkum, kde bylo uvedeno 40 uzavřených parametrických otázek. Zvlášť pro otce a zvlášť pro matku tak respondenti měli vybrat nejlépe vystihující tvrzení. Možnosti volby byly vždy seřazeny tak, aby volba vlevo byla „vždy pozitivní“, následovala volba „spíše pozitivní“, poté „jak kdy“, dále „spíše negativní“ a napravo „vždy negativní“. Část II tvořily otevřené otázky, kde byl respondentům zadán úkol, aby pěti slovy popsali vlastnosti, nebo chování, jež vystihuje jejich otce/matku. Dále měli stejným způsobem popsat ideálního otce/matku. V části III respondenti doplňovali, co na svém otci/matce oceňují a co se jim na otci/matce nelíbí. Své volby mohli zdůvodnit. V závěrečné části IV pak respondenti doplnili tvrzení, zda se v běžných životních situacích snaží či nesnaží řídit tím, co je napsáno v Bibli.

Nevyplněný dotazník je uveden v příloze 1.

Zpracování výsledků získaných z šetření proběhlo různými způsoby. Výstupy z části I jsem sestavila do databáze a po následném spočítání četností jednotlivých voleb a převedením na procenta jsem podle daných proměnných porovnávala vztahy mezi dvěma zvolenými skupinami. Údaje získané v části II již nebylo možné tak lehce kvantifikovat, nicméně i přesto jsem vytvořila souhrnný seznam, kde jsem také spočítala četnosti výskytu jednotlivých tvrzení. Odpovědi respondentů v části III nebylo možné nijak statisticky zpracovat, jsou proto uváděny tak, jak byly napsány a jsou doplněním k údajům získaným z uzavřených parametrických otázek. Podle toho, jak respondenti doplnili tvrzení v části IV, jsem získala další proměnnou, podle které jsem respondenty rozdělila do dvou skupin.

5 Prezentace a analýza výzkumného materiálu

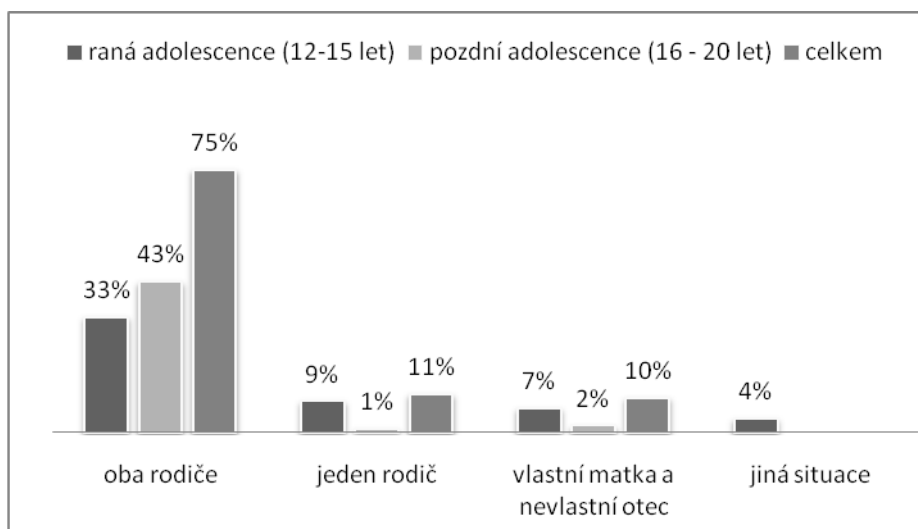
5.1 Prezentace údajů o respondentech

Graf 1: Respondenti podle pohlaví a věkových skupin, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku

Výzkumné sondy se celkem zúčastnilo 96 respondentů, jež byli ve věku 12 až 20 let, průměrný věk byl 15 let. Pro výzkum byli respondenti rozděleni do dvou věkových skupin – raná adolescence (12-15 let) a pozdní adolescence (16-20 let). Do oblasti rané adolescence věkem spadalo 52 respondentů z toho 24 dívek a 28 chlapců. Do oblasti pozdní adolescence věkem pak spadalo 44 respondentů, z toho 25 dívek a 19 chlapců.

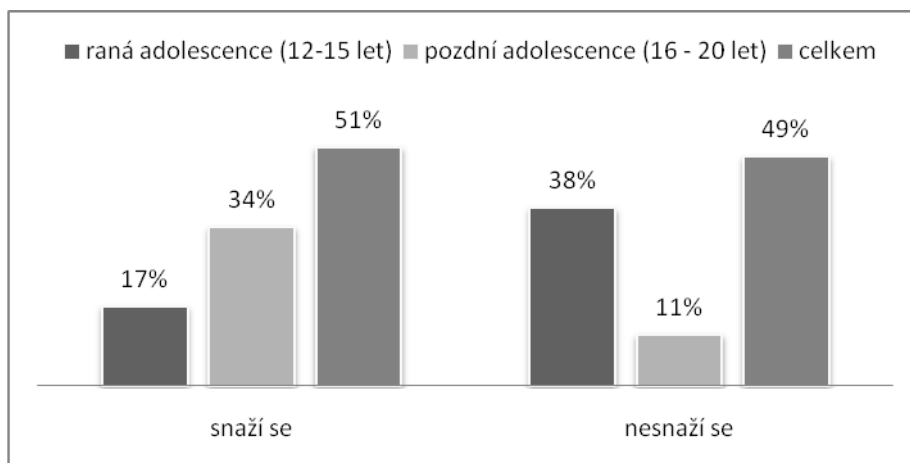
Celkem bylo hodnoceno 189 rodičů, z toho 93 otců a 96 matek. Tři respondenti uvedli, že se s otcem nestýkají a nepřáli si ho hodnotit.

Graf 2: Respondenti dle rodinného uspořádání a věkové skupiny, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku

Zjišťovány byly rovněž údaje o tom, jak vypadá domácnost, ve které respondent bydlí. Nejvíce respondentů žije v domácnosti spolu s oběma rodiči, celkem 73, 32 z nich je ve věku

12-15 let, 41 starších. S jedním rodičem žije 10 respondentů, nebylo zjišťováno se kterým, 9 z nich jsou raní adolescenti, 1 starší. S vlastní matkou a nevlastním otcem žije 9 respondentů, 7 z nich ve věku rané adolescence, 2 z nich pozdní. Čtyři respondenti uvedli, že jejich rodinné uspořádání je jiné, jeden žije ve střídavé péči obou rodičů, jeden žije s matkou a otec pouze několikrát měsíčně dojíždí, jeden respondent žije s matkou a prarodiči a jeden s rodiči a prarodiči ve společné domácnosti.

Graf 3: Respondenti dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry a věkové skupiny, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku

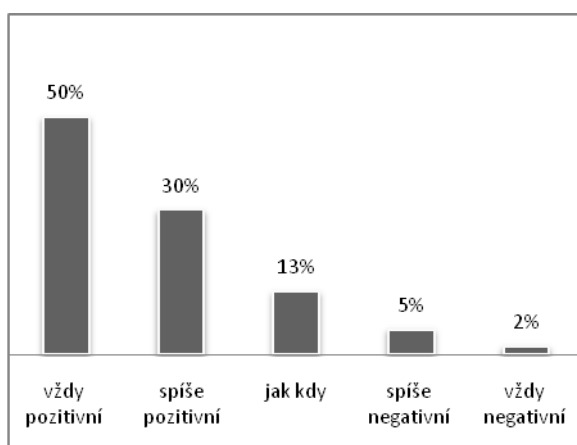
V jedné z otázek měli respondenti za úkol vybrat, zda se v běžném životě snaží či nesnaží řídit podle požadavků křesťanské víry, jež jsou napsány v Bibli. Čtyřicet devět respondentů zvolilo možnost, že se snaží. Tyto respondenty je možné z větší části zařadit do věkové skupiny pozdní adolescence (33 respondentů), menšina patří do rané adolescence (16 respondentů). Naopak mezi 47 respondenty, kteří se nesnaží dodržovat požadavky křesťanské víry, je více raných adolescentů (36), pozdních adolescentů je 11.

V dotaznících byly zjištěny i další údaje o respondentech, ty však pro vyhodnocování výzkumu nebyly použity jako důležitá kritéria. Jedná se o školu, kterou navštěvují, a zda mají či nemají sourozence.

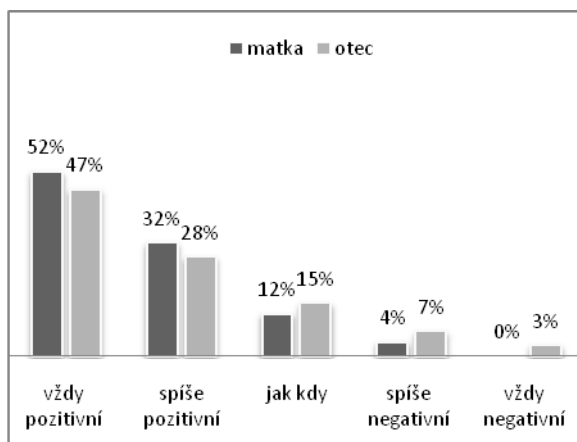
5.2 Prezentace a analýza výsledků získaných metodou dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami

5.2.1 Souhrnné hodnocení

Souhrnné hodnocení všech 40 položek dotazníku se škálami včetně procentuálních údajů voleb je uvedeno v tabulce, která je k práci přiložena jako příloha 2.

Graf 4: Souhrnné hodnocení obou rodičů, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 5: Souhrnné hodnocení - porovnání matka a otec, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Respondenti měli v dotazníku možnost celkově ohodnotit své rodiče, z grafu 4 je možné vyčíst, že pozitivní volbu („vždy pozitivní“ a „spíše pozitivní“) volili v 80 % všech voleb, negativní volby pak souhrnně pouze v 7 %. Je tedy vidět, že si respondenti na svých rodičích všímají spíše toho, co je dobré.

V souhrnném porovnání (graf 5), kde vidíme, jak byla hodnocena matka a otec, je zřejmé, že nepatrně více pozitivních voleb dostávala matka, otec v porovnání s matkou získal více neutrální volby – možnost „jak kdy“. V procentuálním zobrazení je matce přisouzeno 0

% voleb „vždy negativní“, zatímco otcí 3 %, v absolutním počtu voleb jich matka získala 16 z 3840 všech voleb pro hodnocení matky a otec 115 z 3721 všech voleb pro hodnocení otce.

V celkovém hodnocení nejvíce pozitivních voleb dostali oba rodiče v tvrzení č. 6 – *rodič je milující*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	72 %	13 %	12 %	1 %	2 %
matka	83 %	15 %	2 %	0 %	0 %

Tabulka 1: hodnocení tvrzení č. 6 – *rodič je milující*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Dalším tvrzením, kde oba rodiče dostali mnoho pozitivních voleb, bylo tvrzení č. 8 – *rodič pro mě představuje bezpečí*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	71 %	16 %	10 %	3 %	0 %
matka	71 %	20 %	9 %	0 %	0 %

Tabulka 2: hodnocení tvrzení č. 8 – *rodič pro mě představuje bezpečí*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Také tvrzení č. 7 bylo hodnoceno pro oba rodiče velmi pozitivně – *rodič mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	62 %	18 %	11 %	8 %	1 %
matka	64 %	27 %	4 %	5 %	0 %

Tabulka 3: hodnocení tvrzení č. 7 – *rodič mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Rodiče respondentů tedy ve většině případů naplňují základní emocionální potřeby svých dětí a je důležité, že to děti poznají a jsou si tím jisté.

Negativně byl hodnocen zpravidla více otec, matka v možnosti „vždy negativní“ nikdy nedostala více jak 1 volbu. Nejvíce negativně hodnocenými byli oba rodiče v tvrzení č. 34 – *rodič je ochoten uznat chybu*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	34 %	28 %	15 %	13 %	10 %
matka	38 %	36 %	18 %	7 %	1 %

Tabulka 4: hodnocení tvrzení č. 34 – *rodič je ochoten uznat chybu*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

V tomto tvrzení otec dostal volbu „vždy negativní“ v 9 případech. Matka pouze v 1.

Druhé nejvíce negativní hodnocení otce bylo v tvrzení č. 35 – *rodič je schopen se mi omluvit*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	44%	25%	13%	10%	9%
matka	49%	33%	11%	5%	1%

Tabulka 5: hodnocení tvrzení č. 35 – *rodič je schopen se mi omluvit*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

V tomto tvrzení dostal otec volbu „vždy negativní“ od 8 respondentů, matka od 1.

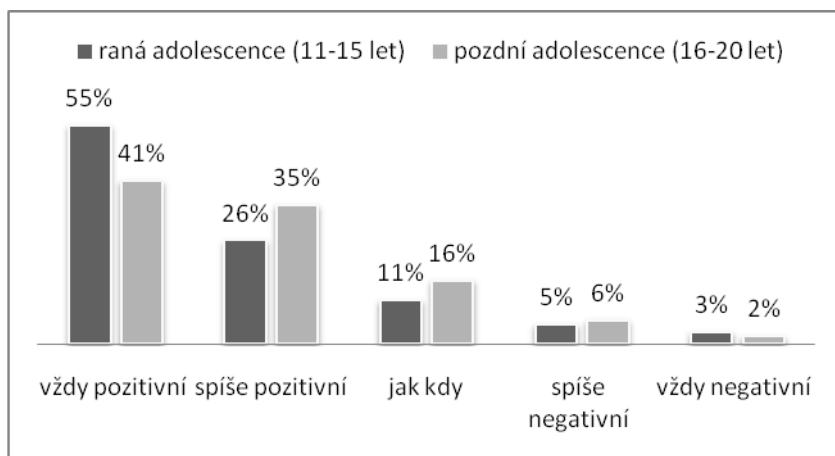
Negativní volby dostávali rodiče i u tvrzení č. 9 – *rodič mě umí povzbudit*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	33%	28%	19%	13%	6%
matka	49%	30%	15%	5%	1%

Tabulka 6: hodnocení tvrzení č. 9 – *rodič mě umí povzbudit*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Otec dostal šestkrát volbu „vždy negativní“, matka jednou.

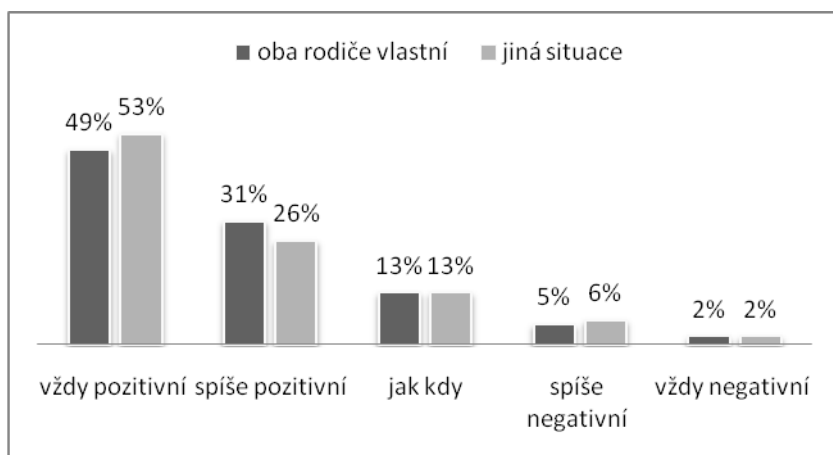
Negativní volby dostávali otcové zpravidla v tvrzeních ohledně situací, kdy je potřeba s dítětem komunikovat, popř. se vůči němu pokořit, což pro některé otce bývá těžké, neboť sami sebe považují za autoritu v rodině a mají strach, aby před dítětem neukázali vlastní slabost.

Graf 6: Souhrnné hodnocení obou rodičů v závislosti na věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

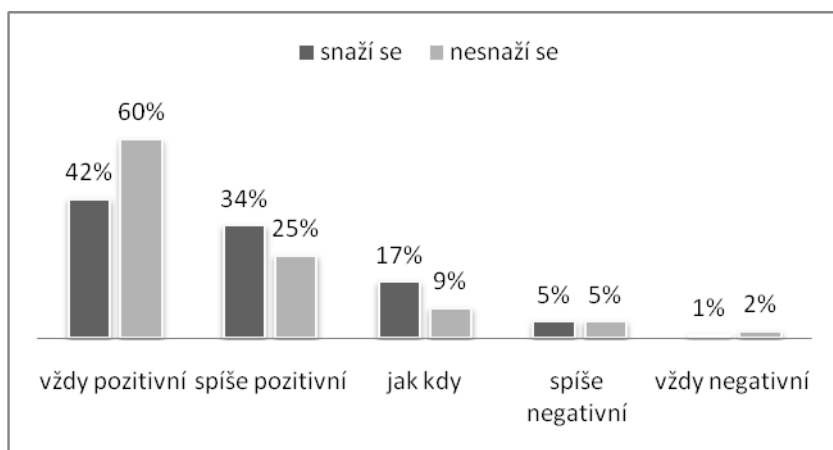
Jak respondenti volili v závislosti na příslušnosti k věkové skupině, ukazuje graf 6. Z grafu je patrné, že raní adolescenti častěji zvolili možnost vždy pozitivní, zatímco pozdní adolescenti byli v hodnocení mírnější, hodnotili pozitivně, avšak v porovnání s mladšími častěji volbou „spíše pozitivní“, také častěji volili neutrální možnost „jak kdy“. Negativní

hodnocení („spíše negativní“ a „vždy negativní“) obě skupiny zvolily v osmi procentech voleb. V pozdní adolescenci to bylo 87 voleb ze 4080 možných, v mladší adolescenci 44 voleb z 3480 všech daných voleb.

Graf 7: Souhrnné hodnocení obou rodičů v závislosti na rodinném uspořádání, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

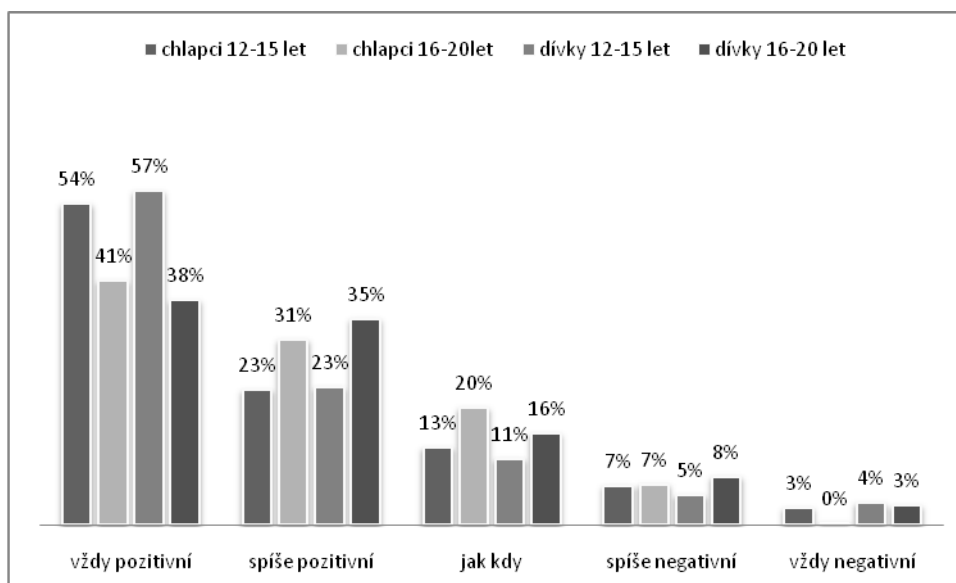
Graf 7 ukazuje, jak dávali dospívající svá hodnocení v závislosti na tom, jaké je jejich rodinné uspořádání. Volbu „vždy pozitivní“ dávalo nepatrně více respondentů, kteří nežijí v domácnosti s oběma rodiči. Ti, kteří žijí s oběma vlastními rodiči, dávali v porovnání s ostatními častěji volbu „spíše pozitivní“. Ve středové volbě a negativním hodnocení byly volby u obou skupin téměř vyrovnané. Je tedy zřejmé, že v daném vzorku nehraje vliv rodinného uspořádání na hodnocení rodičů významnou roli, ač by bylo možné očekávat, že tomu tak bude.

Graf 8: Souhrnné hodnocení obou rodičů dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

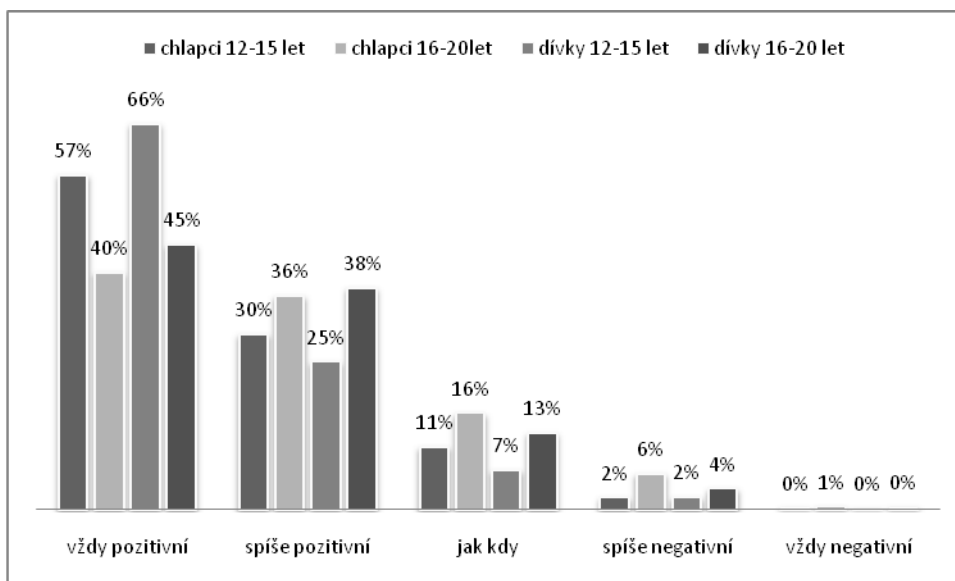
Dospívající, kteří se snaží řídit požadavky křesťanské víry, hodnotili své rodiče pozitivně, ale v porovnání s těmi, kteří se těmito požadavky nesnaží řídit, dávali častěji volbu „spíše pozitivní“ a „jak kdy“. „Vždy negativní“ volbu dali v 1%, což činí 35 voleb ze všech

3933, které ti, co se snaží řídit požadavky křesťanské víry, celkem dali. Tendence k pozitivnímu hodnocení, ale nikoli k tomu krajnímu může být pravděpodobně dána vyšším věkem u těch, kteří se snaží řídit křesťanstvím, takže jsou v krajních hodnoceních střídavější.

Graf 9: Souhrnné hodnocení otce v závislosti na pohlaví a věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 9 ukazuje celkové rozložení voleb, které byly uděleny otci podle toho, jakého jsou respondenti věku a pohlaví. Ukazuje se, že raní adolescenti dávali více krajních hodnocení, jak pozitivních, tak negativních. V obou případech daly nepatrně více takových hodnocení dívky. Starší adolescenti, dívky i chlapci hodnotili střídavěji, dávali pozitivní volby, avšak v porovnání s mladšími rozložili volby vyrovnaněji. I u možnosti volby „spíše negativní“ dali více voleb starší, nepatrně více starší dívky. V tomto hodnocení se tedy neprojevila tendence dívek k přílišnému vzhlížení k otci, je však možné, že starší chlapci se s otcem více identifikovali a proto mu dali minimum voleb „vždy negativní“.

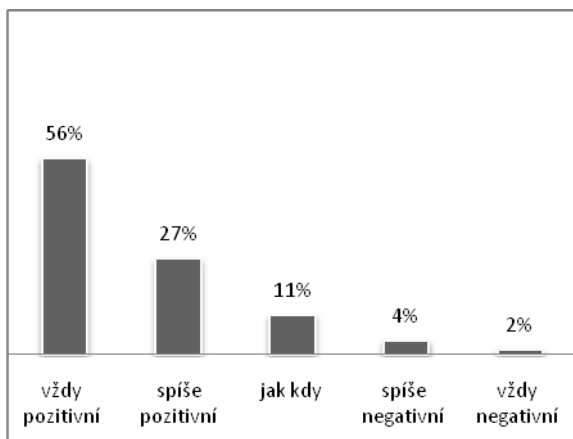

Graf 10: Souhrnné hodnocení matky v závislosti na pohlaví a věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

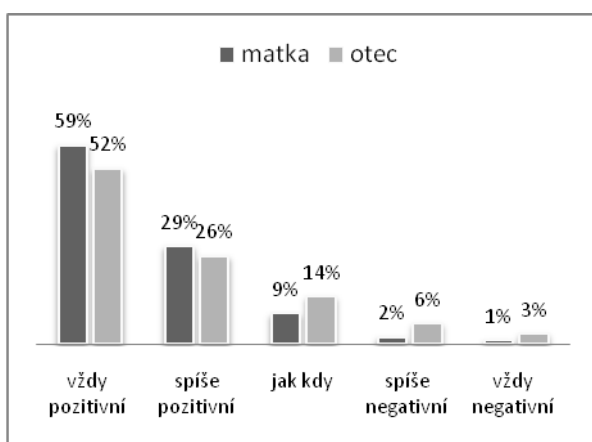
Matka byla hodnocena velmi pozitivně, a to nezávisle na pohlaví či věku respondentů. Můžeme si však všimnout, že chlapci ve věku 16 až 20 let dali nejméně voleb „vždy pozitivní“ a také v porovnání s ostatními více obou negativních voleb. Je možné, že dali tuto volbu proto, že jsou vzhledem ke svému věku a pohlaví skupinou, která cítí největší nutnost se od matky odpoutat. Nejlépe byla matka hodnocena dívkami v rané adolescenci, které v tomto věku pravděpodobně vidí matku jako nejbližší vzor vlastní sociální role.

5.2.2 Hodnocení v oblasti naplňování emočních potřeb

Tvrzení č. 1 až č. 17 v dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami se týká toho, jak dospívající hodnotí své rodiče v oblasti naplňování emočních potřeb. V této části bylo možno hodnotit rodiče v oblasti projevů zájmu (položky: *má o mě zájem; je se mnou rád/a; zajímá ho/ji co prožívám; stará se o mě; jsem mu/ji přednější, než práce či zájmy; je ochoten/a mi pomoci*) lásky (*je milující; přijímá mě, jaký/á jsem; představuje pro mě bezpečí; umí mě povzbudit; podporuje mě; umí mě ocenit*) a důvěryhodnosti (*mohu se na něj/ni spolehnout; důvěřuji mu/ji; je schopen/a udržet tajemství; respektuje soukromí; dodrží, co slíbí*).

Graf 11: Oblast naplňování emočních potřeb - souhrnné hodnocení obou rodičů, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 12: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání matka a otec, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Jak rodiče naplňují některé emoční potřeby dospívajících, je patrné z grafů 11 a 12. Souhrnný graf 11 ukazuje, že v 83 % mají dospívající dojem, že rodiče jejich emoční potřeby naplňují. Na grafu 12, který porovnává matku a otce, můžeme vidět, že matka je hodnocena pozitivněji než otec, ovšem rozdíly nejsou příliš velké. Otec získal více negativních voleb – obou dohromady celkem 9 %, což bylo 131 voleb z celkových 1582 udělených otcí.

Zkoumáme-li, které položky byly v této oblasti nejvíce hodnoceny pozitivně, zjistíme, že to byly položky, které jsou celkově uvedené jako nejpozitivněji hodnocené – tvrzení č. 6 (*rodič je milující*), 8 (*rodič pro mě představuje bezpečí*) a tvrzení 7 (*rodič mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem*). Tabulky s celkovým hodnocením voleb znázorněným v % u těchto položek jsou uvedeny na začátku kapitoly 5.2.1.

V této oblasti se projevila velký rozdíl v hodnocení matky a otce u tvrzení č. 15 – *rodič se o mne stará*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	55 %	27 %	13 %	3 %	2 %
matka	77 %	26 %	1 %	0 %	0 %

Tabulka 7: hodnocení tvrzení č. 15 – *rodič se o mne stará*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Matka dostala mnohem více pozitivních voleb než otec, ten dostal také 2 negativní volby. Matky tedy jsou v rodinách těmi, kdo zjišťují a naplňují, co děti potřebují.

Nejvíce negativních voleb v této oblasti dostal otec u tvrzení č. 4 – *rodič respektuje soukromí*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	34 %	37 %	17 %	5 %	6 %
matka	34 %	42 %	20 %	4 %	0 %

Tabulka 8: hodnocení tvrzení č. 4 – *rodič respektuje soukromí*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

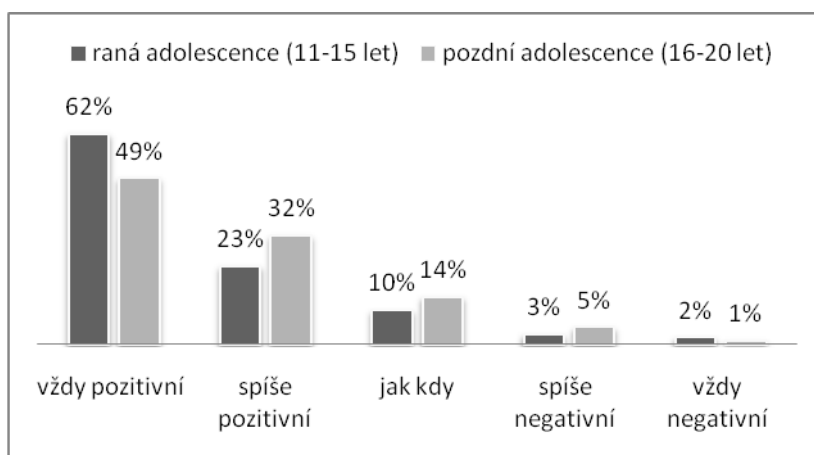
Matka nedostala žádnou volbu „vždy negativní“, otec jich dostal 6. Toto hodnocení může souviset s tím, že otec je někdy direktivnější, chce znát detaily a nebývá snadné mu neodpovědět, což se u matky může povést lépe.

U tvrzení č. 3 bylo v této oblasti rovněž zaznamenáno několik voleb „vždy negativní“ a to jak pro otce, tak pro matku – *rodič je schopen udržet tajemství*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	49 %	34 %	11 %	2 %	4 %
matka	43 %	28 %	17 %	9 %	3 %

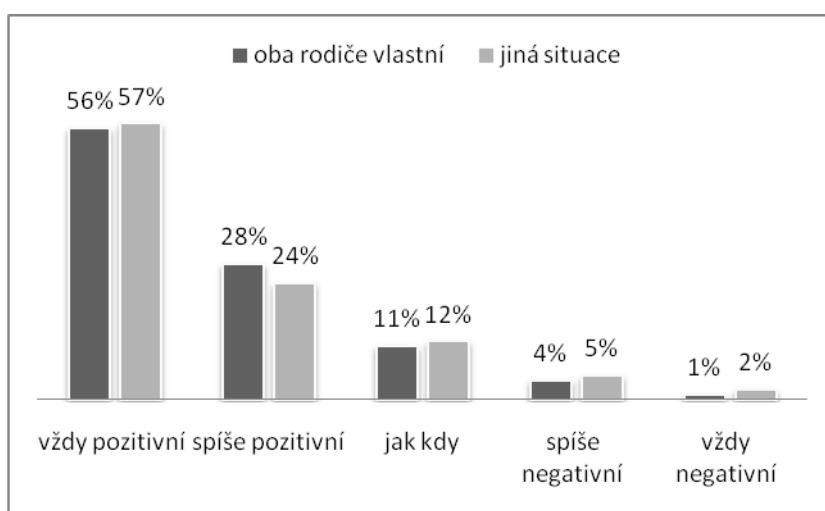
Tabulka 9: hodnocení tvrzení č. 3 – *rodič je schopen udržet tajemství*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

U tohoto tvrzení byl otec celkově hodnocen pozitivněji, než matka, otec je tedy spíše tím, kdo udržuje tajemství, pokud mu je sděleno, což může být dáno tím, že muži bývají méně sdílní o soukromých věcech.

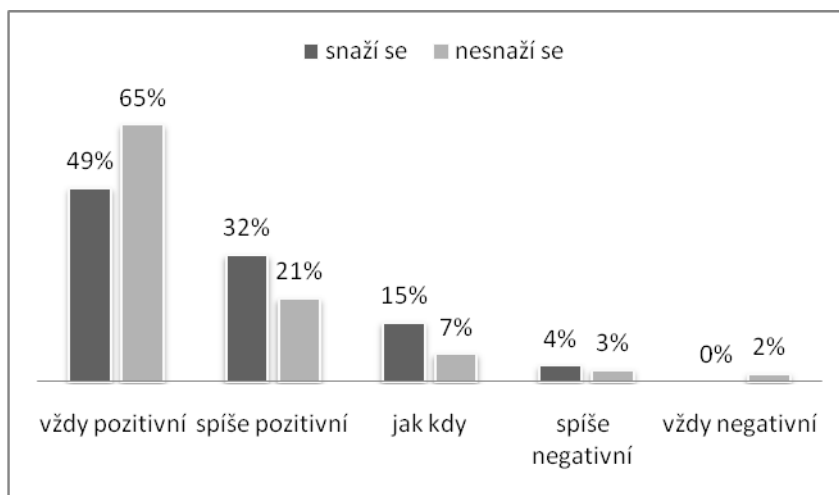
Graf 13: Oblast naplňování emočních potřeb – porovnání hodnocení v závislosti na věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

V oblasti naplňování emočních potřeb dávali rodičům více voleb „vždy pozitivní“ spíše raní adolescenti. Ti také ve 2 % zvolili možnost „vždy negativní“. Pozdní adolescenti hodnotili rodiče spíše pozitivně a také neutrální možností „jak kdy“.

Graf 14: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Situace v domácnosti hraje v hodnocení rodičů v této oblasti minimální roli. Dospívající s oběma rodiči i dospívající v jiné rodinné situaci hodnotili své rodiče podobně, převládala tendence k pozitivnímu hodnocení.

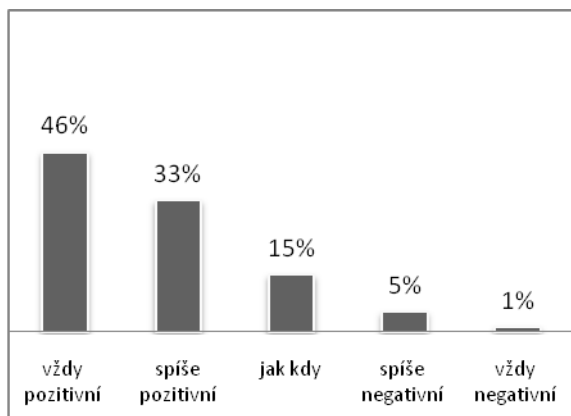

Graf 15: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

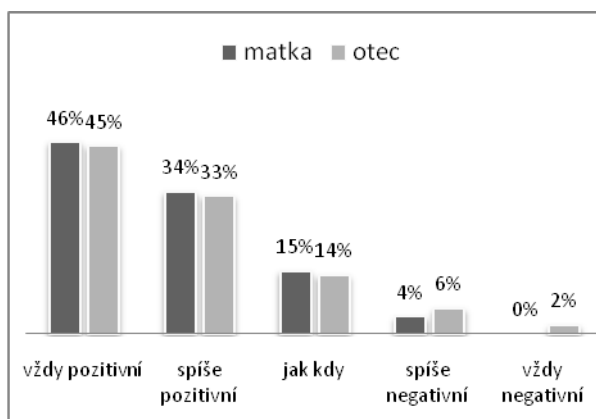
V hodnocení toho, nakolik rodiče naplňují emoční potřeby dětí, se neprojevalo ani to, zda se dospívající snaží či nesnaží řídit požadavky danými křesťanskou vírou. Dospívající, kteří se nesnaží křesťanskými požadavky řídit, dávali více voleb vždy pozitivní, ale také dali volby vždy negativní, což ti, co se snaží křesťanskými požadavky řídit, dávali minimálně, takže výsledek v procentuálním zobrazení je 0 (v absolutním vyjádření dali 7 voleb z 1669 možných).

5.2.3 Hodnocení v oblasti rodičovského přístupu a vedení

Tvrzení 18 až 28 se škálami se týkalo hodnocení rodičů v jejich výchovném přístupu a vedení dospívajících. Tvrzení: *je smířlivý/á X je panovačný/á; dodržuje své zásady; trestá přiměřeně; je spravedlivý/á; je důsledný/á; je laskavý/á; má na mě přiměřené nároky; sám/a dodržuje, co říká; je ochoten/a mi poradit; chci znát jeho/její názor; poslechnu, když mě napomene.*

Graf 16: Oblast přístupu a vedení - souhrnné hodnocení obou rodičů, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 17: Oblast přístupu a vedení - porovnání matka a otec, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 16 ukazuje, že i v oblasti přístupu a vedení volili dospívající ve větší míře možnosti pozitivní. V porovnání otce s matkou (graf 17) dostala matka nepatrně více pozitivních voleb, otec více negativních.

Tvrzení, v němž v této oblasti dostali oba rodiče nejvíce pozitivních voleb je tvrzení č. 26 – *rodič je ochoten mi poradit*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	63 %	25 %	4 %	8 %	0 %
matka	78 %	16 %	5 %	1 %	0 %

Tabulka 10: hodnocené tvrzení č. 26 - *rodič je ochoten mi poradit*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Pro dospívající je tedy důležité, že vědí, že se na rodiče mohou obrátit s žádostí o radu.

Dalším tvrzením, ve kterém dostali oba rodiče vysoké pozitivní hodnocení, bylo tvrzení č. 20 – *rodič trestá přiměřeně*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	49 %	14 %	26 %	10 %	1 %
matka	50 %	21 %	24 %	5 %	0 %

Tabulka 11: hodnocení tvrzení č. 20 - *rodič trestá přiměřeně*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

U tohoto tvrzení dostal otec jen jednu volbu, která s tímto tvrzením nesouhlasila. Fakt, že rodiče trestají spíše přiměřeně je důležitým aspektem ve vztahu k dospívajícím dětem, ty tak mohou vědět, že je to opravdu oprávněné.

Tvrzení, u kterého s možností nejvíce souhlasili pro otce, tudíž mu vybrali volbu „vždy pozitivní“, avšak matka v této oblasti tolik jednoznačně pozitivních hodnocení nedostala, je tvrzení č. 22 – *rodič je důsledný*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	53 %	34 %	5 %	5 %	2 %
matka	42 %	43 %	11 %	4 %	0 %

Tabulka 12: hodnocení tvrzení č. 22 - *rodič je důsledný*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

U tohoto tvrzení otec dostal více pozitivních voleb než matka, avšak také dostal 2 volby negativní, zatímco matka žádnou. Matka nebývá vždy důsledná pravděpodobně proto, že děti vědí, jakým způsobem dosáhnout svého, což u otce nemusí platit, ovšem je i několik případů, kdy to pro rodiče platí naopak.

Taktéž byl rozdíl v hodnocení u tvrzení č. 23 – *rodič je laskavý*, zde byla naopak velmi pozitivně hodnocena matka, otec již hůře.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	41 %	35 %	15 %	5 %	3 %
matka	56 %	35 %	8 %	0 %	0 %

Tabulka 13: hodnocení tvrzení č. 23 - *rodič je laskavý*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

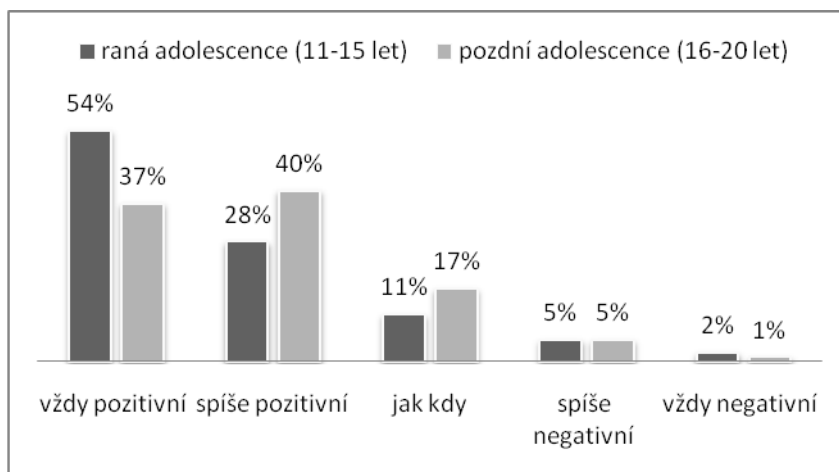
Zde otec dostal celkem 3 %, což byly tři volby „vždy negativní“, matka v oblasti negativních voleb nedostala žádnou. Projevení laskavosti vůči druhým je patrně silnější stránkou ženy, proto matka nedostala vůbec žádnou negativní volbu.

Největší rozdíl mezi otcem a matkou byl v hodnocení tvrzení č. 27 – *chci znát názor svého rodiče*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	35 %	35 %	17 %	5 %	6 %
matka	42 %	34 %	17 %	7 %	0 %

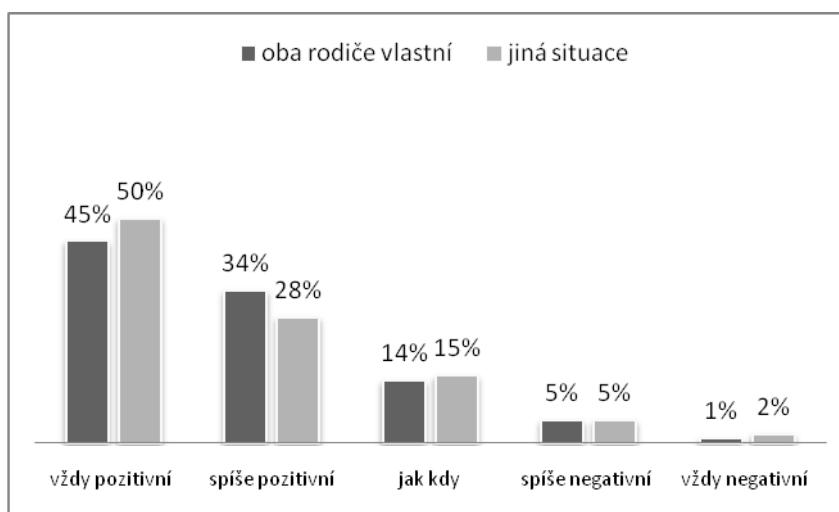
Tabulka 14: hodnocení tvrzení č. 27 - *chci znát názor svého rodiče*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

U tohoto tvrzení získal otec z celé oblasti jednoznačně nejvíce voleb „vždy negativní“ – celkem 6, matka však nedostala žádnou. Neptat se otce na jeho názor může mít v souvislost s přímostí a hrdostí některých mužů, kteří by mohli požadovat, aby bylo vše vykonáno podle jejich smýšlení.

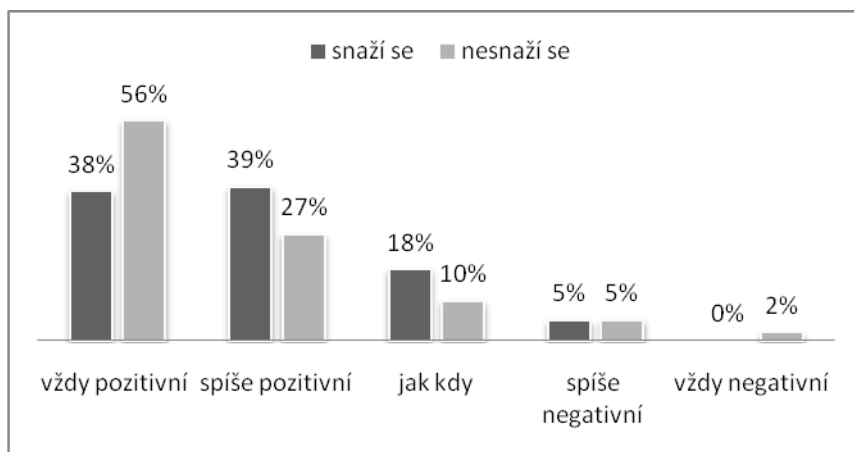
Graf 18: Oblast přístupu a vedení - porovnání v závislosti na věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Přístup rodičů hodnotili pozdní adolescenti pozitivně, dali více voleb „spíše pozitivní“. Raní adolescenti dali 54 % voleb „vždy pozitivní“ nepatrně více „vždy negativní“. Mladší adolescenti tedy v porovnání se staršími neodmítají rodiče jako autoritu ve větší míře, jak by bylo možné předpokládat.

Graf 19: Oblast přístupu a vedení - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Dospívající, kteří žijí v jiné domácnosti než s oběma vlastními rodiči, hodnotili rodičovský přístup a vedení častěji volbou „vždy pozitivní“, i oni však dali svým rodičům negativní volby, nicméně rozdíly ve srovnání s dospívajícími, kteří žijí s oběma vlastními rodiči, nejsou velké.

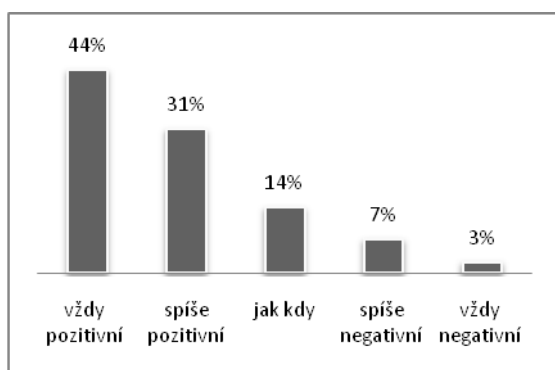

Graf 20: Oblast přístupu a vedení - hodnocení dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

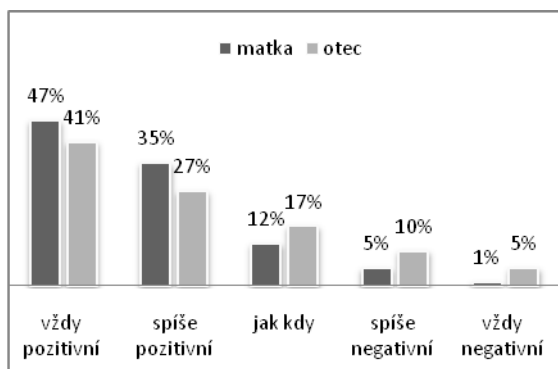
Také v oblasti přístupu a vedení se dospívající, kteří se snaží v životě řídit požadavky křesťanské víry, příliš neliší v hodnocení od ostatních. Ti, jež se jimi snaží řídit, mají vyrovnané pozitivní volby a minimum negativních (4 z 1078 všech voleb, které dali), ale ti, jež se jimi řídit nesnaží, dali svým rodičům výrazněji více voleb „vždy pozitivní“. I zde pravděpodobně hraje roli průměrný věk respondentů, který byl ve skupině, jež se snaží o dodržování křesťanských požadavků, vyšší.

5.2.4 Hodnocení v oblasti komunikace

Dospívající měli možnost zvolit si v tvrzeních č. 29 až 40, jak vidí své rodiče v oblasti komunikace. Tvrzení zněla: *je trpělivý/á; je klidný/á X výbušný/á; umí se ovládat; je ochoten/a se mnou diskutovat; je otevřený/á k rozhovoru o čemkoli; je ochoten/a uznat chybu; je schopen/a se mi omluvit; umí mi odpustit a zapomenout; umí mě pochválit; vyslechne mě; je ochoten/a uznat jiný názor; vezme v potaz můj náhled na věc.*

Graf 21: Oblast komunikace - souhrnné hodnocení rodičů, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 22: Oblast komunikace - porovnání matka a otec, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Hodnocení komunikace mezi dospívajícími a rodiči můžeme vyčíst z grafů 20 a 21. Oba rodiče byli hodnoceni spíše pozitivně, nicméně dostali i negativní volby. Při porovnání otce a matky je možné si všimnout, že otec dostal více neutrálních voleb „jak kdy“ a také volby negativní. Otcové se tedy snaží, ale matkám jde komunikace s dětmi lépe.

U tvrzení č. 38 – *rodič je ochoten uznat jiný názor* dávali respondenti oběma rodičům vysoké pozitivní hodnocení.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	52 %	24 %	14 %	6 %	4 %
matka	65 %	29 %	4 %	0 %	2 %

Tabulka 15: hodnocení tvrzení č. 38 - *rodič je ochoten uznat jiný názor*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Zároveň však matka dostala 2 hodnocení „vždy negativní“ a otec 4. Je vidět, že rodiče buďto jsou nebo nejsou otevření jiným názorům, je možné, že se to vztahuje nejen na názory dospívajícího.

Oba rodiče byli také hodně pozitivně hodnoceni u tvrzení č. 37 – *rodič mě umí pochválit*, ačkoli otec dostal 1 negativní volbu.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	55 %	17 %	17 %	10 %	1 %
matka	59 %	35 %	4 %	1 %	0 %

Tabulka 16: hodnocení tvrzení č. 37 - *rodič mě umí pochválit*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Být oceněn je pro dospívajícího důležité, je proto dobré, že adolescenti z výzkumného vzorku od rodičů chváleni většinou bývají i když je možné si všimnout, že otcové jsou na pochvaly skoupější, což může být dáno tím, že ne vždy každý otec umí vyjádřit, co cítí, i když by chtěl, nebo mu nepřipadá důležité ocenit dítě verbálně.

Tvrzení č. 36 – *rodič umí odpustit a zapomenout* také dostalo hodně pozitivních voleb.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	55 %	30 %	10 %	3 %	2 %
matka	56 %	34 %	7 %	3 %	0 %

Tabulka 17: hodnocení tvrzení č. 36 - *rodič umí odpustit a zapomenout*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Vědět, že i když udělá něco špatně, rodič mu to odpustí je pro dospívajícího důležité.

Chceme-li zjistit, které tvrzení dostalo v této oblasti nejvíce negativních voleb, musíme se podívat na tvrzení č. 34 – *rodič je ochoten uznat chybu*. Zde byl také velký rozdíl mezi otcem, který dostal 9 voleb „vždy negativní“, zatímco matka 1, celkově se však hodnocení u tohoto tvrzení posouvá více do středu.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	34 %	28 %	15 %	13 %	10 %
matka	38 %	36 %	18 %	7 %	1 %

Tabulka 18: hodnocení tvrzení č. 34 - *rodič je ochoten uznat chybu*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

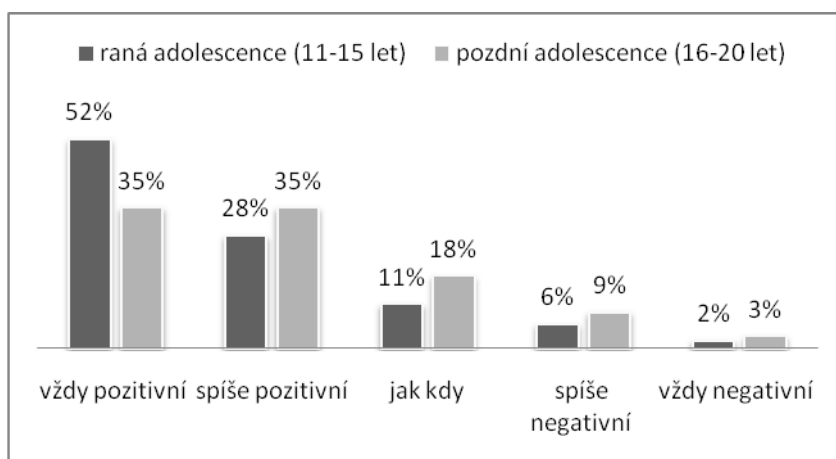
Dalším tvrzením, u něhož dostal otec mnoho negativních voleb je tvrzení č. 35 – *rodič je schopen se mi omluvit*.

	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní
otec	44 %	25 %	13 %	10 %	9 %
matka	49 %	33 %	11 %	5 %	1 %

Tabulka 19: hodnocení tvrzení č. 35 - *rodič je schopen se mi omluvit*, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

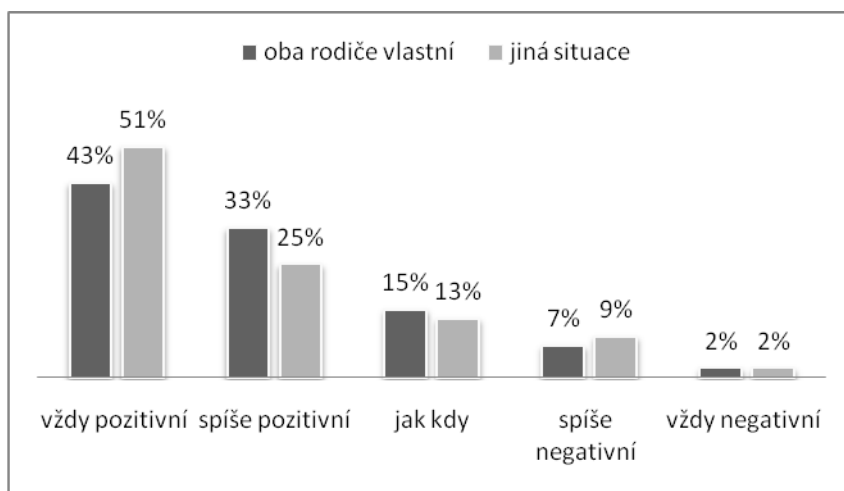
I u tohoto tvrzení dostala matka 1 volbu „vždy negativní“, otec jich dostal 8.

U obou tvrzení byly předmětem hodnocení schopnosti uznat vlastní nedostatečnost, což pro některé otce nemusí být vůči jejich dětem snadné.

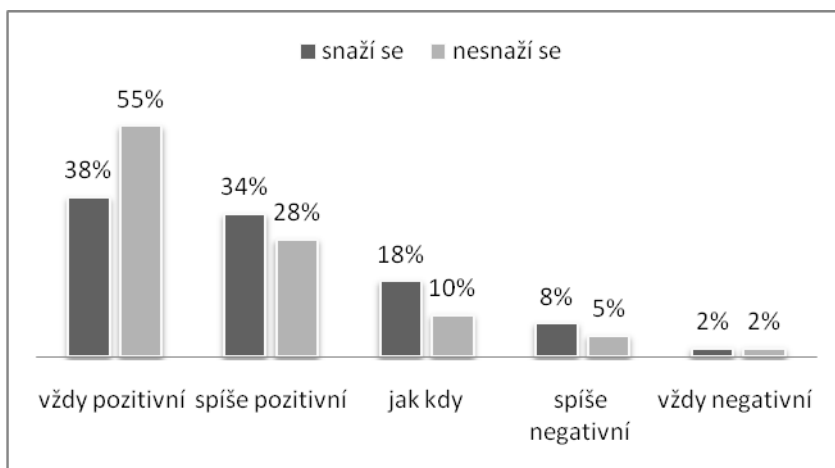
Graf 23: Oblast komunikace - porovnání hodnocení v závislosti na věkové skupině, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Adolescenti mezi 16 a 20 lety hodnotili stejným počtem voleb „vždy pozitivní“ a „spíše pozitivní“, dali také neutrální volbu a ve srovnání s mladšími adolescenty i více negativních voleb. Pozdní adolescenti již mají některé názory a životní postoje zformulované, někdy se jejich pohled může lišit od rodičovského, také v komunikaci více očekávají partnerský přístup, což se někteří rodiče v dané době stále ještě učí.

Graf 24: Oblast komunikace - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Obě porovnávané skupiny daly stejný počet pozitivních voleb (76 %), ti, kteří žijí v jiné domácnosti než s oběma vlastními rodiči, však častěji volili možnost „vždy pozitivní“, ale i možnost „spíše negativní“. Komunikace v domácnostech s jiným rodinným uspořádáním může být obtížnější, nicméně dospívající zde neuvádějí významný rozdíl.

Graf 25: Oblast komunikace - hodnocení dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Graf 25 ukazuje rozdíly v hodnocení rodičů v oblasti komunikace podle toho, jak se dospívající snaží či nesnaží řídit požadavky danými křesťanskou vírou. Ti, kteří co se o toto nesnaží, častěji volili možnost „vždy pozitivní“, dali také svým rodičům méně negativních voleb, než druhá skupina. Dospívající ve skupině, která se snaží dodržovat požadavky dané křesťanskou vírou, měli průměrně vyšší věk, a i proto si možná uvědomují možnosti a limity komunikace se svými rodiči.

5.3 Prezentace výsledků odpovědí na otevřené otázky

Další částí dotazníku, jímž jsem sbírala od respondentů údaje, byly otevřené otázky, kde měli dotazovaní volně doplnit některá tvrzení či splnit úkoly.

5.3.1 Prezentace výsledků hodnocení otce

Celkově bylo hodnoceno 93 otců.

První zadání respondentům v této části výzkumné sondy znělo:

Popište pět slov vlastnosti nebo chování, které vystihuje Vašeho otce.

Sedm dotazovaných, což je 7 % v této části nenapsalo nic. Ne všichni respondenti zvládli uvést požadovaných pět slov, někteří jich napsali méně, jiní ovšem zvládli uvést i více postřehů, nepopisovali pouze vlastnosti a chování, ale celé situace. Proto jsem ve výsledku získala téměř 380 popisů.

vlastnost či chování	počet uvedení	vlastnost či chování	počet uvedení
hodný	30	obětavý	4
chytrý, inteligentní	19	schopný	4
milující	19	aktivní	3
pracovitý	19	cílevědomý	3
ochotný	15	láskyplný	3
laskavý	12	líný	3
klidný	10	netrpělivý	3
trpělivý	10	šikovný, zručný	3
vtipný	10	tvrdohlavý	3
milý	9	zajímající	3
přátelský	9	důsledný	2
spravedlivý	9	nekomunikativní	2
přísný	8	nevěřící	2
starostlivý	8	panovačný	2
výbušný	8	pečlivý	2
zábavný	6	podporující	2
cholerický	5	smířlivý	2
naslouchá	5	snaživý	2
spolehlivý	5	štědrý	2
mírný	4	veselý	2

Tabulka 20: Nejčastěji uváděné vlastnosti a chování typické pro otce, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Z tabulky uvedených vlastností či chování můžeme vyčíst, že respondenti k popisu svého otce vybírali adjektiva, jimiž popisovali různé stránky svého otce. Některá zahrnovala spíše vztahový aspekt, který dospívající u rodiče vnímají (*hodný, milující, laskavý, klidný,*

trpělivý atd.), další popisovala spíše to, jak dotazovaní vnímají osobnostní vlastnosti otce (*chytrý, pracovitý, vtipný, přátelský, výbušný, spravedlivý, cílevědomý, líný atd.*). Je zřejmé, že se tyto rysy otcovy osobnosti promítají i do vztahu s dítětem, a proto je respondenti uváděli jako vlastnosti pro otce typické. Použity byly i popisy, které odkazovaly na otcovy schopnosti (*šikovný*), nebo jiná hlediska, pro dospívajícího v hodnocení rodiče důležitá (*nevěřící*).

Některá adjektiva, která se vyskytla vícekrát, jsou popisy spíše negativní, často se objevilo slovo *cholerický* a *výbušný*, dále pak *líný, netrpělivý, nekomunikativní a panovačný atd.* Pouze negativní vlastnosti u svých otců uvedli 3 respondenti (2 chlapci a jedna dívka, všichni ve věku 12-15 let).

Vyskytla se však i taková hodnocení, jež nám sama o sobě neukazují, zda je respondent považuje za kladné, či záporné. Patří mezi ně např. *přísný, cílevědomý, tvrdohlavý, důsledný, zásadový atd.*

Co dospívající na otci oceňují?

Respondenti měli v další části dotazníku prostor pro to, aby vyjádřili, co na svém otci oceňují. Měli také možnost své tvrzení odůvodnit, toho však využilo jen málo dotazovaných, proto důvody v prezentaci výsledků neuvádím. V této části neuvedlo nic 17 %, což je 16 respondentů.

Zde vybírám některé odpovědi:

Má široký kulturní, politický, historický a ekonomický přehled.

Dokáže řešit věci racionálně, je citlivý - krásné vlastnosti.

Věří v Boha a od malička mě za ním vedl, já už od mala můžu žít v jistotě spasení.

Dokáže hodně odpustit, odpustil i svému nevlastnímu otci.

Chová se hezky k matce, rodiče se nehádají.

Tvrdě pracuje.

Je sportovní.

Postará se, řeší efektivně problémy, nenechá na holičkách.

Vše - nechci o něj přijít.

Chce ze mě dostat to nejlepší, naučím se pak dělat věci správně.

Vychovává mě a bojí se o mě jako o dceru, i když jsem nevlastní.

Je obětavý, udělá pro mne cokoli, miluje mě, jaká jsem.

Rád se mnou diskutuje a povídá si, trávíme spolu čas a poznáváme se.

Milý a má zájem, ale má to těžké, protože spolu nejsme.

Trestá spravedlivě, motivuje mě ke změně.

Nevidím ho, aspoň nemá kecy.

Není doma, tak ho aspoň nevidím.

Nemá mě rád, nic neoceňuji.

Co se dospívajícím na otci nelíbí?

Dalším úkolem dotazovaných bylo napsat, co se jim na jejich otci nelíbí, opět s možností volbu odůvodnit, kterou však téměř všichni respondenti nechali prázdnou. 39 % respondentů (což je 36 dospívajících) nechalo prostor pro odpověď na otázku nevyplněný. Někteří však do této části uvedli, že nechtějí uvést nic, neboť jsou se svým otcem spokojeni a vše se jim líbí, bylo jich 10 % (9 respondentů).

Zde vybírám některé odpovědi:

Rozčílí se, když se mu něco nelíbí. Doma je pak napětí.

Někdy se uzavírá do sebe, nechce řešit problémy včas - to působí komplikace a hádky.

Podváděl matku, nesplnil nejdůležitější slib v životě.

Kouří.

Pije, není věřící.

Nemá vkus v oblékání a někdy i v chování, chová se hloupě.

Není moc pracovitý.

Je někdy příliš váhavý, tuhle vlastnost mám taky.

Konzervativní, přísný, zakazuje mi neškodné věci.

Vše mu musím říkat víckrát, jinak nic neudělá.

Říká mi, že jsem tlustá.

Vidíme se málo, nežije se mnou.

Dělá si ze mě legraci před kamarády.

Neumí uznat chybu, vždy to pak vypadá, jako moje chyba.

Je lidový vypravěč, nemohu mu důvěřovat.

Chová se ke mně jako k odpadu.

Nemá moc času, je v práci.

Neuzná jiný názor než svůj a neumí mě podpořit.

Je protivný, dá mi spapat každou chybu.

Jaký by měl být ideální otec?

Respondenti měli také možnost vyjádřit, jaký by podle jejich představ měl být ideální otec:

Popište pěti slovy vlastnosti či chování, které vystihuje ideálního otce.

Na tuto otázku neodpovědělo 15 % (14) respondentů. 4 % (4 respondenti) napsali, že takový neexistuje, nebo že si ho nepředstavují nijak („*Neexistuje.*“ „*Nepředstavuji si ho nijak.*“ „*Nad tím je hloupé se zamýšlet, ideální není nikdo.*“)

30 %, což je 28 respondentů v této možnosti přímo napsalo, že ideálním otcem je jejich vlastní otec („*No přeci ten můj.*“ „*Jaký jiný, než ten můj?*“ „*Už ho mám doma.*“). Takto odpovědělo 16 dívek, z toho 11 v období rané adolescence, 5 v období pozdní adolescence. Z chlapců takto odpovědělo 14, z toho 9 v období rané adolescence, 5 v období pozdní adolescence.

Jaké vlastnosti tedy respondenti uváděli jako důležité pro ideálního otce?

hodný, milující, vtipný, naslouchající, ochotný, pracovitý, spravedlivý, chápající, chytrý, laskavý, má čas, přísný, starostlivý, milý, odpouští, pozorný, přívětivý, spolehlivý, štedrý, tolerantní, veselý, zábavný, zajímaví se, aktivní, bohatý, empatický, kamarádský, mírný, obětavý, podpoří mě, rozhodný, rozumný, šikovný

Pro srovnání na závěr uvedu v tabulce ve dvou sloupcích vlastnosti otce. V prvním sloupci jsou uvedeny nejčastější požadavky na ideálního otce, ve druhém sloupci výčet nejčastějších hodnocení vlastních otců. Položky jsou v obou sloupcích srovnány dle četnosti, číslo vedle položky znázorňuje, kolikrát byla volba zadána:

IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb	IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb
hodný	14	hodný	30	štědrý	3	spolehlivý	5
milující	13	chytrý, inteligentní	19	tolerantní	3	mírný	4
vtipný	8	milující	19	veselý	3	obětavý	4
naslouchající	7	pracovitý	19	zábavný	3	schopný	4
ochotný	6	ochotný	15	zajímající se	3	aktivní	3
pracovitý	5	laskavý	12	aktivní	2	cílevědomý	3
spravedlivý	5	klidný	10	bohatý	2	láskyplný	3
chápat	4	trpělivý	10	empatický	2	líný	3
chytrý	4	vtipný	10	kamarádský	2	netrpělivý	3
laskavý	4	milý	9	mírný	2	šikovný, zručný	3
má čas	4	přátelský	9	obětavý	2	tvrdohlavý	3
přísný	4	spravedlivý	9	podpoří mě	2	zajímající	3
starostlivý	4	přísný	8	rozhodný	2	důsledný	2
milý	3	starostlivý	8	rozumný	2	nekomunika- tivní	2
odpouští	3	výbušný	8	šikovný	2	nevěřící	2
pozorný	3	zábavný	6	autorita	1	panovačný	2
přívětivý	3	cholerický	5	bere v potaz názory	1	pečlivý	2
spolehlivý	3	naslouchá	5	bezpodmínečný	1	podporující	2

Tabulka 21: Srovnání některých vlastností a chování – ideální otec a vlastní otec, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

V tabulce si můžeme povšimnout, že podle hodnocení dospívajících jejich otcové často splňují požadavky na ideálního otce. Na prvním místě v obou sloupcích je uvedeno *hodný*, další popisy jako *milující*, *chytrý*, *ochotný*, *pracovitý*, *spravedlivý*, *laskavý*, *starostlivý*, *naslouchá*, *milý* jsou uvedeny v první části obou sloupců, tudíž jsou to vlastnosti, či chování, které si dospívající od otce přejí, a zároveň se jim jich od vlastních otců dostává. Požadavky, které se objevily u ideálního otce, avšak nejsou uvedeny u vlastního otce, jsou: *chápat*, *má čas*, *odpouští*, *pozorný atd.*

Výčet všech respondentů uvedených hodnocení otce a požadavky na ideálního otce je uveden jako příloha 3.

5.3.2 Presentace výsledků hodnocení matky

Hodnoceno bylo 96 matek.

Stejně jako u hodnocení otce i v hodnocení matky měli v této části výzkumné sondy dotazování nejdříve uvést:

Popište pět slov vlastnosti nebo chování, které vystihuje Vaši matku.

Pět respondentů, což je 5 % v této části nenapsalo nic. Stejně jako u otce ne vždy bylo vyplněno požadovaných 5 popisů. Někteří dotazovaní napsali méně, jiní napsali více. Počet získaných hodnocení tak dosáhl zhruba 400.

vlastnost či chování	počet uvedení	vlastnost či chování	počet uvedení
hodná	49	pokorná	3
milující	21	pomáhá	3
laskavá	16	příjemná	3
milá	16	schopná	3
ochotná	13	sobecká	3
pracovitá	13	spolehlivá	3
starostlivá	13	dobrosrdečná	2
naslouchající	12	dokonalá	2
trpělivá	12	důvěřivá	2
vtipná	9	chápavá	2
přísná	7	cholerická	2
obětavá	6	chytrá	2
přátelská	5	láskyplná	2
spravedlivá	5	milosrdná	2
citlivá	4	mírná	2
upřímná	4	mírumilovná	2
aktivní	3	nedůsledná	2
důsledná	3	nekonfliktní	2
extrovert	3	pečující	2
netrpělivá	3	pohodářka	2

Tabulka 22: Nejčastěji uváděné vlastnosti a chování typické pro matku, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Z tabulky můžeme vyčíst, jak dospívající hodnotí svou matku. Obecně byly uváděny vlastnosti či chování matky, které se projevují v jejím vztahu k nim (*hodná, milující, laskavá, milá, pomáhá, pečující, povzbuzuje atd.*), další z těchto hodnocení se vztahují spíše k některým rysům matčiny osobnosti, jež jsou pro ni typické pravděpodobně nejen ve vztahu k dětem (*aktivní, extrovert, pohodářka, upovídaná atd.*).

Většina uvedených slov byla spíše pozitivní.

Některá hodnocení vyzněla pro matku naopak spíše nepříznivě (*netrpělivá, sobecká, cholerická, výbušná, urážlivá atd.*) Těchto hodnocení však bylo v porovnání s těmi, jež vyznívají pozitivně, zřetelně méně, zhruba 48. Pouze negativní hodnocení matky napsal jeden respondent („*Myslí to dobře, ale moc se mi plete do života*“, chlapec, 17 let).

Vyskytla se však i hodnocení, která nelze bez příslušného vysvětlení jejich autory interpretovat jako pozitivní či negativní, záleží na situaci, v níž se vlastnost či chování projeví (*přísná, důsledná, důvěřivá, mírná, nedůsledná, ustaraná, workoholik atd.*).

Co dospívající na matce oceňují?

V další části měli respondenti za úkol doplnit:

Na své matce oceňuji to, že ... Protože...

V této části 12 % respondentů (11) neuvedlo žádnou odpověď, 3 % (3) napsali, že neví. Problematické bylo rovněž zdůvodnění volby, většina respondentů jej neuvedla, proto se s ním dále nepracuje.

Citace některých odpovědí:

Matka – kamarádka, máme hodně společného, je trpělivá, miluje mě.

Ochotná ustoupit, i když by jí to její rodiče nepovolili, snaží se být lepší než prarodiče.

Povzbudí mě, abych nebyl líný.

Je flexibilní, přirozená, bere mě jako dospělou, nehádám se s ní.

Dá mi všechno, co potřebuji, nebo chci, i když to je pro ni těžké, jsme na to samy.

Umí mě včas varovat, ušetří mi tak práci, čas a bolest.

Dokáže se omluvit, i když je to nepříjemné.

Že to se mnou vydrží, i když jsem na ni drzá a neposlouchám ji.

Baví se s každým, nemusím se za ní stydět.

Nenechá se vyvést z míry.

Nevyvolává hádky, dělá kompromisy.

Svědomitě dělá své zaměstnání.

Schopná vést celou domácnost.

Je pracovitá, hodně toho stihne.

Umí každému vnutit svůj názor, to se hodí.

Co se dospívajícím na matce nelíbí?

Doplnit svůj názor o matce mohli i v další položce v dotazníku:

Na mé matce se mi nelíbí to, že ... Protože...

Tato položka byla také mnohem méně zodpovězena. 39 % (což je 37) respondentů nevyplnilo nic, či napsali nevím. 4 % (4) respondentů napsalo, že nic takového není („Nic, jen maličkosti.“ „Je skvělá.“ „Je bez chyby.“ „Vše se mi líbí.“).

Některé z odpovědí respondentů:

Je důsledná a pořádná, mám pocit, že jsem líný.

Moc se míchá do života, rozhoduje za mě.

Měla dobré známky a moje jí vadí, neučím se jako ona.

Je přehnaně opatrná a starostlivá, kontroluje.

Stará se o mě méně než otec.

Něco slíbí a pak to nedodrží.

Když ji potřebuju, nemá čas, když nic nechci, má ho spoustu.

Nechápe moje chyby, pocity a přání.

Chová se balíkovsky, nepřijímá info z médií.

Je na roztrhání - až moc hodná.

Všechno si moc bere a pak dělá dusno.

Někdy se nechá unést, když kritizuje, pro ostatní je pak nesrozumitelná.

Není moc důsledná v tom, co říká.

Je nepořádná, kvůli práci dělá nepořádek všude.

Je snadno ovlivnitelná a často se podřizuje.

Občas je nedochvilná, někdy musíme čekat, nebo přijdeme pozdě.

Jaká by měla být ideální matka?

Jakou mají respondenti představu o ideální matce, mohli uvést v popisu, jehož zadání znělo:

Popište pěti slovy vlastnosti, nebo chování, které vystihuje ideální matku.

Tuto část dotazníku nechalo prázdnou 15 % respondentů (v celkovém počtu 14), 4 % (což byli 4 respondenti) přímo napsalo, že si ideální matku nepředstavuje nijak.

3 5% respondentů (což bylo 34 respondentů) k této položce napsalo, že jejich představu o ideální matce splňuje jejich vlastní matka („Mám ji doma.“ „Moje maminka je dokonalá.“ „Neměnil bych.“ „Na mé mamince je ideální všechno.“ atd.). V této skupině bylo 22 dívek, z toho 15 ve věku 12-15 let, 7 starších, z chlapců toto tvrzení napsalo 12, 8 v rané adolescenci, 4 starší.

Nejčastější požadavky na ideální matku:

hodná, milující, laskavá, spravedlivá, milá, chápající, naslouchá, starostlivá, trpělivá, odpustí, ochotná, pracovitá, aktivní, důvěryhodná, chytrá, štedrá, tolerantní, veselá, vtipná, bohatá, kamarádká, má čas, podpoří mě, pozorná, přátelská, přísná, rozumná, spolehlivá, zábavná, bere v potaz názory, bezpodmínečná, citlivá, diplomatická, dobrá kuchařka

Níže následuje srovnání výčtu nejčastěji uváděných popisů ideální matky a vlastní matky, pro přehlednost je uvedeno ve dvouslupcové tabulce. Položky jsou v obou sloupcích srovnány dle četnosti, číslo vedle položky znázorňuje, kolikrát byla volba zadána.

IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb	IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb
hodná	15	hodná	49	vtipná	3	extrovert	3
milující	11	milující	21	bohatá	2	netrpělivá	3
laskavá	9	laskavá	16	kamarádká	2	pokorná	3
spravedlivá	7	milá	16	má čas	2	pomáhá	3
milá	6	ochotná	13	podpoří mě	2	příjemná	3
chápající	5	pracovitá	13	pozorná	2	schopná	3
naslouchající	5	starostlivá	13	přátelská	2	sobecká	3
starostlivá	5	naslouchající	12	přísná	2	spolehlivá	3
trpělivá	5	trpělivá	12	rozná	2	dobrosrdečná	2
odpustí	4	vtipná	9	spolehlivá	2	dokonalá	2
ochotná	4	přísná	7	zábavná	2	důvěřivá	2
				bere v potaz názory	1	chápavá	2
pracovitá	4	obětavá	6	bezpodmínečná	1	cholerická	2
aktivní	3	přátelská	5	citlivá	1	chytrá	2
důvěryhodná	3	spravedlivá	5	diplomatičká	1	láskyplná	2
chytrá	3	citlivá	4	dobrá kuchařka	1	milosrdná	2
štedrá	3	upřímná	4	dobrosrdečná	1	mírná	2
tolerantní	3	aktivní	3	důsledná	1	mírumilovná	2
veselá	3	důsledná	3				

Tabulka 23: Srovnání některých vlastností a chování - ideální matka a vlastní matka, zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníku.

Z tabulky je vidět, že mnohé požadavky a přání, která dospívající vůči matkám mají, jejich vlastní matka mnohdy splňuje. Začátek tabulky je téměř identický: *hodná, milující, laskavá, milá, naslouchá, starostlivá, trpělivá*. Další požadavky na ideální matku, které se v dotaznících vyskytly vícekrát, tudíž jsou uvedeny hned v prvním sloupci, ale již se tolik neshodují s reálným hodnocením rodičů, jsou: *chápající, odpustí, pracovitá, aktivní, důvěryhodná atd.*

Výčet všech respondenty uvedených hodnocení matky a požadavky na ideální matku je uveden jako příloha 4.

5.3.3 Jací jsou podle dospívajících jejich rodiče?

Tato část výzkumné sondy měla charakter spíše kvalitativní, dala respondentům prostor pro to, aby se vlastními slovy vyjádřili k tomu, jak vidí svého otce a matku, částečně také doplnila kvantitativní výzkum zpracovaný v části 5.2. I když měli dospívající volný výběr v tom, jak svého rodiče popíší, vybírali si častěji pozitivní popisy, negativních bylo méně. Je tedy zřejmé, že dospívající na rodiče, více však na otce, hledí mírně kriticky, nicméně vnímají spíše to, co je pozitivní. S tím souvisí i fakt, že mnohem více dospívajících popsalo, co na svém otci a matce oceňují, a mnoho jich neuvedlo, co se jim nelíbí, ačkoli tyto dvě položky byly v dotazníku uvedeny hned pod sebou. V části, kdy mohli popsat, jak si představují ideálního rodiče, většinou vybírali u otce i u matky vlastnosti, jež se projevují zejména ve vztahu k nim, v naplňování citových potřeb. U obou rodičů byla na prvním místě u vlastního i ideálního rodiče uvedena vlastnost *hodný/á*, toto slovo mohlo být zvoleno proto, že celkově popisuje určitý pozitivní přístup k druhému člověku. Velkým překvapením bylo, kolik respondentů považuje svého rodiče za ideálního (30 % u otce, dívky a chlapci to uvedli téměř vyrovnaně; 38 % u matky, zde bylo dívek výrazně více). Dle mého názoru takto respondenti neodpovídal proto, že by měli pocit, že je takové hodnocení očekávané, ale proto, že si to opravdu myslí. Adolescence je věk, kdy je člověk nejvíce kritický a to hlavně ke svému nejbližšímu okolí. Pokud tedy dospívající vnímají své rodiče jako ideální, pak asi vidí i jejich negativní vlastnosti, avšak pravděpodobně jsou ochotni jim to prominout a uvědomují si, že někdo, kdo je úplně dokonalý, na světě neexistuje.

Závěr

Osoba rodiče je v určité fázi lidského života jedním z nejdůležitějších faktorů, které jej ovlivňují a formují. Průběh tohoto procesu závisí na interakci mnoha různých vlivů, mezi které patří právě i rodič, jeho osobnost a jeho vztah a přístup k dítěti. Jaký rodič skutečně je a jak se k dítěti chová je jedna stránka věci, druhá a neméně důležitá spočívá v tom, jak dítě osobnost rodiče a jeho působení vnímá. Ve společnosti panuje obecně vžitý názor, že v období, kdy dítě dojde do fáze dospívání, je jeho vnímání rodiče spíše negativní.

V teoretické části své diplomové práce jsem se proto zabývala některými faktory, které ve vnímání rodičů jejich dospívajícími dětmi hrají určitou roli. Vymezila jsem, s čím se v této fázi života zpravidla potýkají rodiče i samotní dospívající, a co může být příčinou komplikací v jejich vzájemném vztahu. Nastínila jsem i další okolnosti, jež mohou mít vliv na to, jak dospívající své rodiče vidí. Jelikož je adolescentův pohled na rodiče díky všem vlivům vstupujícím do tohoto procesu velice variabilní, uvedla jsem pouze některé příklady.

Cílem praktické části bylo zjistit, jak dnešní čeští dospívající vidí své rodiče v určitých oblastech a jaký vliv má na toto vnímání věk, pohlaví, rodinné uspořádání a osobní rozhodnutí ke křesťanské víře.

Výsledky výzkumné sondy pro daný výběr naznačují, že hypotéza H1 je nepravdivá. Dospívající ve věku 11 až 15 let nehodnotili své rodiče spíše negativně, naopak dávali jim více pozitivních voleb. U hypotézy H2 se ukázalo, že toto tvrzení bylo správné. Dospívající ve věku 16 až 20 let svým rodičům skutečně ve většině případů dávali pozitivní volby. Hypotéza H3 se rovněž ukázala jako pravdivá. Matka byla v oblasti naplňování emočních potřeb hodnocena spíše pozitivně. Hodnocení otce v oblasti přístupu a vedení se také podle hypotézy H4 potvrdilo, výzkum ukázal, že otec byl hodnocen spíše pozitivně. Hypotéza H5 tvrdila, že dospívající, který sám sebe považuje za člověka, jež se v životě řídí požadavky danými křesťanskou vírou, jež jsou napsány v Bibli, hodnotí oba rodiče v oblasti přístupu a vedení pozitivněji, než dospívající, který se těmito principy neřídí. Výsledky šetření naznačují, že se tato hypotéza potvrdila, ovšem s velice nepatrným rozdílem.

Je zřejmé, že vzorek respondentů, který byl vybrán pro výzkumnou sondu, zdaleka není reprezentativní, a proto závěry, které bylo možno z výzkumu vyvodit, nemohou být platné pro celou populaci dospívajících v České republice.

Také spolehlivost použité metody je pouze omezená. Výsledky měření byly pravdivé pro danou skupinu a daný čas. Dotazník byl vyplňován adolescenty, kteří mohou někdy

hodnotit dle aktuální situace a být ovlivněni vlastním emočním prožíváním a názory, které v danou dobu považovali za důležité. Při opakovaném měření by se i u stejné skupiny mohlo stát, že by respondenti v jiném citovém rozpoložení a se změněnými preferencemi hodnotili rozdílně.

V průběhu zadávání dotazníků jsem se setkala ze zájmem dospělých – učitelů i vedoucích křesťanské mládeže o to, jak dospívající, se kterými jsou v kontaktu, hodnotí své rodiče. Všichni se vyjádřili, že by rádi znali výsledky výzkumu, zvláště pokud by to bylo možné zpracovat pro jejich skupinu, neboť pro to, aby se jim s dospívajícími lépe pracovalo je pro ně užitečné znát, jaké mají adolescenti doma zázemí a jak vnímají své rodiče. V křesťanské církvi, kde jsou rodiče mnohých dospívající zároveň členy církve a snaží se svým dětem porozumět, by výsledky výzkumu po dalším zpracování mohly sloužit jako podklady k semináři pro rodiče i pastorační pracovníky církve o tom, co si dospívající o rodičích myslí a co od nich očekávají.

Dospívající, kteří byli tak ochotní a poskytli mi podklady pro tento výzkum, tedy nenaplnují obecně vžitou představu o tom, že adolescenti na rodičích vidí pouze to špatné a že mají potřebu stát vůči nim v opozici. Na tomto výběru se tak ukázalo, že je možné, že ve společnosti přetrvává spíše přesvědčení, které by se dalo nazvat jako *obrácený generační rozpor*, „kdy se jedná spíše o projektivní mechanismus dospělých, kteří od adolescentů očekávají negativní hodnocení, a proto je a priori hodnotí také negativně. Další možností je, že dospělí (konkrétně rodiče) připisují větší váhu těm charakteristikám adolescentů (vlastních dětí), které přisuzují i sobě, a které hodnotí jako nežádoucí“ (Meeus, 1994, podle Macek, 2003, s. 15). Rodiče dospívajících, kteří tvořili výzkumný vzorek, by tedy mohli být ujištěni, že je jejich děti vnímají celkově s jejich pozitivními i negativními stránkami, nicméně až na drobné výjimky je pro ně zjevnější to, co je dobré. Jsem si vědoma toho, že u některých rodičů je opravdu těžké vidět to pozitivní, ale přála bych si, aby tyto výsledky mohly platit pro širší část populace dospívajících, protože jistota pozitivního rodičovského přístupu je dobrým vkladem do jejich budoucnosti. Rovněž bych si přála, aby pro všechny rodiče mohlo platit, že i když někdy mohou mít jiný dojem, tak je jejich dospívající děti vidí z té lepší stránky a jsou schopny to přiznat a ocenit.

Seznam použité literatury a zdrojů

- CAMPBELL, Ross. *Hledám svou cestu*. Praha: Návrat, 1993, 122 s. ISBN 80-85495-22-8
- CARR-GREGG, Michael; SHALE Erin. *Pubertáci a adolescenti*. Praha: Portál, 2010, 197 s. ISBN 978-80-7367-662-9
- DAINOW, Sheila. *Jak přežít dospívání svých dětí*. Praha: Portál, 1995, 159 s. ISBN 80-7178-051-0
- DUNOVSKÝ, Jiří; DYTRYCH, Zdeněk; MATĚJČEK, Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada publishing, 1995. 254 s. ISBN 80-7169-192-5
- DYTRYCH, Zdeněk; MATĚJČEK, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7
- DYTRYCH, Zdeněk; MATĚJČEK, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada publishing, 1999, 143 s. ISBN 80-7169-897-0
- FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie*. Praha: Grada Publishing, 2009, 218 s. ISBN 978-80-247-2781-3
- GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996, 130 s. ISBN 80-85931-15-X
- HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X
- HINESOVÁ, Gill; BAVERSTOCKOVÁ, Alison. *Nebojte se vychovávat*. Praha: Euromedia Group - Ikar, 2007, 287 s. ISBN 978-80-249-0933-2
- CHAPMAN, Gary. *Dospívající a pět jazyků lásky*. Praha: Návrat domů, 2003, 230 s. ISBN 80-7255-085-3
- KOMENSKÝ, Jan, Amos: *Didaktické spisy*. Praha: SPN, 1954, 389 s.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- LANGMEIER, Josef; MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. 3.dopl. vyd., Praha: Avicenum, 1973. 397 s.
- LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál, 1997. 223 s. ISBN 80-7178-152-5

- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vydání. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-7178-747-7
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd., Praha: Portál, 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6
- MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986. 335 s.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1997, 175 s. ISBN 80-7178-121-5
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál, 1996.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311s. ISBN 80-86429-58-X
- NOVÁK, Tomáš. *Rodičovské judo*. Praha: Grada Publishing, 2000, 90 s. ISBN 80-247-0002-6
- NOVÁK, Tomáš; DVOŘÁČKOVÁ, Blanka. *Vztah matky a syna*. Praha: Grada Publishing, 2008, 125 s. ISBN 978-80-247-2077-
- NOVÁK, Tomáš. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada Publishing, 2009, 125 s. ISBN 978-80-247-2078-4
- PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. Praha: Karolinum, 2007, 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2
- PELIKÁN, Jiří. *Výchova pro život*. Praha: ISV, 1997, 108 s. ISBN 80-85866-23-4
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998, 270 s. ISBN 80-7184-569-8
- PRCHAL, Josef. *Konflikty dospívajících dětí s rodiči*. Praha: SPN, 1970, 87 s.
- ŘEHULKOVÁ, Oliva, ed.; ŘEHULKA, Evžen. *Psychologické otázky adolescence: sborník příspěvků*. Brno, Boskovice: Psychologický ústav AV ČR Brno; Albert, 2001, 141 s. ISBN 80-7326-001-8

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1990, 435 s. ISBN 80-7038-078-0

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J.: *Přehled sociální psychologie*. Olomouc: UP, 2004, 181s. ISBN 80-244-0929-1

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: SPN, 1987, 276 s.

TOWNSEND, John Sims. *Hranice a dospívající*. Praha: Návrat domů, 2009, 247 s. ISBN 978-80-7255-191-0

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005, 353 s. ISBN 80-7184-317-2

VALÍŠOVÁ, Alena. *Asertivita v prostředí rodiny a školy*. Praha: ISV, 2002, 326 s. ISBN 80-86642-03-8

Internetové odkazy:

MACEK, Petr; ŠIRŮČEK, Jan. *Percepce rodičovského chování a jeho souvislost se sebehodnocením*. 138. klinicko-psychologický den. Praha, 8. 1. 2007. 2007. (cit. 22. 5. 2011). Dostupné z [www: ivdmr.fss.muni.cz/info/download.php?soubor=39](http://www.ivdmr.fss.muni.cz/info/download.php?soubor=39)

Seznam grafů

Graf 1: Respondenti podle pohlaví a věkových skupin	44
Graf 2: Respondenti dle rodinného uspořádání a věkové skupiny	44
Graf 3: Respondenti dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry a věkové skupiny.....	45
Graf 4: Souhrnné hodnocení obou rodičů	46
Graf 5: Souhrnné hodnocení - porovnání matka a otec	46
Graf 6: Souhrnné hodnocení obou rodičů v závislosti na věkové skupině	48
Graf 7: Souhrnné hodnocení obou rodičů v závislosti na rodinném uspořádání.	49
Graf 8: Souhrnné hodnocení obou rodičů dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry	49
Graf 9: Souhrnné hodnocení otce v závislosti na pohlaví a věkové skupině.....	50
Graf 10: Souhrnné hodnocení matky v závislosti na pohlaví a věkové skupině	51
Graf 11: Oblast naplňování emočních potřeb - souhrnné hodnocení obou rodičů	52
Graf 12: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání matka a otec	52
Graf 13: Oblast naplňování emočních potřeb – porovnání hodnocení v závislosti na věkové skupině..	54
Graf 14: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání.	54
Graf 15: Oblast naplňování emočních potřeb - porovnání dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry.....	55
Graf 16: Oblast přístupu a vedení - souhrnné hodnocení obou rodičů	55
Graf 17: Oblast přístupu a vedení - porovnání matka a otec	56
Graf 18: Oblast přístupu a vedení - porovnání v závislosti na věkové skupině.....	58
Graf 19: Oblast přístupu a vedení - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání	58
Graf 20: Oblast přístupu a vedení - hodnocení dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry.....	59
Graf 21: Oblast komunikace - souhrnné hodnocení rodičů	59
Graf 22: Oblast komunikace - porovnání matka a otec	60
Graf 23: Oblast komunikace - porovnání hodnocení v závislosti na věkové skupině.	62
Graf 24: Oblast komunikace - porovnání hodnocení v závislosti na rodinném uspořádání.	62
Graf 25: Oblast komunikace - hodnocení dle snahy řídit se požadavky křesťanské víry	63

Seznam tabulek

Tabulka 1: hodnocení tvrzení č. 6 – <i>rodič je milující</i>	47
Tabulka 2: hodnocení tvrzení č. 8 – <i>rodič pro mě představuje bezpečí</i>	47
Tabulka 3: hodnocení tvrzení č. 7 – <i>rodič mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem</i>	47
Tabulka 4: hodnocení tvrzení č. 34 – <i>rodič je ochoten uznat chybu</i>	47
Tabulka 5: hodnocení tvrzení č. 35 – <i>rodič je schopen se mi omluvit</i>	48
Tabulka 6: hodnocení tvrzení č. 9 – <i>rodič mě umí povzbudit</i>	48
Tabulka 7: hodnocení tvrzení č. 15 – <i>rodič se o mne stará</i>	53
Tabulka 8: hodnocení tvrzení č. 4 – <i>rodič respektuje soukromí</i>	53
Tabulka 9: hodnocení tvrzení č. 3 – <i>rodič je schopen udržet tajemství</i>	53
Tabulka 10: hodnocení tvrzení č. 26 – <i>rodič je ochoten mi poradit</i>	56
Tabulka 11: hodnocení tvrzení č. 20 – <i>rodič trestá přiměřeně</i>	56
Tabulka 12: hodnocení tvrzení č. 22 – <i>rodič je důsledný</i>	57
Tabulka 13: hodnocení tvrzení č. 23 – <i>rodič je laskavý</i>	57
Tabulka 14: hodnocení tvrzení č. 27 – <i>chci znát názor svého rodiče</i>	57
Tabulka 15: hodnocení tvrzení č. 38 – <i>rodič je ochoten uznat jiný názor</i>	60
Tabulka 16: hodnocení tvrzení č. 37 – <i>rodič mě umí pochválit</i>	60
Tabulka 17: hodnocení tvrzení č. 36 – <i>rodič umí odpustit a zapomenout</i>	61
Tabulka 18: hodnocení tvrzení č. 34 – <i>rodič je ochoten uznat chybu</i>	61
Tabulka 19: hodnocení tvrzení č. 35 – <i>rodič je schopen se mi omluvit</i>	61
Tabulka 20: Nejčastěji uváděné vlastnosti a chování typické pro otce.	64
Tabulka 21: Srovnání některých vlastností a chování – ideální otec a vlastní otec	68
Tabulka 22: Nejčastěji uváděné vlastnosti a chování typické pro matku	69
Tabulka 23: Srovnání některých vlastností a chování – ideální matka a vlastní matka	72

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník

Příloha 2 – Kompletní přehled výsledků získaných metodou dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami

Příloha 3 – Výčet všech dotazovanými uvedených hodnocení otce a požadavky na ideálního otce

Příloha 4 – Výčet všech dotazovanými uvedených hodnocení matky a požadavky na ideální matku

Příloha 1

Dotazník

Jmenuji se Rút Vávrová, jsem studentkou oboru Sociální pedagogika na Filozofické fakultě Karlovy Univerzity v Praze a zajímá mě, **jak dnešní čeští dospívající vidí své rodiče**, co si o nich myslí a které faktory toto vnímání ovlivňují. Proto velmi ocením Vaši spolupráci na tomto výzkumu.

Dotazník je anonymní, údaje, které v něm uvedete, nebudou poskytnuty dalším osobám a budou použity pouze pro potřeby mé diplomové práce.

Proto prosím o pravdivé a samostatné vyplnění všech položek v dotazníku a předem děkuji za Vaše odpovědi.

Pohlaví (zakroužkujte): žena – muž

Věk:

Typ školy, kterou studujete (zakroužkujte):

a) základní škola b) gymnázium c) střední odborná škola d) střední odborné učiliště e) vysoká škola

Žijete v domácnosti spolu s (zakroužkujte):

a) oběma rodiči b) jedním rodičem
c) vlastní matkou a nevlastním otcem d) vlastním otcem a nevlastní matkou
e) jiné – jaké?

Máte sourozence? (zakroužkujte)

a) ano – mladší b) ano - starší c) ne

Instrukce k vyplnění: dotazník vyplňte pro rodiče, které považujete za „vlastní“. Tzn. ty, o kterých přemýšlíte, jako o rodičích. Nemusí s Vámi žít oba v jedné domácnosti. Pokud za „vlastního“ považuje nového partnera/ku jednoho ze svých rodičů, vyplňte dotazník pro něj. Nejste-li z vážných důvodů schopni ohodnotit oba rodiče, hodnotte pouze toho, kterého můžete.

I. V této části zakřížkujte tvrzení, které nejlépe vystihuje Vašeho otce a Vaši matku:

vzor pro vyplňování:

	otec	vždy je trpělivý	spíše je trpělivý	jak kdy	spíše je netrpělivý	vždy je netrpělivý
	matka	vždy je trpělivá	spíše je trpělivá	jak kdy	spíše je netrpělivá	vždy je netrpělivá

1.	otec	vždy se na něj mohu spolehnout	spíše se na něj mohu spolehnout	jak kdy	spíše se na něj nemohu spolehnout	nikdy se na něj nemohu spolehnout
	matka	vždy se na ni mohu spolehnout	spíše se na ni mohu spolehnout	jak kdy	spíše se na ni nemohu spolehnout	nikdy se na ni nemohu spolehnout
2.	otec	vždy mu důvěřuji	spíše mu důvěřuji	jak kdy	spíše mu nedůvěřuji	nikdy mu nedůvěřuji
	matka	vždy jí důvěřuji	spíše jí důvěřuji	jak kdy	spíše jí nedůvěřuji	nikdy jí nedůvěřuji
3.	otec	vždy je schopen udržet tajemství	spíše je schopen udržet tajemství	jak kdy	spíše není schopen udržet tajemství	nikdy není schopen udržet tajemství
	matka	vždy je schopna udržet tajemství	spíše je schopna udržet tajemství	jak kdy	spíše není schopna udržet tajemství	nikdy není schopna udržet tajemství
4.	otec	vždy respektuje soukromí	spíše respektuje soukromí	jak kdy	spíše nerespektuje soukromí	nikdy nerespektuje soukromí
	matka	vždy respektuje soukromí	spíše respektuje soukromí	jak kdy	spíše nerespektuje soukromí	nikdy nerespektuje soukromí
5.	otec	vždy dodrží, co slíbí	spíše dodrží, co slíbí	jak kdy	spíše nedodrží, co slíbí	nikdy nedodrží, co slíbí
	matka	vždy dodrží, co slíbí	spíše dodrží, co slíbí	jak kdy	spíše nedodrží, co slíbí	nikdy nedodrží, co slíbí

	otec	vždy je milující	spíše je milující	jak kdy	spíše mě nemá rád	vůbec mě nemá rád
6.	matka	vždy je milující	spíše je milující	jak kdy	spíše mě nemá ráda	vůbec mě nemá ráda
	otec	vždy mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem	spíše mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem	jak kdy	spíše mě nepřijímá takového/ou, jaký/á jsem	vůbec mě nepřijímá takového/ou, jaký/á jsem
7.	matka	vždy mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem	spíše mě přijímá takového/ou, jaký/á jsem	jak kdy	spíše mě nepřijímá takového/ou, jaký/á jsem	vůbec mě nepřijímá takového/ou, jaký/á jsem
	otec	vždy pro mě představuje bezpečí	spíše pro mě představuje bezpečí	jak kdy	spíše pro mě nepředstavuje bezpečí	nikdy pro mě nepředstavuje bezpečí
8.	matka	vždy pro mě představuje bezpečí	spíše pro mě představuje bezpečí	jak kdy	spíše pro mě nepředstavuje bezpečí	nikdy pro mě nepředstavuje bezpečí
	otec	vždy mě umí povzbudit	spíše mě umí povzbudit	jak kdy	spíše mě neumí povzbudit	nikdy mě neumí povzbudit
9.	matka	vždy mě umí povzbudit	spíše mě umí povzbudit	jak kdy	spíše mě neumí povzbudit	nikdy mě neumí povzbudit
	otec	vždy mě podporuje	spíše mě podporuje	jak kdy	spíše mě nepodporuje	nikdy mě nepodporuje
10.	matka	vždy mě podporuje	spíše mě podporuje	jak kdy	spíše mě nepodporuje	nikdy mě nepodporuje
	otec	vždy mě umí ocenit	spíše mě umí ocenit	jak kdy	spíše mě neumí ocenit	nikdy mě neumí ocenit
11.	matka	vždy mě umí ocenit	spíše mě umí ocenit	jak kdy	spíše mě neumí ocenit	nikdy mě neumí ocenit
	otec	vždy se o mě zajímá	spíše se o mě zajímá	jak kdy	spíše mu jsem lhostejný/á	jsem mu úplně lhostejný/á
12.	matka	vždy se o mě zajímá	spíše se o mě zajímá	jak kdy	spíše jí jsem lhostejný/á	jsem jí úplně lhostejný/á
	otec	vždy je se mnou rád	spíše je se mnou rád	jak kdy	spíše se mnou není rád	vůbec se mnou není rád
13.	matka	vždy je se mnou ráda	spíše je se mnou ráda	jak kdy	spíše se mnou není ráda	vůbec se mnou není ráda
	otec	vždy ho zajímá, co prožívám	spíše ho zajímá, co prožívám	jak kdy	spíše ho nezajímá, co prožívám	vůbec ho nezajímá, co prožívám
14.	matka	vždy jí zajímá, co prožívám	spíše jí zajímá, co prožívám	jak kdy	spíše jí nezajímá, co prožívám	vůbec jí nezajímá, co prožívám
	otec	vždy se o mě stará	spíše se o mě stará	jak kdy	spíše se o mě nestará	nikdy se o mě nestará
15.	matka	vždy se o mě stará	spíše se o mě stará	jak kdy	spíše se o mě nestará	nikdy se o mě nestará
	otec	vždy mu jsem přednější než zájmy či práce	spíše mu jsem přednější než zájmy či práce	jak kdy	spíše mu nejsem přednější než zájmy či práce	nikdy mu nejsem přednější než zájmy či práce
16.	matka	vždy jí jsem přednější, než zájmy či práce	spíše jí jsem přednější než zájmy či práce	jak kdy	spíše jí nejsem přednější než zájmy či práce	nikdy jí nejsem přednější než zájmy či práce
	otec	vždy je ochoten mi pomoci, když potřebuji	spíše mi je ochoten pomoci, když potřebuji	jak kdy	spíše mi není ochoten pomoci, když potřebuji	nikdy není ochoten mi pomoci, když potřebuji
17.	matka	vždy je ochotná mi pomoci, když potřebuji	spíše mi je ochotná pomoci, když potřebuji	jak kdy	spíše mi není ochotná pomoci, když potřebuji	nikdy není ochotná mi pomoci, když potřebuji
	otec	vždy je smířlivý	spíše je smířlivý	jak kdy	spíše panovačný	vždy panovačný
18.	matka	vždy je smířlivá	spíše je smířlivá	jak kdy	spíše panovačná	vždy panovačná
	otec	vždy dodržuje své zásady	spíše dodržuje své zásady	jak kdy	spíše mu je vše jedno	je mu vždy vše jedno
19.	matka	vždy dodržuje své zásady	spíše dodržuje své zásady	jak kdy	spíše jí je vše jedno	je jí vždy vše jedno
	otec	vždy trestá přiměřeně	spíše trestá přiměřeně	jak kdy	spíše trestá nepřiměřeně	vždy trestá nepřiměřeně
20.	matka	vždy trestá přiměřeně	spíše trestá přiměřeně	jak kdy	spíše trestá nepřiměřeně	vždy trestá nepřiměřeně
	otec	vždy je spravedlivý	spíše je spravedlivý	jak kdy	spíše nespravedlivý	vždy nespravedlivý
21.	matka	vždy je spravedlivá	spíše je spravedlivá	jak kdy	spíše nespravedlivá	vždy nespravedlivá
	otec	vždy je důsledný	spíše je důsledný	jak kdy	spíše nedůsledný	vždy nedůsledný
22.	matka	vždy je důsledná	spíše je důsledná	jak kdy	spíše nedůsledná	vždy nedůsledná

23.	otec	vždy je laskavý	spíše je laskavý	jak kdy	spíše nepříjemný	vždy nepříjemný
	matka	vždy je laskavá	spíše je laskavá	jak kdy	spíše nepříjemná	vždy nepříjemná
24.	otec	vždy na mě má přiměřené nároky	spíše na mě má přiměřené nároky	jak kdy	spíše na mě nemá přiměřené nároky	nikdy na mě nemá přiměřené nároky
	matka	vždy na mě má přiměřené nároky	spíše na mě má přiměřené nároky	jak kdy	spíše na mě nemá přiměřené nároky	nikdy na mě nemá přiměřené nároky
25.	otec	vždy sám dodržuje, co říká	spíše sám dodržuje, co říká	jak kdy	spíše sám nedodržuje, co říká	nikdy sám nedodržuje, co říká
	matka	vždy sama dodržuje, co říká	spíše sama dodržuje, co říká	jak kdy	spíše sama nedodržuje, co říká	nikdy sama nedodržuje, co říká
26.	otec	vždy je ochoten mi poradit	spíše je ochoten mi poradit	jak kdy	spíše není ochoten mi poradit	nikdy není ochoten mi poradit
	matka	vždy je ochotná mi poradit	spíše je ochotná mi poradit	jak kdy	spíše není ochotná mi poradit	nikdy není ochotná mi poradit
27.	otec	vždy chci znát jeho názor	spíše chci znát jeho názor	jak kdy	spíše nechci znát jeho názor	nikdy nechci znát jeho názor
	matka	vždy chci znát její názor	spíše chci znát její názor	jak kdy	spíše nechci znát její názor	nikdy nechci znát její názor
28.	otec	vždy ho poslechnu, když mě napomene	spíše ho poslechnu, když mě napomene	jak kdy	spíše ho neposlechnu, když mě napomene	nikdy ho neposlechnu, když mě napomene
	matka	vždy jí poslechnu, když mě napomene	spíše jí poslechnu, když mě napomene	jak kdy	spíše jí neposlechnu, když mě napomene	nikdy jí neposlechnu, když mě napomene
29.	otec	vždy je trpělivý	spíše je trpělivý	jak kdy	spíše je netrpělivý	vždy je netrpělivý
	matka	vždy je trpělivá	spíše je trpělivá	jak kdy	spíše je netrpělivá	vždy je netrpělivá
30.	otec	vždy je klidný	spíše je klidný	jak kdy	spíše je výbušný	vždy je výbušný
	matka	vždy je klidná	spíše je klidná	jak kdy	spíše je výbušná	vždy je výbušná
31.	otec	vždy se umí ovládat	spíše se umí ovládat	jak kdy	spíše se neumí ovládat	nikdy se neumí ovládat
	matka	vždy se umí ovládat	spíše se umí ovládat	jak kdy	spíše se neumí ovládat	nikdy se neumí ovládat
32.	otec	vždy je ochoten se mnou diskutovat	spíše je ochoten se mnou diskutovat	jak kdy	spíše není ochoten se mnou diskutovat	nikdy není ochoten se mnou diskutovat
	matka	vždy je ochotna se mnou diskutovat	spíše je ochotna se mnou diskutovat	jak kdy	spíše není ochotna se mnou diskutovat	nikdy není ochotna se mnou diskutovat
33.	otec	vždy je otevřený k rozhovoru o čemkoli	spíše je otevřený k rozhovoru o čemkoli	jak kdy	spíše není otevřený k rozhovoru o čemkoli	není nikdy otevřen k rozhovoru o ničem
	matka	vždy je otevřená k rozhovoru o čemkoli	spíše je otevřená k rozhovoru o čemkoli	jak kdy	spíše není otevřená k rozhovoru o čemkoli	není nikdy otevřená k rozhovoru o ničem
34.	otec	vždy je ochoten uznat chybu	spíše je ochoten uznat chybu	jak kdy	spíše není ochoten uznat chybu	nikdy není ochoten uznat chybu
	matka	vždy je ochotna uznat chybu	spíše je ochotna uznat chybu	jak kdy	spíše není ochotna uznat chybu	nikdy není ochotna uznat chybu
35.	otec	vždy je schopen se mi omluvit	spíše je schopen se mi omluvit	jak kdy	moc není schopen se mi omluvit	nikdy není schopen se mi omluvit
	matka	vždy je schopna se mi omluvit	spíše je schopna se mi omluvit	jak kdy	spíše není schopna se mi omluvit	nikdy není schopna se mi omluvit
36.	otec	vždy mi umí odpustit a zapomenout	spíše mi umí odpustit a zapomenout	jak kdy	spíše mi neumí odpustit a zapomenout	nikdy neodpustí a chyby připomíná
	matka	vždy mi umí odpustit a zapomenout	spíše mi umí odpustit a zapomenout	jak kdy	spíše mi neumí odpustit a zapomenout	nikdy neodpustí a chyby připomíná
37.	otec	vždy mě umí pochválit	spíše mě umí pochválit	jak kdy	spíše mě neumí pochválit	nikdy mě neumí pochválit
	matka	vždy mě umí pochválit	spíše mě umí pochválit	jak kdy	spíše mě neumí pochválit	nikdy mě neumí pochválit
38.	otec	vždy mě vyslechne	spíše mě vyslechne	jak kdy	spíše mě nevyslechne	nikdy mě nevyslechne
	matka	vždy mě vyslechne	spíše mě vyslechne	jak kdy	spíše mě nevyslechne	nikdy mě nevyslechne
39.	otec	vždy je ochoten uznat jiný názor	spíše je ochoten uznat jiný názor	jak kdy	spíše není ochoten uznat jiný názor	nikdy není ochoten uznat jiný názor
	matka	vždy je ochotna uznat jiný názor	spíše je ochotna uznat jiný názor	jak kdy	spíše není ochotna uznat jiný názor	nikdy není ochotna uznat jiný názor

	otec	vždy vezme v potaz můj náhled na věc	spíše vezme v potaz můj náhled na věc	jak kdy	spíše nevezme v potaz můj náhled na věc	nikdy nevezme v potaz můj náhled na věc
40.	matka	vždy vezme v potaz můj náhled na věc	spíše vezme v potaz můj náhled na věc	jak kdy	spíše nevezme v potaz můj náhled na věc	nikdy nevezme v potaz můj náhled na věc

II. V této části dopište na volná místa odpovědi:

Popište pěti slovy vlastnosti, nebo chování, které vystihuje **Vašeho** otce:

.....

Popište pěti slovy vlastnosti, nebo chování, které vystihuje **Vaši** matku:

.....

Popište pěti slovy vlastnosti, nebo chování, které vystihuje **ideálního** otce:

.....

Popište pěti slovy vlastnosti, nebo chování, které vystihuje **ideální** matku:

.....

III. Doplňte tvrzení:

Na svém otci oceňuji to, že.....

Protože.....

Na své matce oceňuji to, že.....

Protože.....

Na mém otci se mi nelíbí to, že

Protože

Na mé matce se mi nelíbí to, že.....

Protože.....

IV. Na závěr vyberte z nabídky tak, aby pro Vás bylo tvrzení pravdivé, to zakroužkujte:

Při rozhodování v běžných životních situacích se snažím řídit — nesnažím řídit tím, co je napsáno v Bibli.

Děkuji za Váš čas věnovaný vyplnění.

Příloha 2

Kompletní přehled výsledků získaných metodou dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami

tvrzení č.		otec/ matka	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní	
1	mohu se na něj/ni spolehnout	otec	54%	29%	13%	3%	1%	nemohu se na něj/ni spolehnout
		matka	65%	29%	5%	1%	0%	
2	důvěřuji mu/ji	otec	56%	28%	9%	6%	1%	nedůvěřuji mu/ji
		matka	63%	31%	4%	0%	2%	
3	je schopen/a udržet tajemství	otec	49%	34%	11%	2%	4%	není schopen/a udržet tajemství
		matka	43%	28%	17%	9%	3%	
4	respektuje soukromí	otec	34%	37%	17%	5%	6%	nerespektuje soukromí
		matka	34%	42%	20%	4%	0%	
5	dodrží, co slíbí	otec	39%	31%	18%	11%	1%	nedodrží, co slíbí
		matka	34%	42%	21%	3%	0%	
6	je milující	otec	72%	13%	12%	1%	2%	nemá mě rád/a
		matka	83%	15%	2%	0%	0%	
7	přijímá mě takového/ou, jaký/á jsem	otec	62%	18%	11%	8%	1%	nepřijímá mě takového/ou, jaký/á jsem
		matka	64%	27%	4%	5%	0%	
8	představuje pro mě bezpečí	otec	71%	16%	10%	3%	0%	nepředstavuje pro mě bezpečí
		matka	71%	20%	9%	0%	0%	
9	umí mě povzbudit	otec	33%	28%	19%	13%	6%	neumí mě povzbudit
		matka	49%	30%	15%	5%	1%	
10	podporuje mě	otec	57%	19%	15%	6%	2%	nepodporuje mě
		matka	57%	29%	11%	2%	0%	
11	umí mě ocenit	otec	44%	33%	14%	6%	2%	neumí mě ocenit
		matka	56%	32%	8%	2%	1%	
12	zajímá se o mě	otec	52%	24%	18%	3%	3%	jsem mu/ji lhostejný/á
		matka	70%	25%	5%	0%	0%	
13	je se mnou rád/a	otec	62%	23%	10%	3%	2%	není se mnou rád/a
		matka	67%	23%	9%	1%	0%	
14	zajímá ho/ji, co prožívám	otec	40%	28%	17%	11%	4%	nezajímá ho/ji, co prožívám
		matka	60%	30%	6%	2%	1%	
15	stará se o mě	otec	55%	27%	13%	3%	2%	nestará se o mě
		matka	73%	26%	1%	0%	0%	
16	jsem mu/jí přednější, než zájmy či práce	otec	43%	26%	19%	9%	3%	nejsem mu/jí přednější, než zájmy či práce
		matka	53%	33%	9%	3%	1%	
17	je ochoten/a mi pomocť, když potřebuji	otec	62%	24%	11%	2%	1%	není ochoten/a mi pomocť, když potřebuji
		matka	69%	26%	5%	0%	0%	
18	je smířlivý/á	otec	35%	31%	18%	11%	4%	je panovačný/á
		matka	48%	35%	14%	3%	0%	
19	dodrřuje své zásady	otec	53%	32%	13%	1%	1%	je mu všechno jedno
		matka	41%	39%	18%	3%	0%	
20	trestá přiměřeně	otec	49%	14%	26%	10%	1%	trestá nepřiměřeně
		matka	50%	21%	24%	5%	0%	
21	je spravedlivý/á	otec	41%	40%	10%	8%	2%	je nespravedlivý/á
		matka	41%	38%	18%	4%	0%	

tvrzení č.		otec/ matka	vždy pozitivní	spíše pozitivní	jak kdy	spíše negativní	vždy negativní	
22	je důsledný/á	otec	53%	34%	5%	5%	2%	je nedůsledný/á
		matka	42%	43%	11%	4%	0%	
23	je laskavý/á	otec	41%	35%	15%	5%	3%	je nepřijemný/á
		matka	56%	35%	8%	0%	0%	
24	má na mě přiměřené nároky	otec	52%	29%	12%	6%	1%	nemá na mě přiměřené nároky
		matka	48%	33%	15%	4%	0%	
25	sám/sama dodržuje, co říká	otec	48%	33%	11%	6%	1%	sám/a nedodržuje, co říká
		matka	44%	36%	13%	7%	0%	
26	je ochoten/a mi poradit	otec	63%	25%	4%	8%	0%	není ochoten/a mi poradit
		matka	78%	16%	5%	1%	0%	
27	chci znát jeho/její názor	otec	35%	35%	17%	5%	6%	nechci znát jeho/její názor
		matka	42%	34%	17%	7%	0%	
28	poslechnu ho/jí, když mě napomene	otec	27%	48%	19%	3%	2%	neposlechnu ho/jí, když mě napomene
		matka	21%	48%	27%	3%	1%	
29	je trpělivý/á	otec	34%	26%	24%	11%	5%	je netrpělivý/á
		matka	33%	33%	21%	13%	0%	
30	je klidný/á	otec	27%	29%	20%	17%	6%	je výbušný/á
		matka	26%	47%	14%	13%	1%	
31	umí se ovládat	otec	35%	31%	22%	9%	3%	neumí se ovládat
		matka	46%	31%	17%	6%	0%	
32	je ochoten/a se mnou diskutovat	otec	44%	27%	13%	14%	2%	není ochoten/a se mnou diskutovat
		matka	47%	39%	8%	6%	0%	
33	je otevřený/á k rozhovoru o čemkoli	otec	42%	27%	18%	11%	2%	není otevřený/á k rozhovoru o ničem
		matka	55%	29%	14%	2%	0%	
34	je ochoten/a uznat chybu	otec	34%	28%	15%	13%	10%	není ochoten/a uznat chybu
		matka	38%	36%	18%	7%	1%	
35	je schopen/a se mi omluvit	otec	44%	25%	13%	10%	9%	není schopen/a se mi omluvit
		matka	49%	33%	11%	5%	1%	
36	umí mi odpustit a zapomenout	otec	55%	30%	10%	3%	2%	neodpustí mi a chyby mi stále připomíná
		matka	56%	33%	7%	3%	0%	
37	umí mě pochválit	otec	55%	17%	17%	10%	1%	neumí mě pochválit
		matka	59%	35%	4%	1%	0%	
38	vyslechne mě	otec	52%	24%	14%	6%	4%	nevyslechne mě
		matka	65%	29%	4%	0%	2%	
39	je ochoten/a uznat jiný názor	otec	37%	29%	19%	10%	5%	není ochoten/a uznat jiný názor
		matka	44%	41%	14%	2%	0%	
40	vezme v potaz můj náhled na věc	otec	39%	34%	18%	4%	4%	nevezme v potaz můj náhled na věc
		matka	46%	38%	11%	4%	1%	

Příloha 2, tabulka 1 – kompletní přehled výsledků získaných metodou dotazníku s uzavřenými parametrickými otázkami,
zdroj: vlastní zpracování autorky na základě dotazníku

Příloha 3

Výčet všech dotazovanými uvedených hodnocení otce a požadavky na ideálního otce

IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb
hodný	14	hodný	30
milující	13	chytrý, inteligentní	19
vtipný	8	milující	19
naslouchající	7	pracovitý	19
ochotný	6	ochotný	15
pracovitý	5	laskavý	12
spravedlivý	5	klidný	10
chápat	4	trpělivý	10
chytrý	4	vtipný	10
laskavý	4	milý	9
má čas	4	přátelský	9
přísný	4	spravedlivý	9
starostlivý	4	přísný	8
milý	3	starostlivý	8
odpouští	3	výbušný	8
pozorný	3	zábavný	6
přívětivý	3	cholerický	5
spolehlivý	3	naslouchá	5
štědrý	3	spolehlivý	5
tolerantní	3	mírný	4
veselý	3	obětavý	4
zábavný	3	schopný	4
zajímající se	3	aktivní	3
aktivní	2	cílevědomý	3
bohatý	2	láskyplný	3
empatický	2	líný	3
kamarádský	2	netrpělivý	3
mírný	2	šikovný, zručný	3
obětavý	2	tvrdohlavý	3
podpoří mě	2	zajímající	3
rozhodný	2	důsledný	2
rozumný	2	nekomunikativní	2
šikovný	2	nevěřící	2
autorita	1	panovačný	2
bere v potaz názory	1	pečlivý	2
bezpodmínečný	1	podporující	2

IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb
spolehlivý	2	smířlivý	2
čestný	1	snaživý	2
důsledný	1	štědrý	2
důvěryhodný	1	veselý	2
hezky	1	zásadový	2
hravý	1	agresivní	1
charakterní	1	citlivý	1
inteligentní	1	decentně nedůvěřivý	1
klidný	1	dělá chytrého	1
komunikativní	1	diplomatický	1
krásný	1	důkladný	1
láskyplný	1	důsledný	1
moderní	1	důvěřivý	1
nebojácný	1	důvěřivý	1
obětavý	1	egoistický	1
odolný vůči stresu	1	extrovert	1
ohleduplný	1	férový	1
ochotný se za mě postavit	1	flegmatik	1
otevřený	1	flexibilní	1
ovládá se	1	hodně přísný	1
pevný	1	hraje si s námi	1
pomáhá	1	chápat	1
povzbuzující	1	introvert	1
pozitivní	1	ironický	1
pravdomluvný	1	je moc přísný, jeho chování mě nefascinuje	1
přátelský	1	ješitný	1
přístupný	1	konfliktní	1
přizná chybu	1	kritický	1
racionální	1	lesák	1
respektuje názor	1	má přehled	1
respektuje soukromí	1	málomluvný	1
respektující	1	mírně přísný	1
rozumí mi	1	náladový	1
schopný	1	nápaditý	1
silný	1	náročný	1
slušný	1	naučil mě chodit a mluvit	1

IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb	IDEÁLNÍ OTEC	počet voleb	VLASTNÍ OTEC	počet voleb
společenský	1	nejlepší	1			přemýšlivý	1
snaživý	1	někdy až příliš šetrivý	1			přiměřeně trestá	1
tráví se mnou čas	1	nekonfliktní	1			rázný	1
trpělivý	1	nemluvný	1			silný	1
umí odpustit	1	není schopen uznat jiné názory	1			skvělý	1
umí potrestat	1	nepořádný	1			slušný	1
upřímný	1	neprůbojný	1			smysl pro humor	1
věrný	1	nepřátelský	1			společenský	1
věrný Bohu	1	nervní	1			stojí si za svým	1
vstřícný	1	neschopný být věrný	1			super	1
všímavý	1	neschopný sebekritiky	1			tichý	1
vůdčí	1	nespolečenský	1			tichý	1
vzdělaný	1	nespolehlivý	1			trapný	1
zajímavý	1	netaktní	1			trochu agresivní	1
zručný	1	netolerantní	1			tyran	1
cílevědomý	1	neukecaný	1			učí mě novým věcem	1
		neutrální	1			umí se naštvat	1
		neutrální	1			upovídaný	1
		nezábavný	1			urážlivý	1
		něžný	1			uzavřený	1
		nudný	1			uznalý	1
		odkládá povinnosti	1			věrný	1
		odpouští	1			vstřícný	1
		odpovědný	1			vše mi koupí	1
		otevřený k diskuzi a povídání si	1			výbušný	1
		perfekcionista	1			vyrovnaný	1
		pevná ruka	1			vysvětlí	1
		pocit bezpečí	1			vytížený	1
		pocivý	1			vytrvalý	1
		pohodář	1			vzdělaný	1
		pomalý	1			vznětlivý	1
		poslušný Božího slova	1			vzteklý	1
		povzbuzující	1			vždy jsme mu přednější než práce či cokoli jiného	1
		pozitivní	1			zanepřázdňený	1
		pozorný	1			zapomětlivý	1
		precizní	1			zásadový	1
		nedochvilný	1			zodpovědný	1

Příloha 3, tabulka 1 – porovnání všech vlastností a chování - ideální otec a vlastní otec, zdroj: vlastní zpracování autorky na základě dotazníku

Co dospívající na otci oceňují?

Je zručný.

Chová se hezky k matce, rodiče se nehádají.

Že mě podporuje, pomůže mi, můžu se na něj spolehnout, miluje mě, je starostlivý.

Je milý, ochotný pomoci, povídá si se mnou.

Trestá spravedlivě, motivuje mě ke změně.

Zvládá, umí a zná vše, podporuje mě v zájmech a přednostech.

Je vždy ochotný.

je ochoten pomoci.

Má široký, kulturní, politický, historický a ekonomický přehled.

Umí si prosadit, co chce, trestal mě a tak jsem nejvychovanější.

Je realista.

Je rozumný, umí odůvodnit věci.

Je šikovný, chytrý a hodný.

Je chladná hlava.

Věnuje se mi, odpovídá na otázky.

Je šikovný, ochotný poslouchat.

Je ochotný vyslechnout a pomoci.

Stojí si za svým, ale je otevřený novým myšlenkám.

Má mě rád.

Postará se, řeší efektivně problémy, nenechá mě na holičkách.

Je obětavý.

Je schopný.

Povzbuzuje, ví, že to potřebuji.

Je poctivý a důsledný.

Miluje nás, vydrží s námi.

Hodně toho ví, často mi vypráví

Je milý a má zájem, ale má to těžké, protože spolu nejsme.

Vždy se o mě postará.

Má smysl pro humor.

Má zájem o vzdělání, podporuje mě.

Dokáže řešit věci racionálně, je citlivý - krásné vlastnosti.

Nevidím ho, aspoň nemá kecy.

Chce vždy znát můj názor.

Je na mě hodný, má mě rád.

Mohu se na něj vždy spolehnout je férový k mámě i ke mně.

Je sportovní.

Není doma, tak ho aspoň nevidím.

Dokáže se mi přizpůsobit.

Tvrdě pracuje.

Má mě rád a miluje mě.

Je trpělivý.

Nemá mě rád, nic neoceňuji.

Vše - nechci o něj přijít.

Je spravedlivý.

Stojí si za svým názorem.

Vychovává mě a bojí se o mě jako o dceru i když jsem nevlastní.

Pomáhá, protože to je třeba a je veselý.

Je věřící, protože se chová slušně.
Je obětavý, udělal by pro rodinu cokoli.
Je na něj spolehnoutí, ví, co slibuje a má ve všem pořádek.
Vždy se mě snaží povzbudit.
Chce ze mě dostat to nejlepší, naučím se pak dělat věci správně.
Všechnu práci udělá důkladně a dodělá ji.
Když se do něčeho pustí, vytrvá v tom.
Když je doma, tak s námi tráví čas.
Dokáže mě povzbudit a pozitivně motivovat.
Vždy dovede vše zařídit, v tom se na něj mohu spolehnout.
Má mě i sourozence rád.
Je pracovitý, tím mě motivuje.
Věř v Boha a od malička mě za ním vedl, já už od mala můžu žít v jistotě spasení.
Je pracovitý, děti jsou pro něj nejpřednější.
Dokáže se mi dost věnovat, i když má dost práce.
Rád se mnou diskutuje a povídá si, trávíme spolu čas a poznáváme se.
Je mi ochotný poradit.
Co řekne, to udělá.
Vždy je ochoten uznat jiný názor.
Je laskavý, hodný a má mě rád, vím, že mi vyhoví, když něco potřebuji.
Umí pobavit, zná vtipy.
Vždy mě vyslechně.
Je to můj táta.
Je laskavý.
Je obětavý, udělá pro mne cokoli, miluje mě, jaká jsem.
Je hodný.
Je spravedlivý.
Že je, jaký je.
Miluje mě a vždy mi splní má přání.
Dokáže hodně odpustit, odpustil i svému nevlastnímu otci.
Hodně mě povzbuzuje.
Je zodpovědný a zábavný.
Něčeho dosáhnul, motivuje mě, je zodpovědný.

Co se dospívajícím na otci nelíbí?

Rozzuří se, je agresivní.
Rozčílí se, když se mu něco nelíbí. Doma je pak napětí.
Nechce uznat jiný pohled.
Je přehnaně starostlivý.
Konzervativní, přísný, zakazuje mi neškodné věci.
Vše odkládá.
Nechápe, jak věci myslím, dohadujeme se.
Je vznětlivý.
Podváděl matku, nesplnil nejdůležitější slib v životě.
Když se naštvě, tak řve, je to nepříjemné.
Vše mu musím říkat víckrát, jinak nic neudělá.
Málo mluví.
Je pořád v práci.
Není doma.

Je výbušný, netrpělivý.
Má sklony k anarchismu.
Je často podrážděný, je těžké s ním vyjít.
Je příliš tichý, je s ním těžká komunikace.
Dojde mu trpělivost, pak je výbušný a kritický.
Říká mi, že jsem tlustá.
Občas neslyší, nebo zapomíná, co jsem chtěla.
Občas pije alkohol.
Občas neposlouchá názory ostatních.
Vidíme se málo, nežije se mnou.
Kvůli každé blbosti hned vybuchuje.
Dělá si ze mě legraci před kamarády.
Neuznává chybu, neomlouvá se.
Někdy se uzavírá do sebe, nechce řešit problémy včas - to působí komplikace a hádky.
Dává nepřiměřené tresty.
Kouří.
Neuznává jiné zájmy a názory, musí vždy mít pravdu.
Kouří.
Chová se ke mně jako k odpadu.
Nemá moc času, je v práci.
Nemá vkus v oblékání a někdy v chování, chová se hloupě.
Je přísný.
Je výbušný a pak se neovládá.
Neumí uznat chybu, vždy to pak vypadá jako moje chyba.
Není moc pracovitý.
Hodně věcí si musím zasloužit, Bůh takový není.
Pije, není věřící.
Vždy mu všechno dlouho trvá, tím se vše prodlužuje.
Je hodně v práci.
Je někdy příliš váhavý, tuhle vlastnost mám taky.
Je vznětlivý, reaguje neadekvátně.
Občas mu rupnou nervy, pak je doma trochu kravál.
Někdy je přespříliš našťvaný.
Občas je cholerický, to jsem zdědil po něm.
Je vznětlivý a konfliktní.
Je někdy dost výbušný, má toho moc.
Není věřící, není tolerantní vůči některým lidem a nemá rád zvířata.
Je příliš přísný, je to zbytečné.
Někdy se rozčiluje bez vážného důvodu.
Nedokáže dodržet slib.
Moc mě nerespektuje, je moc zvědavý, myslí, že jsem moc mladá na soukromý život - na vztah.
Je protivný, dá mi spadat každou chybu.
Někdy je výbušný.
Je lidový vypravěč, nemohu mu důvěřovat.
Někdy mě ztrapňuje a dělá si legraci, která je pěkně hnusná.
Neuzná jiný než svůj názor a neumí mě podpořit.

Příloha 4

Výčet všech dotazovanými uvedených hodnocení matky a požadavky na ideální matku

IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb	IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb
hodná	15	hodná	49	hezká	1	pečující	2
milující	11	milující	21	hovorná	1	pohodářka	2
laskavá	9	laskavá	16	hravá	1	pořádná	2
spravedlivá	7	milá	16	kamarádká	1	povzbuzuje	2
milá	6	ochotná	13	klidná	1	pozorná	2
chápaní	5	pracovitá	13	komunikativní	1	přívětivá	2
naslouchající	5	starostlivá	13	krásná	1	skvělá	2
starostlivá	5	naslouchající	12	lidská	1	smířlivá	2
trpělivá	5	trpělivá	12	má čas	1	snaživá	2
odpustí	4	vtipná	9	má menší nároky	1	tolerantní	2
ochotná	4	přísná	7	mateřská	1	upovídaná	2
pracovitá	4	obětavá	6	mírně přísná	1	urážlivá	2
aktivní	3	přátelská	5	moderní	1	ustaraná	2
důvěryhodná	3	spravedlivá	5	následováníhodná	1	úžasná	2
chytrá	3	citlivá	4	ne tak starostlivá	1	veselá	2
štědrá	3	upřímná	4	nepanikaří	1	vstřícná	2
tolerantní	3	aktivní	3	neplete se tolik do života	1	výbušná	2
veselá	3	důsledná	3	otevřená	1	workoholik	2
vtipná	3	extrovert	3	pečující	1	zábavná	2
bohatá	2	netrpělivá	3	pohodářka	1	zanepřázdňená	2
kamarádká	2	pokorná	3	pomáhá	1	ambiciózní	1
má čas	2	pomáhá	3	pořádná	1	bojí se o mne	1
podpoří mě	2	příjemná	3	povzbuzující	1	cílevědomá	1
pozorná	2	schopná	3	pozitivní	1	často mě naučí něco nového	1
přátelská	2	sobecká	3	přátelská	1	dokonalá	1
přísná	2	spolehlivá	3	příjemná	1	empatická	1
rozumná	2	dobrosrdečná	2	přísná	1	energická	1
spolehlivá	2	dokonalá	2	přístupná	1	férová	1
zábavná	2	důvěřivá	2	přívětivá	1	hezká	1
bere v potaz názory	1	chápaní	2	přízná chybu	1	chaotická	1
bezpodmínečná	1	cholerická	2	respektuje názor	1	ješitná	1
citlivá	1	chytrá	2	respektuje soukromí	1	kárající	1
diplomatická	1	láskyplná	2	respektující	1	komunikativní	1
dobrá kuchařka	1	milosrdná	2	rozumí mi	1	konzervativní	1
dobrosrdečná	1	mírná	2	samostatná	1	krásná	1
důsledná	1	mírumilovná	2	schopná	1	lidská	1
důvěryhodná	1	nedůsledná	2	slušná	1	líná	1
empatická	1	nekonfliktní	2	smířlivá	1	má matka	1

IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb
snaživá	1	má velkou představitost – vymýšlí si	1
společenská	1	má málo času	1
sympatická	1	mám ji ráda	1
systematická	1	marnivá	1
šikovná	1	mateřská	1
šťastná	1	milosrdná	1
udrží tajemství	1	mírná	1
umí potrestat	1	mírumilovná	1
umí vyslechnout	1	myslí to dobře, ale moc se mi míchá do života	1
upřímná	1	náladová	1
věrná	1	nápomocná	1
věrná Bohu	1	naučila mě mluvit	1
vstřícná	1	nedůsledná	1
vyrovnaná	1	negativní	1
zajímá se	1	nejistá	1
		nejlepší	1
		někdy až příliš šetřivá	1
		někdy je nespravedlivá	1
		nekomunikativ ní	1
		nekonfliktní	1
		nepořádná	1
		nepraktická	1
		nesobecká	1
		netrpělivá	1
		neúprosná	1
		neurážlivá	1
		nevěřící	1
		nevyměnila bych ji	1
		nevyrovnaná	1
		neztrapňuje	1
		něžná	1
		panovačná	1
		opatrojící	1
		otevřená	1
		pečlivá	1
		pečující	1
		pilná	1
		podporující	1

IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb
		pochválí	1
		pomáhá	1
		popudlivá	1
		pořádkumilovná	1
		pořádná	1
		poslušná Božího slova	1
		pozitivní	1
		pozorná	1
		pravdivě kritická	1
		protřelá	1
		průbojná	1
		přívětivá	1
		přizpůsobivá	1
		pyšná	1
		rázná	1
		respektující	1
		rozhodná	1
		rychle se naštve	1
		řeší problémy	1
		s každým se seznámí	1
		sebevědomá	1
		skromná	1
		slušná	1
		snadno se s ní domluví	1
		snaživá	1
		společenská	1
		spontánní	1
		sportovní	1
		starostlivá	1
		stydlivá	1
		super	1
		svobodomyslná	1
		sympatická	1
		šikovná	1
		štědrá	1
		tichá	1
		tvrdohlavá	1
		vtipná	1

IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb	IDEÁLNÍ MATKA	počet voleb	VLASTNÍ MATKA	počet voleb
		učenlivá	1			vychovala mě	1
		umělecky založená	1			vždy jsme jí přednější než práce či cokoli jiného	1
		upovídaná	1			workoholik	1
		usměvavá	1			zajímá se o mě	1
		uspěchaná	1			zajímavá	1
		ustrašená	1			zanepřázdňená	1
		vadí jí, když se hádám s jejím přítelem	1			zbrklá	1
		věrná	1				
		vtipná	1				

Příloha 4, tabulka 1 - porovnání všech vlastností a chování - ideální matka a vlastní matka, zdroj: vlastní zpracování autorky na základě dotazníku

Co dospívající na matce oceňují?

Má trpělivost.

Baví se s každým, nemusím se za ní stydět.

Matka- kamarádka, máme hodně společného, je trpělivá, miluje mě.

Je mateřská, oceňuji všechno.

Je ochotná ustoupit, i když by jí to rodiče nepovolili, snaží se být lepší než prarodiče.

Je důsledná a pracovitá.

Naslouchá.

Je s námi trpělivá.

Je vůči mně tolerantní.

Povzbudí mě, abych nebyl líný.

Má rozhled, dokáže se mnou diskutovat na různá témata.

Je dobrosrdečná, má nás ráda.

Je šikovná, obětavá a hodná.

Vyslechne mě.

Vaří mi.

Je hodná, milá a ochotná.

Je tolerantní a ochotná vyslechnout.

Je rozvážná a rozumná.

Má mě ráda.

Je trpělivá a smířlivá, taky chci taková být.

Je citlivá, přátelská.

Zvládá hodně věcí.

Je tu pro mě, má mě ráda.

Je milá a nekonfliktní.

Vychovala mě, abych měla ráda lidi.

Nenechá se vyvést z míry.

Je milá a trpělivá, má to se mnou těžké.

Zastane se mě a pomůže mi.

Zajímá se.

Nevyvolává hádky, umí dělat kompromisy.

Umí každému vnutit svůj názor, to se hodí.
Je flexibilní, přirozená, bere mě jako dospělou, nehádám se s ní.
Vede mě k slušnému chování.
Stará se o mě, má o mě strach a má mě ráda.
Dokáže mi pomoci.
Hodná a dokáže povzbudit.
Vždy mi pomůže, je velmi všestranná.
Je milá.
Je hodná.
Je hodně starostlivá.
Má mě ráda a miluje mě.
Je trpělivá.
Dá mi všechno, co potřebuji, nebo chci, i když to je pro ni těžké, jsme na to samy.
Odpouští a má trpělivost.
Vše - nechci o ni přijít.
Že to se mnou vydrží, i když jsem na ni drzá a neposlouchám ji.
Je spravedlivá.
Je trpělivá, já bych na to neměla nervy.
Umí se mnou diskutovat, i když jí často lezu na nervy.
Je přísná, nedovoluje mi všechny blbosti, je šikovná.
Je věřící, protože se chová slušně.
je přizpůsobivá, nemá moc vysoké nároky.
Je milá na kamarádky, neztrapňuje.
Se vším mi pomáhá.
Nic nehrotí, netlačí na mě ve zbytečnostech.
Vaří mi.
Umí mě vyslechnout, mám se komu svěřit.
Svědomitě dělá své zaměstnání.
Umí mě včas varovat, ušetří mi tak práci, čas a bolest.
Snaží se mi ve všem porozumět, zajímá se a záleží jí na mně.
Má nás ráda a stará se o nás.
Je hodná, nikdy mě neodmítne.
Věří v Boha a od malička mě za ním vedla.
je ve všem dobrá.
Dost se o mě zajímá, i když má spoustu jiných věcí.
Naučí mě novým věcem, naslouchá mi, patří Ježíši, zajímá se a zajímá ji, co bych se od nich chtěla naučit.
Schopná vést celou domácnost.
Dokáže se omluvit, i když je to nepříjemné.
Respektuje mě, rozumí mi, je hodná, naslouchá, dokáže mi pomoci přesně s tím, co potřebuji.
Podporuje mě, to otec nedělá.
Vždy mě vyslechne.
Je to moje máma.
Je laskavá.
Je laskavá a hodná, udělá pro mne cokoli, miluje mne, jaká jsem.
Je hodná, nikdy mě neodmítne.
Je hodná a umí se přizpůsobit.
Že je, jaká je.
Láskyplně se o mě stará a má mě moc ráda.

Je pracovitá, hodně toho stihne.
Zajímá se o mě.
Je starostlivá a vynalézavá.
Má na nás víc času, je pokorná.

Co se dospívajícím na matce nelíbí?

Neuzná svou chybu.
Stojí si za tím, co mi určila, musím to udělat.
Neuznává jiný názor, ale v mezích.
Přehnaně starostlivá.
Lehce se naštve, neuzná chybu.
Je důsledná a pořádná, mám pocit, že jsem líný.
Moc se mi míchá do života a rozhoduje za mě.
Chce po měně víc, než si myslí.
Chová se balíkovsky, nepřijímá info z médií.
Měla dobré známky a moje jí vadí, neučím se jako ona.
Zveličuje situace, je labilní.
Je nevyrovnaná.
Je příliš starostlivá.
Dává mi spoustu prací.
Nedokáže přiznat chybu.
Je přehnaně opatrná a starostlivá, kontroluje.
Je netrpělivá a nedůsledná.
Říká ostatním věci, co by si měla nechat pro sebe.
Nechápe moje chyby, pocity a přání.
Je na roztrhání - až moc hodná.
Všechno si moc bere a dělá dusno.
Když ji potřebuju, nemá čas, když nic nechci, má ho spoustu.
Stará se o mě méně než otec.
Nedokáže udržet tajemství.
Bere si věci osobně, je snadné ji rozčílit.
Naštve se i na ty, co za nic nemohou.
Něco slíbí a pak to nedodrží.
Nemá stálé chování, naštává se.
Myslí si, že lžu, i když to není pravda.
Je vystresovaná kvůli práci, ale to našťěstí netrvá dlouho.
Někdy je nespravedlivá.
Omezuje mě na PC, můžu tam být jen hodinu.
Někdy je sobecká a chce toho po mě moc.
Pořád přerovnává věci, pak nemohu nic najít.
Neumí udržet tajemství.
Nejde na 100 % za Ježíšem.
Je někdy moc přísná, někdy nespravedlivě.
Nemá na nás čas.
Někdy se nechá unést, když kritizuje, pro ostatní je pak nesrozumitelná
Někdy mi odmítne dát peníze na nějakou zábavnou věc.
Občas je nedochvilná, někdy musíme čekat, nebo přijdeme pozdě.
Někdy je trochu podrážděná, má toho moc.
Vadí mi, že jí nevádí alternativní medicína, myslím, že se to přičítá naší vírou.

Potřebuje mít vždy vše uklizené i můj pokoj, ale nechodí do něj.

Není moc důsledná v tom, co říká.

Je urážlivá, neodpustí mi lehce, když něco vyvedu.

Často se s ní hádám, ale ona za to nemůže, já ji moc nerespektuji, ale asi ji mám radši než otce.

Občas je na mě protivná, i když ji naštve bratr.

Je nepořádná, kvůli práci dělá nepořádek všude.

Je silnější než já, může mě zbít :-).

Snadno se naštve a někdy je nespravedlivá.

Je snadno ovlivnitelná a často se podřizuje.

Souhlas s půjčováním diplomové práce:

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Praze dne.....

.....

Podpis

[illegible]